

JADRANSKI SLAVJAN

PODUČIVEN LIST V RAZNIH LJUDSTVU KORISTNIH REČEH

NA SVITLO DAN OD
SLAVJANSKIGA DRUŽTVA V TERŠTU.

PAKLA. Jadranski Slavjan bo izhajal v zvezkih treh pol, se Znanjain članov brez posebniga plačila pošiljal; domačim član. po 2 for. nečlanovam pa 3 for.; s pošto 4 for. na celo leto dajal. — Za vsako tri zvezke se bo predplačilo v družbeniskim stanju jemalo.

List 6.

Mesca Avgusta

1850.

Grbu stare i velike Ilirije

ILIR GROMOVIČA SREČKA.

*„Candida fuerit Jovi rubra aut Cyathis campo
Ternata et dabit vira Surae mero:
Candida est anima, gravior quoniam grandibus apta,
Sed tota summa nitit nihil tota bonum.“*

Oj Danice! Predhodnice!
I Mieseče sjajni mladi!
Staro pravu našu slavu
Oj na vami Ilir sgradi;
Da u vami uvijek čita:
„Slava nam je stanovita!“

Vas nebeske odbra bilje,
Vašo grb mu rose slike,
Vi sviedoci njeg'vog žilja,
Veličine ste i dikel!
Vi velite: „sveta istina,
Ilir živi od starina!“

Živa slika i prilika
Viere i srieće roda vi ste,
Sjujui traci vaši znaci
Njegove su duše čiste;
Duše čiste, srдца iskrena,
Čela vedra i otvorena!

Znak ste da mu Bog um dade
Sposoban i pun bistrine,
Da sve primiti, stvorit znade
I najtež je svršit čine.
Znak ste: kao što kod svih biva
Srieća je i njem promienljiva.

Red tih krasnih znakah jasnih
Viek Ilira bjaste diks,
Zato mila svud je bila,
Ulištena vaša slika;
Novac, barjak, štít, grb nebi
Koi neimade vas na sebi.

Pak i istu nošnju milu
S miesecom i zviezdom kiti,
Da u njima Slavu i silu
Svoju može viek viditi;
I tako ste vi viek svuda
Ponos njegov i pobuda.

Kad pogleda vas tad neda
Dušmanu nad sobom vlasti,
Š njim se pobit, ili dobit
Mora, ili slavno pasti.
K tom zna da se on zahman trudi
Slavi našoj da nahudi.

U takvoj ste cieni i slavi
Kod Ilirih starih bili,
I sad svaki Ilir pravi
Vas kao amaht čuva mili;
Fonosć se s vami kiti
U glas pieva gromoviti:

Oj Danice! Predhodnice!
I Mieseče sjajni mladi!
Staro pravu našu Slavu
Oj na vami Ilir sgradi;
Da u vami uvijek čita:
„Slava nam je stanovita!“

Pa dokgod na nebu sia
Sa Danicom miesec mladi,
Živit mora Ilirija!
A nam nitko nedosadi!
Nitko Iliorom ništ nemože
Dok si s nami jaki Bože!

Detovodsko potovanje v Kraclingo na Svajcerskim.

(Dalje.)

Devetnajsti dan Kimovca 1849 smo je o polenajstih pred poldnem iz Sent-Gala odrinili, in proti trejim po poldne smo v Kraclingo prišli. Kraclinga je vas v Turgavskim kantonu na južni strani vodanskiga jezera, poleg kteriga je obširna, lepo obdelana pristava z velikim poslopjem, ki je, še ni davno, samostan bilo. Te po svoji legi silno lepe pristave se je deržava polastila, in je v nji dve občni učilnici napravila.

Južni del tega obširniga zemljiša, kjer samostan z velikim kmetijskim poslopjem še stoji, služi — razun samostana in majhniga verta — v kmetijsko šolo, v katero se, po 14—20 lét stari mladenčji jemljejo, ki so kakšno tako imenovano sekundar—ni realno šolo dobro dokončali.

V severnim delu je pa že nekoliko lét mnogo čislano semenišče učiteljov. Voljna semenišča je slavni.

dotovoditelj Wehrli, ki si je veliko prizadajal, do se jo ta učilnica napravila, ki je že veliko pripravnih berhkih učiteljev zredila.

Prej pa ko notrajno napravo in ureditbo to tolkanj koristno učilnico popisemo, se nam trobna zdá unajno lastnost kraja, ki je pripomoček namen dosočti, nekoliko razložiti.

Na zemljišu, ki je semenišču učiteljev določeno, so tri postolja, ki jih njive in verti obdajajo. Dve ste zlo stari, in kór ste ko stolpi ali tabri sozidani, se smé skleniti, do so ju o srednjih časih več za brambo zoper napade sovražnikov od strani vodnaskiga jezéra, kakor pa za stanovanje v nju sozidali. Pozneje ste utegnili ti postolpi kratkočasísi mnhov biti.

V večim stojt pri tleh v lepim redu in po številkah mnogoverstno kmetijsko orodje. V prvem postropju so: velika kuhinja, veliko jedališe (sola, kjer se jó), dve šolski sobi in dve spavnici za nekoliko semeniščanov; v drugim postropju pa stanuje Gospod vodja Wehrli s svojo družino. Blizo tega postolja je, veči in težejši poljedelsko orodje hraniti, prostorna lopa, v kateri sta tudi dva skobelnika, de si učenci pokvarjeno orodje popravljajo, in tudi novo, ki si ga kmet sam lahko narediti zamore, delajo.

Nekoliko korakov od tega postolja stojt drugo, pred malo létni v rabo semenišča sozidano, s podzemljsko veliko kletjo in v postropju s svitlo, za 50—60 učencov dovolj prostorno sobo in mostovžem.

Tretje, nekoliko minut od perviga stojče postolpe ima več majhnih, z omarami za perilo in obleko previdehnih stanic ali izeb, dve spavnici in tri izbe za muziko. V enim teh poslednjih stojt orgle, v obéh drugih pa v vsaki srednje velik klavir; na stenah so lesene police, na kterih gosli, muzikalne note in bukve ležé.

Tú so urijo učenci, prihodni učitelji, v orgljanju, in se učé in vadijo v tem, kar jim učitelj muzike naloží. Čas za to urenje je takó pristojno razdeljen, de niso muzikalne izbo nikdar prazne, in de imajo vsi učenci za tako urenje po več ur v tednu, desiravno ne smeta čez dva v enaki uri v muzikalno izbo. Za urenje na goslih ni posebne izbe, učenci si pa k temu kmalo kakšen kotec najdejo.

Zemlja okrog je velika, z mnogoverstnim, po redu vsajenim, lepó zrašenim drevjem različniga žlahniga sadja okinčen vert. Vredeni vinogradi, senožeti, njive in grede ali léhe povzdigujejo lepoto kraja, in setve, ki še rasejo ali že zoré, grozdje, sočivje, jesenske ali ozimne rastljine obetajo obilno pridelka.

Mnogi kosi, kterih vsak 30—40 štirivoglatih sožnjev métri, so z globokejimi in širjimi razori razdeljeni, in z dilcami, ki po poldrugi čevelj iz zemlje molé, zaznamovani. Na dilcah so napisane imena obdelovalcov in rastlinj ali zelišč, ki se na kosih obdelujejo, kar tudi kaže, de so kost posamesnim semeniščanom ali učencam v obdelovanje izročeni.

Kar je doslej povedaniga, je, de tako rečem, materialni del semenišča učiteljev v Krajcingi v sledečim pa si bomo prizadeli, njegov duh, to je, njegovoj djanje za omiko in izobraženje učiteljev dokazati. To djanje bomo po redu popisali, kakor smo učilnico ogledovali.

V semeniško postolja, in scer narprej v prvo

unih treh opomnjenih postolpij smo od velko cesto po stranski poti čez polje kmetijske šole in nekoliko čez polje semenišča prišli. Ko smo tjo prišli, nismo Gospoda Wehrlija našli, pa njegova priljudna léi nas je prav prijazno sproclja in v očelovo stanicu poljula, iz ktere je silno lep razgled na vodnasko jezéro. Stanica je scer priprosta, tode lepó okinčana s podobami nekdanjih in sedajnih, domačih in unajnih detovodjev, ali tistih možakov, ki so si s prizadevanjem za šole in za ljudsko omiko nezgljivje zasluge pridobili. Pervi kraj med njimi ima Pestalozzi.

Čez nekoliko časa pride Gospod Wehrli, ne velik, pa zdrav in terden mož, ki bi utegnol do 60 lét star biti. Njegovo obličje kaže, de je mož, kakor gré, in že po unajnim je pri vsi priprosti ponašanja in obleke častivreden; njegove besede obudé precej zaupanje. Ko ga pozdravimo in mu svoje želje razodemo, nam prijazno roko podá, nas priserčno sprejmo in obljubi vse pokazati, kar bi utegnilo v njegovim semenišču za naše šole koristniga biti; tode ju tudi opomnil, de, ako hočemo vse natanjko ogledati in dobro spoznati, moramo saj dva ali tri dni tam ostati, in ne kakor poprejšno léto nekteri detovodji iz Duneja, ki so hotli en večer vse viditi in zvedeti, zgovorjaje se, de jim časa manjka.

Pogovor čez šolske zadeve, ki smo ga z gospodam Wehrlitam imeli, nas je prepračil, de je zveden, djanski mož, ki nima družiga naména, ko ljudsko omiko v pravim duhu povzdigniti, po svojih učencih dobre pravila med ljudstvom razširiti in takó s podukam ljudem pomagati. Njemu velja pravilo: Veliko vedeti ali znati ne stori ljudi srečnih, temuč pametna delavnost in dobra volja. Od svojiga semenišča ne govori veliko, pokaže pa vse in odgovori dostojno na vsako vprašanje; sói naj po vsak za-se.

Gospod Wehrli nas je peljal v neki red ali klas, kjer se je kakšnih 36 učencov čtveteroglasniga spremlja učile. Pervo urenje je bilo takole: Učitelj je spremljal z gosli prvo glas, ki ga je neki učenc pel; in po končanih verstah je pel učenc sam brez pomoči ali sprembe; potem je pel drugi drugi glas, ki ga je tudi narprej učitelj z gosli spremljal, in potem učenc sam pel; ravno taka je bila z drugima dvema učencama, ki sta tretji in četeri glas polja. — Drugo urenje je bilo, de so vsi štirje učenci vkup narprej prvi, potem drugi, potem tretji in poslednjič četeri glas — narprej z gosli, in potem brez njih péli. Poslednjič je učitelj posamesne glasove med čveteru učence razdelil, in čveteroglasno petje se je izpeljalo. Potem je vprašal učitelj drage, če se kdo iz med njih upa eden ali drugi glas peti. Mnogo se jih je oglasilo, učitelj jih je iz klopi poklical, in péli so takó dobro, de se je bilo čuditi. — To je bilo mende naložba za prihodno uru poduka v petju. Šola je minula s polnoglasno domorodno pesmjo, ki so jo vsi učenci vkup prav berhko zapeli.

Šesta ura je bila, in zvonic je k večerji klical. Dva in sedemdeset učencov se je soslo v veliki sobi, in po 6, po 7 in po 8 jih je sedlo k mizam, ki so bile že s vsim potrebnim prevdene. Vsaka miza je imela svojiga predsednika, učencov, ki je kralj in jedi delil. Lepi red te scer priproste, pa radostne večerje smo občudovali, in serčno nas je vesclilo, viditi kako

so se učenci v svoji mladostni nedolžnosti veselo in pametno pogovarjali, in kako jim vse jedi dobro teknejo.

Po večerji je bila doba počitja, ali marveč ura sprehanja, ki v tem obstoji, de vsak učeno svoj kos zemlje ogleda, popravi in obdela, kar se mu treba zd. Vselej je bilo viditi, s koliko radostjo je vsak — de-siravno je bilo že pozno — svoje orodje vzeti; nekteri so vzeli lopate, drugi motike, in še drugi so nesli vode ali gnojnice, de bi še le vsajeno kuhinske rastline zalili. Neke majhne nesreče je treba tudi opomniti, ki se je bila tistim prigodila, ki so voko nesli, in ktere se je gospod Wehrli precej poslužiti vedil. Dva učenca sta nesla vode v nekakšni posodi, ki je našim brentam podobna. Verv, s katero je bila posoda verv srede takó ovita, de sta dva človeka posodo na dvéh preklah lahko nesla, so je preragala. Eden učencov je hitel po drugo verv iti, pa gospod Wehrli ga je nazaj poklical in rekel: Ti hočeš po drugo verv iti, kaj ne de? Pa ko bi je ne imel, kaj bi bilo takrat storiti? Učene urno odgovori: Posodo bi bilo treba s preklama takó terdno stisniti, de bi ne mogla izmed njih smukniti, in jo tako nesiti kamor je treba. Prav, reče gospod Wehrli, nesita jo za zdaj takó, za pollej pa verv popravita.

Gospod Wehrli nas je peljal po polju. Ko smo takó široko polje dobro obdelano vidili, smo prašali: koliko hlapcov ima kmetijska šola za obdelanje polja? Odgovori nam, de le za nar težavnih dela se včasih delavci najamejo; de njive, vse veči in manjši, učenci vkup ali občno obdelujejo, in de le manjši kosi so posamesnim učencem v obdelovanje zročni. Tudi je pristavil, de hišne opravila se po enakim načinu spolnujejo, in de vsako opravilo ima svojiga vodja ali ogleda, smed učencov, ki se v tem spremenjujejo, de se vsak ubogati, ukazovati, in nar potrebniš hišne opravila sam dopernašiti učti. Tudi ko bi se število učencov pomnožilo, bi se moralo po postavah semenišča vsakemu verh navadnih zapovedanih ukov še kakšno hišno opravilo določiti.

Pomenkovaje se takó, smo prišli do kraja polja, ki ga kmetijska šola obdeluje. Gospod Wehrli nas je peljal v kmetijsko pohištvo nekdanjiga samostana. Tú pridemo v veliko sobo pri tleh, in bilo nam je kakor de bi bili v mušico obednico prišli, ker so bile mize okrog čvrtirih stén takó vredene, de je na sredi prazen prostor bil. Učenci, ki jih je bilo mende trideset, so bili ravno poverčerjali, in vsak je imel še kozare vina pred seboj, ki se jim, kadar težke dela opravljajo, daja, in tisti dan je bila mlatev ili mlatišva. — Ta šola ima plačniga vodja in tri ali štiri tudi plačene učitelje; namest hlapcov pa tri najete poljedelce; ki morajo pa izobraženi in bivši učenci te ali druge enake šole biti, znaj neobtesanih ljudi se ne terpi v šoli, de bi z nespodobnimi besedami in z gerdim zadržanjem živoverniga počutstva učencov ne oslabil in ne popačili.

Po večerji je bilo računsko zapisovanje, ki je nekterim učencem izročeno. Delo vsakiga se namreč v neke bukvo zapiše, in cena ali vrednost zasluzka prerajta; in kur znesce, se konec léta učencam pri plačilu za poduk, za živež in za perilo vrajta; in pri delavnih in pridnih to večkrat toliko izdà, de namest navadnih 80 f. do 140 f., ki bi jih imeli vsako léto plačati, le 50 do 60 f. in dostikrat še manj plačajo. — Naslednje

postavbe razjasnijo žlahni namen te kmetijske šole, karkoršnih je našim deželam, ki še zmiraj po vikši povzdigi poljedelstva zdihujejo, silno treba.

NEKOLIKO POSTAV ZASTRAN SPRIJENE UČENCOV V KMETIJSKO ŠOLO V KRAJCLINGI V TURGAVCANJ KANTONU.

1) V kmetijsko šolo se jemljejo fantje in mladenči od 14. do 20. léta, ki so že v kakšno takó imenovano sekundar- ali real-šolo hodili, in ki se za kmetijstvo ali za kakšen drugi poklic pripraviti in izuriti hočejo.

2) Šola začne vsako léto o začetku vélikiga travna ali Maja. O drugim času se učencov ne jemlje; oglasiti pa se znajo kadar si bode, tode saj 6 tednov prej ko so šola začne, pri-vodju šole, J. Wellauerju v Krajclingi.

3) Ko kdo koga napové, ima tudi starost, do takrat dokončane šole in opravilo napovedaniga na znanje dati, in njegovo zadnjo šolsko spricho podati; tudi ako je le mogoče, razodeti, če hoče učenca za eno ali za dve léti v šolo dati.

4) Šola terpi dve léti, in učenc, ki va-njo pride, je dolžan saj eno léto v nji ostati.

5) V šolo jemlje šolski odbor ali svét po poprejšni poskušnji, ki se navadno o začetku šole derži.

6) Ko kdo v šolo pride, mora kerstno pismo; list, de je pri svetim obhajilu bil; list, de so mu bile kozce vcepjene, in če ni Turgavčan, tudi domovni list podati, in na rajtjo iztroškov, ki se pa še le pozneje na tanjko zveždo, za tri mescce plačati; tudi mora potrebno perilo, s številko, ki se mu določi, zaznamovano, seboj prinesiti. Treba mu je pa saj 8 srajc in ravno toliko rut in brisal. Sicer se učenci v domači terdni in pripristi obleki nar rajti vidijo. V šoli se pere le enkrat na mesec.

7) Stroški za poduk, živež in perilo niso naprej določeni. Plačilo za poduk znesce za tiste, ki niso Turgavčani, vsak teden 1 f. 30 kr.; za Turgavčana pa prvo léto 40 kr., in drugo léto le 30 kr. Iztroški za živež so razdel iztroškov bišovanja, ki se še le konec léta zvejo. Ta razdel znesce po ceni živeža za vsakiga 1 f. 30 kr. do 2 f. na teden.

Posteljo, to je odejo, podgljavje in riuhe, smé učenc seboj prinesiti; posteljše pa in vse drugo dobé vsi učenci v šoli za 5 f. 24 k. na léto.

Iztroški znescejo tedaj pri tako nizki ceni živeža za Turgavčana 80 do 90 f., za ptujca pa 140 do 150 f. šolski prazniki, ki štiri do šest tednov terpe, se učencu, če jih v šoli ne dopernese, porajtajo, in od létné plače odbijejo.

Tistim, ki namena, obširnosti in naprave učilnice ne poznajo, še prav na kratko opomnimo, de poglavni namen kmetijske šole je, glavno, serce in roko naših učencov za življenje izuriti. Ta namen doseči, jih učé trije ali štirje učitelji vsak teden poléti 30 do 36, in po zimi 45 do 50 ur: keršanski nauk, kmetijstvo, vredovanje računskih zapisnikov, navadno in vikši računstvo (aritmetiko in matematiko) zemljomérstvo, kemijo, zgodovino, zemljodnanstvo, nemški in francozki jezik (poslednjiga pa ne po sil) in petje.

Kmetijskih del se navaditi, obdelujejo učenci pod vodstvom eniga ali dvéh delovoditeljev in nekoliko pomočnikov 80 oralov veliko zemljiše, ki ima 40 oralov njiv, 6 oralov vinogradov, 25 oralov senožen in 9 ora-

lov zemljo po kateri stelje rase. Pri vsem se posebno na to gleda, da se učenci delajo misliti, in misle delati učé. Sicer je kmetijska šola izobraženišče, učenci živé vkup, in učitelji pazijo na-nje noč in dan.

Poléti se sploh polovica dneva za šolski poduk, in druga polovica dneva za kmetijske dela porabi, spre-menjaje vsak teden učence pervaiga léta do polodne in po pol dne. Po zimi se porabiše le kaki dve uri za rokodela doma in v delavnici. Pozimski tečaj trpi od začetka listopada ali novembra do konca sušca ali marca. Konec pozimskiga tečaja je pričó šolskiga svéta očitna poskušnja, po kateri spomladanski prazniki nastopijo.

Zivež je po domače priprost; zjutrej ovseni sok in kruh; ob devetih kos kruha in kozarc mošta ali mleka, ali tudi sadje; o polodne juha, meso in zelenjava s kruham in moštam; ob štirih po polodne kakor ob devetih pred poldnem; zvečer juha s kruham in mošt, ali juha in zelenjava.

To damo staršem itd. na kratko na znanje. Turgavski šolski odbor v létu 1843.

Okoli osme ure smo spremilí gospod Wehrli-ta do-mu, in ko smo hotli blizo semenišča slovo vzeti, nas je povabil, da naj gremo večerne opravila prihodnih učiteljev ogledat. Šolska soba manjšiga poslopja je bila razsvetljena, in po dva in dva sta se učila natihama, kar jim je bilo naloženiga, tode ne vsi enakiga, ampak tistih predmetov so se deržali, v katerih je bil kdo kaj zamudil. K dvema učencama smo sedli, ki se pa nista moliti dala, temuž svoje urenje napredovala. Iz zem-ljomerstva je bila naloga, kakšno reč, ktere poveršina je z ravnimi in neravnimi čertami omejena, po določeni méri prerajati. Narprej sta se vzajemno izpraševala gledé lasne znanosti predmeta, in potem čez to, kar je učencam spodnjih razdelkov pervaiga reda od narisane podobe vedeti treba. Odgovor na to poslednje prašanje je bil: v spodnjim razdelku je treba ravne čerte, nam-reč navpične, poploskne in poprekne, poznati, razločiti, risati in jih v podobe sploh-znanih in lahkih reči so-stavljati; v zgornjim razdelku je treba to ponoviti, rav-nim čertam imena dati, jih v vsakoverstne tri- in štiri-vogelnike brez ozira na njih različne imena, naj si bodo enakostranski ali neenakostranski, sestavljati, in ravnočertne podobe znanih reči ali predmetov risati;— v drugim redu ali klasu je treba vse poprejšno pono-viti, tri- in štirivogelnike po njih čertah in legi ime-novati, krive čerte risati; in jih v podobe nar znanšiga in ložešiga orodja sestavljati.

Potem smo šli v obednico, kjer so bili drugi učenci zbrani. Nekteri so korun lupili, drugi pa sočivje trebili ali čistili, kolikor je kuhinja vsačiga za naslednji dan potrebovala. Pri delu je zdaj ta, zdaj uni kake verstice v pervaiglo zapel, in drugi so jih v polnoglasnim petju ponovili. Eden učiteljev je vedno pričjóč, in po petju je vprašal: Kdo hoče kakšno zelišče ali kaj iz zgodo-vine ali iz zemljoznanstva popisati? Mnogi so, brez da bi bili delo opustili, znanje dali, da so pripravljani, in so tudi predmet povedali, čez kteriga so govoriti hotli. Nekdo je popisal korunovo zelišče in njegovo dogodivšino, nekdo drugi ravno tako repno zelišče, tretji Turgavski kanton gledé zgodovine in zemljoslvoja, in četerti ravno tako Curiški kanton. Poslednjič so dali

nekteri učenci in tudi učitelj še nekoliko prav zavilít; vganjk, ki so bile po kratki dobi tihiga premišljevanje vganjene, in s tem je bilo zvečerno delo dokoučano.

Ti učenci in uni, ki smo jih bili učiti so pustili, so se v neko bližnjo šolsko sobo zbrali, kamor je gos-pod Wehrli za njimi šel. Ko je bil vsak na svojim kraju, je bilo nekoliko minut vse prav tiho in kakor zamaknjeno. Na to je jel gospod Wehrli keršanski nauk izpraševati. Predmet je bil neki list svetviga Pavla; kdor je vprašan bil, je moral zdaj cele svetvige, zdaj posamesne besede razlagati. Učenci so bili ves-čas silno pazljivi; berkaješe je gospod Wehrli hvalil, sla-bejše pa vnmal; tudi jim je bukve iz kujževnice na-znani, v kterih se ti sestavki in posamesni izreki bolj razjasnjeni lahko dobé. To pobožno urenje je s prav ginljivo molitvo nehalo, ki so jo učenci in vodja pol-noglasno zapeli.

Drugi dan smo vidili način poduka v posamesnih predmetih, in detovodsko vedenje v šolskih redih. Oč osme do devete ure zjutraj je ponavljaj gospod Wehrli keršanski nauk, ki ga krajceljniski fajnmošter učí. Pa kér smo že poprejšni večer vidili, kako pri tem ravná, smo se le pol ure tukaj mudili. Potem smo šli v neki drugi red, da bi slišali kako se pri poduku v jeziku ravná; pa nismo nič slišali, kér je učitelj Bummüller svoje učence za bližnjo oblično poskušnjo pisaje uri in pripravjal. Med tem smo obiskali semeniško šolo ki ni delež proč, in ki ima posebniga učitelja, pod kteriga vodstvom se semeniščni tretjiga léta v djanski poduku urijo. V šolski sobi smo najdi nekiga prihod-niga učitelja, ki je do dvajset učencov družiga red; jezikoslovja in pravopisa učí; učenci zgorniga in spod-njiga razdelka pervaiga reda so bili pa z učiteljem v drug-manjši izbi, in so iz glave računali ali rajtali. Učitelj je učencam spodnjiga razdelka zapopadke števila 3 in 4 razvijal, in vse prav počutili, se je kamenkov in čert poslužil. Potem jim je opravilo dal, ki je v tem: obstalo, da so tri ali štiri vštirne (paralélné) čerte, k. jih je učitelj na šolsko tablo narisal, posnemali in risali. Učitelj se je pa učencov zgorniga razdelka poprijel, in nekiga vprašal: kakšno rajtbo sim ti dal? Učene je nalogo ponovil, izid povedal in tudi razložil, kakó je rajtal. Ko je učitelj po tem načinu vse učence izprašal, je spet vsakimu novo rajtbo dal, in se k unim pover-nil, je njih delo pregledal in lego čert, kjer je treba bilo, popravil, kar dovolj kaže, da je že to urenje prvi poduk v risanju. Ura je pretekla, učenci tet dvéh raz-delkov so šli v veči sobo, in učitelj je nekterim piso-zgled podal, drugim pa sestavke iz šolskih bukvic do-ločil, da si jih prepisali in mnogozložene besede v zloge razdelili. Ko so manjši tako opraviti dobili, so veči iz glave rajtali, in rajtbo sta zdaj učeni, zdaj semeniščnu prav urno dajala. Naloge so bilo množite in delitve s zlomiki in brez zlomikov (Briüche), majhne obrestne rajtbe, in tudi neka po Denzel-novim načinu izpeljana tristavka. Desiravno je učitelj to šole prav jak mož. ki z bistrim očesam na vse tri razdelke skerbeno pazi, se vendar zdí, da semeniščani nimajo dovolj časa se v djanskim poduku dostojno uriti; zakaj le en seme-niščan se vsak dan v to šolo pošle, in po vpejanju razdelku časa ali ur zamore to vsakiga k večim 8- ali 10krat na léto zadeti. Boljši bi bilo, ko bi se seme-

niščani tretjiga leta celo leto saj pred poldnem z djanskim podakom pečali.

Od tod smo šli v uni red nazaj, kjer so se učenci prej pisaje v pismenosti ali v jezikoslovlju urili, zdaj pa na štirih velikih tablah s številkami rajtali.

Pri vsaki tabli je eden delal, pa en sam je glasno rajtal, in na tega so vsi drugi v klopih pazili. Po dokončani rajtbi je šel učenc na svoj kraj, in pri tabli je precej drugi za-njem nastopil, kterimu je učitelj novo rajtbo dal. Potem so se obrnili učitelj in učenci k uminu, ki je pri drugi tabli s že dokončano rajtbo čakal. Ta je ponovil glasno, na številke kazaje, celo rajtbo, je svoje delo dostojno dokazal, in tudi razložil, po kterim drugim daljšim ali krajšim načinu bi se bila rajtba izpeljati dala. Naloge so bile pristojne, ne pretežke, in zadevam, ki se v vsakdanjem življenju pogostanua pripetijo, primérne, namreč ravna in ne ravna ravnostavka z navadnimi in z desetinskimi zlomiki, obrestne, pobotne (Šfonto) in denaropremenične rajtbe, ki so jih z okrajški števil in z razdrobivami denarjev v nar pripravni dele izpeljevali.

Po poldne smo šli v risarsko šolo. Učenci tretjiga leta so risali in malali po natori reči, ki so jim bile dane ali predložene. Take so bile jabelčne in hruskove vejice s pirjem in sadjem, grozde, ruedeč in bele rože, šopki rož in poljskih cvetic, in poslednjič mrtvaški spominiki, iz majhnih lesenih kozk ali kobrov zloženi, skale, hiše, cerkve in mostovi.

Potem smo hotli tudi šolo v bližnji vasi, ki se ji „Ruckebach“ pravi, in ki je malo uro od Krajclinge, obiskati, da bi vidili, kako se otroci od začetka risati, vpodobovati in ogledovati učé. Gospod Wehrli nas je kje spremljal. Ko smo v šolo prišli, smo najdl učence dveh spodnjih razdelkov, ki so se sami učili, nekteri so se v poštevanju uriti, čerte šteli; drugi na kamnatih plošah toliko čert risali, kolikor kupčikov kamenčkov je poleg bilo; in še drugi zloge in besede, ki so na veliki tabli napisane bile, iz premakljivih čerk sostavljali. Medtem je uril učitelj učence druga reda v branju. Ko je ura pretekla, so jeli ti sestavke od dobrih zaderžanj, ki so na drugi tabli že pripravljeni bili, v svoje zapisnice lepó prepisovati; učenci zgor-niga razdelka pa so po svojih kamnatih plošah segli in čakali. Učitelj je poklical eniga učencov k tabli, in mu je vkazal ravnih čert na vse strani narisati in jih imenovati, iz kterih so se potem ravne, ožstrokote, topokotne, in neravne tri- in štirokotja delale. Zadnji predmet poduka je bilo ogledovanje, v kterim pa učitelj, ki so nám je nekoliko zmešan zdel, se ni nič kaj ponesel. Ko je gospod Wehrli to vidil, je vzel, brez de bi narmanjši nejevoljo pokazal, dve vejici iz okna, kterih ena je černe in druga ruedeč jagode imela, in je jel čez-nje tako živo *katehizirati*, da ni ne učencam ne poslušavcam na misel prišlo, de je že pozno. To „katehiziranje“ smo si ko živ zgled k sercu vzeli, in ga homo vedno ohranili. Šola je nehala z molitvo in z večerno pesno, ki jo je učitelj z gosli spremljal.

V sňhoto, 22. dan Kimoveca, smo bili pri poduku v zemljoslavlju in v zgodovini. Ta, sam na sobi takó važni predmet nas ni nič kaj mikal, zato kér je učitelj, gospod Baumüller, le čez znanje vprašal, vse detovodsko in djansko pa opustil. Zatorej smo šli v neki drugi

red, kjer je gospod Wehrli kmetijstvo učil. Predmet poduka je bil ta le: Kako se dá rodovitnost neobdelane zemlje iz persti, iz lege proti čveterim poglavnim stranám svetá, iz višave in nižnosti in poslednjič iz rastljin, ki se na nji vidijo, spoznati; — potem, ktero žita in sádeži se na taki zemlji pri navadnim obdelovanju dobro ponašajo; ali kteri boljši prideiki bi se na nji dobivali, ko bi se pristojno popravila in zboljšala? Posebno važno je bilo, kar je čez različne načine, zemljo popboljšati, govorit.

Po ti uri je prišel gospod Grav, učitelj naravoslavlja in ogledovanja. Začel je z dobro poljanim in pristojno dokazanim govorom čez svillobo sploh, potem je prešel na svillobo oči, in poslednjič na petero človeških počutkov, kterih posamesni deli so bili prav na tanjko popisani. Vse to je vprašaje opravil, in pri tem dokazal, s koliko zloščozno je organske moči vzajemno podpirajo. Potem je vse na djanski poduk obrnil. Otroci naj se narprej petero počutkov poznati in njih poglavne dele imenovati učé; naj se vadijo, velikost te neprecenljive dobrote malo po malim spoznati, de se v njih sercih občutej hvalščoznosti od stvarnika, dajavca vsiga dobrihga, obudí; in poslednjič naj se učé, se jih v šoli, domá in sploh v življenju prav poslužiti. Na zadnje je učitelj še prášal: Kaj naj se v malih šolah od poduka v ogledovanju o pozimskim tečaju in kaj o poletnim učí. O pozimskim tečaju naj se otrokam živali in predmeti umetnost predlagajo, in s tem naj se poduk od vode, od ognja, od zraka in od zemlje združí, o poletnim tečaju naj se ravna ravno tako z rastljinami s posebnim oziram na take prideлке, ki so ljudém in živini v posebno rabo.

Posledajo uro je poklical gospod Wehrli zavolj nas nekiga, deset lét stariga, fanta v šolo nam pokazati, kako izprašujejo, de bi se razumelo, kar se bere. Ta je bral narprej sam neki kratek sostavik, in ker ni naglaskov na prave nar bolj pomeljive besede stavil, ga je semeniščani važnosti naglaskov opomnil, jo sam ravno tisto s pravim naglaskam bral, in fantu rekel, de naj še enkrat bere, in bral je že bolj. Izpraševanje je pa v temle obstalo: Narprej se je poiskala poglavna misel branih, in potem druge okolišnje z razlaganjem posamesih, malo znanih besed, kar je vse v razjasnitve celiga sostavka služilo. S tem je šola nehala, učenci so šli saksebi in gospod Wehrli se nam je približal, in je djal: Tako katehiziramo mí; in gospod vodja Rudmaš mi je odgovoril: Tudi mí ravnamo skoraj ravno tako.

Od svojih učencov nam je gospod Wehrli neki to le pravil: Vsi semeniščani tega reda bodo prihodni mesec poskušajo imeli, in kdor se bo dobro ponesel, bo učitelj na kmetih postal. Ako bo prihodnič dostojno pridnost skazal; ako si bo prizadeval, se dalje izobraziti; kmetijstvo povzdigniti; v drugih predmetih poduka se izuriti: bo dobil službo v kaki prvi šoli (Primarschule) v mestu ali v kakim semenišču. Taka je bila s čveterimi učitelji tega semeniščá, ki so bili tudi moji učenci, in ki so po ravno teh stopnjah šli. Mnogi semeniščani so dobri detovodski pisatelji postali, in nše šolske bukve so delo Čjanskih učiteljev, ki so tudi semeniščani bili.

Vsak učitelj na Švajcarskim mora verh detovodskih predmetov poduka še naslednje znati:

1) Kmetijstvo in sadjorejo. Djanskiga toliko, ko-

likor je za šole na kmetih zapovedaniga; teoretiškiga snaj nar potrebniši, de zamore soseski dober svät dati.

2) Goditi snaj toliko, de je v stanu petje šolske mladosti pristojno spremljati.

3) Peti. Ni zadosti de le po notah ali sikiricalah peti zna, temuž mora takó izurjen biti, de je v stanu peti učiti.

4) Orglati in nar važniši od temeljuiga basa, de je v stanu pri občni službi božji ljudsko petje spremljati.

Učitelj na kmetih ima pneličo v denarjih in velik vert. Polovico vorta porabi za-se, druga polovica pa je šoli za djansko poskušnje prihranjena. Pozimi uči vodilstvo tistiga, kar se o drugih létnih časih djansko učiti ima, ko učitelj svoje učence na vert pelje, in njih kople in zemljo pripravja, sadno in drugo vsaja, in poslednjič seme tudi učencem deli, priporoča jim, de naj ga ravno tako na verte ali njuje svojih staršev vsadé. Takó se ravna sploh o začetu sadjaroje. Ko seme poženo, pelje učitelj svoje učence spet na vert, jim rastlinjice, ki poganjajo, pokazat; in ko čas ima, obiše zdaj tega, zdaj uniga svojih učencov, in ogleda njih vsadiša, de se takó od korista perviga poduka prepriča. Ravno takó ravna učitelj z učenci pri presajenju, ceplenju za kožo, ceplenju z nakladam in s popkarn in čišenju drevčevkov in pri reji takih ozimskih in jarih sadežov, ki se v živež ljudi pridelujejo. Po tem načinu, je rekel, se navadi mladost ogledovati, misliti, soditi in delati; po tem načinu so Švajcarji spoznali, de jila le obdelovanje zemlje lakote varvati zamore; na kratko, po tem načinu se je umetnost in obrtnost med ljudstvom silno razširila.

Res veliko, je napredoval, se je v nekterih kantonih že storilo, pa vendar je še marsikaj storiti.

Kar Krajclingiško semenišče zadene, je djal neki to le: To semenišče je res eno nar boljših na Švajcarskim, in uzrok je leta: Mestne semenišče ne morejo obširne kmetlje imeti, in mesto, naj si bo majhno kolikor si hoče, dá več ali manj priložnosti k razmišljenosti, in učenci zapravijo marsikako uro pri posamesnih, in pridejo ob navadno vrednost in delavnost. Jez pa sim hotel semenišče na deželi imeti, tude vendar blizo kakšniga mesta, de bi se hišne potrebe ložej previdile. Tukaj je vse po deželsko (po kmetijsko), učenci se poljedela o prostih urah veselé, vse je neposileno, vse veselo, in vse se dobro ponaša.

Kar to zadene, de mora vsak učitelj goditi znati, je k nobi opomnil, de se v Terstu tudi v obnih šolah brez gospl po Wilhemovim načinu peti uč. Na to je gospod Wehrli odgovoril: K poduku v petju je kakiga orodja treba, prvič de se pravi glas dá, in drugič de se pevci v tem glasu podpira in zderžuje. Pri mladosti je to tolikanj več potrebno, ker ni noben človek v stanu, glas tako čisto in natanjno dati, kakor ga orodje dá; in ker so gosli majhno, lahko prenesivo orodje, ki nar čistejši glasove daja, se tirja, de naj učitelj poduk v petju s gosli spremlja. Tukoj se še opomni, de v Krajclingiškim semenišču je 72 učencev, med kterimi je 18 katoljških, ktere keršanski nauk fajmošter katoljške soseske uč.

Za po polдне nas je povabil gospod Wehrli, de bi v vasi, ki se ji Bernrain pravi, majhno uro od Krajcinge, nekako šole za uboge obiskali, v kteri se zapu-

šeni in taki fantje, ki so jim starši pomerli, od sedmiga léta redé in učé, in toliko čnsa ostanajo, dokler si živeža z delam služiti v stanu niso. Tudi ta dobrótljivja šola se je po ljudomilim prizadovanju gospod Wehrlita napravila. Neko privatno družtvo, kteriga predsednik je gospod Wehrli, je kupilo za-njo s pomočjo Turgavškiga kantonskiga poglavarstva nekako pohišstvo s potrebnimi kmetijskimi poslopji in z velikim, obširnim zemljišem, ki iz njiv, senožet in vertov obstoji.

To veliko kmetijstvo obdelujejo sirotiči, ki se v ti šoli rodé, pod vodstvom in s pomočjo dveh oženjenih učiteljev, kterih ženi imnte vse gospodinjstvo domá oskerbeti. Po zimi, o nedeljah, in o deževnim vremenu poléti dobivajo učenci poduk v šolskih predmetih in v risanju, sicer pa na polju delajo, kjer vsi, tudi nar manjši, svoji starosti pristojno opravila dobé. Lepa vrednost notrjnih in unajnih opravil šola je vse hvale vredna. Zdrave in dobro rejeno otroke smo najdili na polju pri delu. Trije so neko njivo orali; in sam, tode velik in močan vol je ralo vlekel; dva druga sta gnoj kje nosila. Drugi so bili na drevju in pod drevjem, kjer so z veseljem sadje tresli in brali, zdravo od pobitiga odbirali, in potem posleduje v stiskavnico nosili, kjer se tolkla ali mošt iz njega dela. V šoli je zdaj 32 ubogih učencov, ki, kakor je bilo rečeno, toliko časa v nji ostanajo, dokler v stan pridejo, si kruha sami služiti. Gospod Wehrli nam je djal, de ga veseli, de se vsi učenci, ki so doslej iz šole stopili, dobro ponašajo, in de posestniki obširniših zemljiš vsako léto po tistih poprašujejo, ki imajo iz šole stopiti, in de jih nar rajt v službo vzamejo. Veliko važniga gledé te šole se najde v bukvah: „Švajcarska šola za uboge.“ Spisal J. Konrad Zollveger. V Troganu 1845.

Namenili smo se bili tudi take šole obiskati, v kterih se enakočasno v dveh jezikih učí. Na Švajcarskim, je djal gospod Wehrli, ni takih šol. V laških in francozkih kantonih se začne drugi jezik še le v četrtem redu ali klasu učiti; tode starši polnjšajo svojim otrokam naučenje drugiga ali plujiga jezika s tem, de tisti starši, ki le laški ali francozki jezik govoré, svoje otroke v kakšno nemško družino dajo; in nemci delajo ravno tako, ker svoje otroke ravno tistim laškim ali francozkim družinam izročé, kterih sinove ali hčere pri sebi imajo. Pri ti meni se družine s posebnimi iztroški ne obložé, in otrokam zlejša to prav veliko, se plujiga jezika naučiti. Šole, v kterih se že v prvem redu v dveh jezikih dosledno učiti začne, so na Elzaškim. In ondašnje bukve so v nemškim in francozkim jeziku natistnjene in tako uredene, de se pri mehaniškim in pri razumnim hranju v obéh jezikih po pravilnim načinu napredova. De bi pa bukve za take šole bile naménu popolnane pristojne, bi se moral ptujci jezik vedno na podlage domačiga naslanjati, in vse bi so moralo tako izpeljati, de bi se obá jezika v pravo slovnično zložnost pripravila. Začeti bi se imelo z imenoslovjem.

Po tem izreku smo take šole ložej presodili, kér jilj tudi v avstrijanski državi imamo, tode s tem razločkam, prvič de niso šolske bukve in njih način naménu pristojne, in drugič, de se jo v nekterih krajih ves napéin in zopernatna način poduka vrnil, ker se je le nemški jezik učil, domači pa zanemaril.

Imeli smo priporočivne liste v Brodnice, de bi bili, nko bi bilo treba, tudi kje šli; pa ker nam je gospod Wehrli šole dvojniga jezika tako dobro razjasnil, smo Brodnice iz glave pustili in v Kostnice šli.

Kostnice.

V Kostnice smo prišli zvečer ob 8 prvi dan, ko je Badenčanam, ki so bili na Švajcarsko pobegnuli, za tri dni odpusčenje ponudjeno bilo; in sicer nekoliko potlej, ko je prusko vojaštvo—konjiki in pešci — prišlo, de bi mesto obsedlo. Drugi dan smo šli k gospodu Beutter-ju; priporočeni smo mu bili iz Tersta, ter ga prosili, ko bi mogoče bilo, de bi s kakšnim učiteljem govorili in zvedeli, kakšne so ondašnje šole sploh in posebno. Nam ustreči, je bil gospod Beutter ves pripravljen, tode precej nam je rekel, de tačas ne bo lahko kaj dobrega od šol izvediti, ker so vse učitelje več alj manj krivili, de so se deržavnih zmot vdeležili; šolo pri nunah pa nam je veliko hvalil. Ko smo take reči slišali, in mesčanam nekakšno nejevoljo zavolj pruskiga vojaštva v obrazu vidili, nam je bilo zadosti — in sklenili smo badenske šole iz misli pustiti in jo naprej podvizati. Šolo pri nunah pa, stolno cerkev, — njo visoki zvonik je nam čez vodansko jezero, čez Ren, in čez lepo mestno okrožje prav lep pogled podelil, — mesto in sborno dvorano, ki so nam rekli, de je vredna, de se ogleda, smo vendar ogledali. Dvorana, sozidana v letu 1388 je 182 čevljev dolga, 92 čevljev široka in 20 čevljev visoka; ima 23 oken in stoji na 14 stebrih.

Različne reči so nas tukaj zavzele, namreč: prestol in stol cesarja Sigmunda; prestol in stol papeža Martina V.; altar, na kterim in mašne bukve, iz kterih je sveto mašo bral; voz mestne vlade od 1408 in zraven veliko malikov, ki so jih okoli Kostnic izkopali. Tri vosčene podobe pa, ki so velike, kakor žive na papežovim altarju stole, kakor de bi se s veliko gorečnostjo pregovarjale — ena je podoba Husa, druga njegoviga prijatla Hieronima in tretja francoskiga dominikana, — natajčni popis smertne sodbe in nje izpeljanja nad prvim dvema, in v kutu 11 čev. dolga, 2½ čev. široka in 5 čevljev visoka ječa, ki je Hus tri mesece pred smertjo v nji zapert bil, — so nas do živiga v serce zbudile. Kdor človeški narod resnično ljubi, bi rajši vidil, de bi se take žalostne prigodbe očem sveta odtegnile in pozabile, ko de se njih spomin s takim kazanjem oživlja.

Malo prej ko smo se iz Kostnic odpravili, smo se z nekimi semenščani iz Kraljevine srečali; pozdravili so nas prav prijazno, in mi smo bili v naši misli poterjeni, de se more v semenšču živeti in pa le znati s svetam se spodobno obnašati.

23. kimovca okoli 3 popoldne smo se v parobrodu čez vod nsko jezero peljali iz Kostnic v Lindavico, kamor smo zvečer ob osmih prišli. Ko smo harniči popotne liste izkazali, je šel precej Knobl k pošti oskerbet, de bi se mogli proti Monakovim naprej peljati in oddat kar smo popotnih reči seboj imeli. Naleclet se je pri pošti na gospoda, ki je, nam enako, proti Monakovim potovaje ravno plačati hotel polni listič, ki

so mu ga dali; pa poštnar mu ves perljuden reče: Ne zamerite, pruskiga dnarja ne smem vzeti; blagovoliti k menjavcu lil, de vam dnar (zlat in srebrn je bil) premenja; dal mu je še človeka, ki mu je pot k menjavcu pokazal. Knobl si misli: Glej, enaka tebe čaka. Popraša po poštnih lističih za tri osebe, dene popolno zveske na tehtnico, in ko mu se poštni listič v roko podajo, začne v lepih novih dvajsetih 35 3/4 markaliko krajercjev s. d. šteti, ter čaka, ko de skoraj na ternju, kaj bo vradnik rekel. Ko pa tak lep dnar vidi, se na smeh oberne, ter reče smehljaje: Imajo Avstrijani še kaj sreberniga dnarja? Še druge vradnike pokliče, de naj pridejo pogledat tak lep dnar. Knobl se poslovi ves vesel, in ko proč gre, sreča pruskiga gospoda, ki je nazaj šel godernjaje, kako to more biti, de pruski dnar na Bavarskim ne teče.

Monakovo.

Ob desetih zvečer smo šli iz Lindave, okoli 7. zjutraj 24. kimovca, smo bili v Kampaduni in okoli 12 o popodne v Kaufhajern. O petih popoldne smo stali tam po železnici, in ob 9. zvečer smo prišli v Monakovo. Vredno je, de se opomni, de po železnici smo prišli v šterih urah iz Kaufhajern v Monakovo, 36 ur delec.

Kraji, ki smo jih na Badenskim in gornim Bavarskim vidili, so po svoji naravi pač lepi, tode nam, ki smo iz Švajcarskiga prišli, niso ravno toliko veselja uzrokovali, in scer zato ne, ker se je nam zdelo, de ondašnje kmetijstvo in sadjorejenje proti Švajcarskim če ne spi, saj še le v sibi leži. Samo okoli Kaufhajern se vidi nekoliko zlahtniga sadonosniga drevja in nekoliko boljše kmetijstvo. Ko človek tedaj v krasno kraljevo poglavitno in pristolno mesto pride, ga viditi toliko gizdosti v znanosti, vmetnosti, obertnosti in obilnosti pri toliki zanemari poljedelstva v serce zaboli. Na Bavarskim ni še narodnim šolam dano bilo, ljudstva prav izobraziti; priča temu je svet tako slabo obdelan; 25. d. kimovca smo se tega še bolj prepričali v kraljevi zbornici, ko so deržavni zborniki prav terdo govorili od pičliga plačila učiteljev po deželi, od slabiga stana deželskih šol in semterje od zanemareniga poljedelstva; svetovali so pa tudi prav primerne reči za popravo deželskih šol.

Mestne šole pa, posebno v Monakovim, imajo veliko dobrega, in njih složno prizadevanje, njih sverstena osnova vsih predmetov pričetniga uka za vsaki red posebej in za vse rede skupej in poslednje sluznost med starš in učitelji, med šolskimi poglavarji in med učitelji je vse hvale in vsiga posnemajna vredna.

V Monakovim so:

1. Farnne šole. Imajo po petero letnih tečajev, namreč: prvi pripravn red in drugi pripravn red, prvi, drugi in tretji tečaj, in so našim poglavitim šolam, ki imajo po troje redov, skoraj enake; razluček je le ta, de tam se uč v petero let, kar se pri nas v četero let uč.

Farnih šol za fante s peteroletnimi tečaji je 8 izveršenih in 2 s prvim in drugim pripravnim redom.

Farnih šol za dekleta s peterimi tečaji je 9 in 2

s prvim in drugim redom, katerim se bo vsako leto novi tečaj pridal, dokler se bodo do petero tečajev doveršile.

2. I viši, srednja šola za fante, imenovana srednji tečaj, in I viši šola za dekleta.

Učitelji gredo s svojimi učenci od prviga pripravnega reda do tretjega tečaja od leta do leta naprej in se zatim spet v prvi pripravni red povrnejo. Ta naprava veliko zda. Naprepi ni slišati, da bi učitelji viših redov težili čez učitelje nižih redov, de jim nezrele učence naprej silijo, kar se drugod tolikokrat sliši; drugi učitelj glavo in serco učencov, ki jih dobro pozna, ložej primerno omika, in učenci enako svojga učitelja ložej razumé; tretji imajo tako učitelji priložnost, se popolnoma izuriti za narodno učilstvo, in za pravo semeniščino učitelje, in četero imajo priložnost, vsakiga učenca v dobrem zadržanju poterditi.

Učencam veliko nalagajo doma pisati in se iz glave učiti, zatorej ima od družiga pripravnega reda naprej vsak učitelj mimo določeniga berila še druge posebne bukvice, učiti jezik v posamesnih redih alj tečajih; bukvice za nižji tečaj imajo okoli 16 in za tretji tečaj okoli 39 strani.

Najdejo se v njih poglavitne pravila slovnice; kako se besede in izreki narejajo; kaj pomeni v slovnici ta, kaj una vmetna beseda; kako se besede sklanjajo in sprejajo; kdor takih reči nezna, ne more v jezičnim uku bodi si po izgledih ali po pravilih spodobno napredovati; pa tudi narpripravniš naloge, si take reči dobro prisvojiti. Naloge so pa slagajo s pravili, ki jih slovnica uči, ni s kosi, ki se v berilo herejo.

Šli smo pogledat prvostolno farno šolo. Ves čas šolskih praznikov je bila tako rečena praznična šola od 8—10 zjutraj. Gospod Vekoslav Glas — bil je takrat v drugim pripravnim redu — je nam s veseljem, kakor hitro smo ga poprosili, v kratkim pokazal, kako jezik in računati učí. — Govoril je od naprave besed, namreč od glasnikov in soglasnikov, od prvotnih in neprvotnih in složenih besed, od členic in poglavitnic in poslednje od pomočne djanjice biti, kar je v treh poglavitnih časih od nji vediti nar potrebnišiga. Ko so učenci vprašani bili, so vedno gledali na veliko desko na steni (zidu). Nar obeniš predloge in zadolge, nar poglavitniš sklono členic in poglavitnic in nar potrebniš spreze pomočne djanjice biti je bilo na nji viditi.

Za tim je jel računati, in učenci so prav urno doštevali, odštevali in poštevati; tudi pri tem so gledali na veliko desko na steni, ki je k temu pripravljena bila.

Drugi dan smo šli v prvi tečaj. Gospod Leonard Doll je nam tudi nekoliko pokazal, kako on učí brati in jezik. V temu tečaju se slovničnemu uku iz družiga pripravnega reda pridene uk od priložnic, od njih sklanjanja s poglavitnicami in od njih stopenj, od predložnic, od osebnih zaimec, od odločitnih številnic in od sprejanja pravilnih djanjic v trejih prvih časih, in učenci so že v stanu male izreko napraviti.

V temu tečaju so tudi spodobne deske na steni sloneli, in pri slovničnemu uku in pri rajtanju rabile.

V drugim tečaju, kjer je tačas učil gospod Franc Ksaver Klavž, učitelj izmed nar svrtačnejših učiteljev ročeno šole, smo slišali že urniši brati vsakovrstne

natise, in povedati, kar se je bralo, in poslužiti se branih reči kakor predmeta, vaditi se misliti in govoriti od reči, ki se vidijo; vse delo govora; sklanjati osobne zaimec, sprezati do kraja pomočne djanjice biti in imoti in pravilno djanjico; s tim so dajo popolni izreki napravili in kratki predstavi in zaglavki s pomočjo primernih vezivnic.

Prav velika, umetno narjena in spodobno razdelena deska na steni kaže, kar je znati nar potrebnišiga pri uku jezika, zlagša nauk, in je učencam navod v slovničnih predmetih.

Vse deske (table) si učitelji sami načertajo in izpeljajo.

Šli smo pogledat tudi evangelsko farno šolo, ki je po enaki sestavi napravljena in pod enakim šolskim vodstvom, ko druge.

Katoliške in evangelske šole so prav lepo v slogi; veseslo nas je slišati evangelske učitelje, ko so šolsko poglavarstvo tako prostodušno in odkritoserčno hvallili in zahvaljevali!

Tamkajšnim šolam dajajo pak tak dober telk, kakor smo od učiteljev slišali, sledeče pravila:

1. Raba takih vodoh, katerih poglavitni namen je, dušo složno in po stopinjah razviti, in je ne siliti, de bi pri veliki nemari razumnosti, nekoliko bliščočih iskric dajala.

2. Velika skerb šolskiga vodstva odpravi vsako reč, ki nima prave obstojnosti, in le s lepim licam slepi.

3. Vedno varstvo, de bi se dušne moči otrok preveč ne obložile in ne, kakor de bi s strojam, vlekle in vzdigovale.

Vodstvo vsiga učilstva ima vlada v rokah, in vso je v njemu od zgoraj dol sverstjeno; spodni, djanjski in zvedeni možje predlagajo vladi, kar je učilstvu potrebno. K temu so prav koristni shodi učiteljev, ki so zapovedani, in ki se ob svojih časih imajo. Vredno je opomniti de v Monakovim ni nobene privatne šole ali posamesne rejnice za fante; tudi se nobene ne terpi.

Monakovo dohiva učitelje za Freizinskiga semeniščano, ki ni davno, kar je vstanovljeno. Veliko semeniščanov je že v mestnih šolah službo dohilo, dvanajst njih učí tudi peti v svojih redih. Zraven vredenih mestnih učiteljev sta še dva pripravna učitelja, ki imata enako plačilo; kadar oboli kakšin vredenih učiteljev pri ti ali uni farni šoli, učí eden iz med njih nместo njega.

V vsakimu redu je le eno celotlno izpraševanje vsako leto. Obično pelje učitelj svoje učence v dvo-rano občniiga izpraševanja, ki je v poslopju mestne vlade. Tu izprašuje posebni šolski ogleda vsak red posebej po raspisih, ki jih vsak učenik napravi in predloži, v pričó veliko poslušavcov. Po celim mestu je slišati glas hvale, vredenosti in umetnosti izvedenih djanjskih šolskih poverenikov.

V nedelsko in prazno šolo hodijo ne le učenci rokodelcov, temuž tudi učenci in pomagavci, in mesto izda veliko, nar urniši nadariti, na priliko, kone šolskiga leta 1819 je bilo 24 nedelskih učencov nadarenih. Med darmi ste bile 2 glavnici (Rapitalbrüfte) ena od 120 f. po 4 od sto; druga od 80 f. po 3%, od sto; pa 193 f. v dvajseticah; 5 bavarskih križakov (Lolerjev); 4 splošni cekini in eden dvojnati cekin.

Preveliki pomljivosti in postrezljivosti g. Ferdinanda

Majer-ja se moramo zahvaliti, da smo v Monakovim tako hitro-toliko šolskih detorejskih reči svedli. On je pač ravno tako ponizen in razumen, ko priljuden in omikani možak; priporočeni smo mu bili po gospodu posvetniku Gwiner-ju iz Tersta; vodil nas je sam posvod in prav iskreno priporočeval.

Poslušali smo pa tudi v Monakovim skoraj dve uri, kako je porotna sodinja očito ravnala pri sodbi vbijavca. Sodba se je bila že 8 dan prej začela. Veliko so ljudi, posebno mladih obtojca spola je bilo zraven, ki so poslušali. Ali čemu neki? Ne li, de jih je toliko brez dela stalo? Le malo njih si ho take reči v dobro obrnilo; viditi jim je bilo na obrazu, de so poslušali, kakor de bi nič v sercu ne občutili; koliko so jih ho pa po takim ravnanju v hudobiji prebrisalo, se ho sčasama zvedelo.

Augsburg.

Iz Monakoviga smo se peljali 27 kimovca ob 4^{3/4} popoldne in zvečer smo prišli v Augsburg. Tu so bile zaperte vse šole za fante, samo nune so tako rečeno prazniško šolo imele. Gospod Jaus, prijatelj gospod posvetnika Gwiner-ja nas je peljal v samostan pri svet. Uršoli. Nuna mter Akvinata, ki smo od nje že u Insbruk toliko slovesniga slišali, in ki je tu vsem prav ljuba, poznati nas je serčno veselilo. Ona uči in redi prihodne učence. Učila je 20 deklet od 17.—20. leta in serc detovodstvo. Vstavili smo se tukaj okoli 3 ure; prav hitro so pretreke. Mati Akvinata je narprej vprašala nekaj od splošniga ukovodstva, pa je preskocila k posebni vodbi od slovnicihga branja. Razložila je prav lepo napravo besed in izrekov in pa prilozje ali prečastje (Wittelwort). V djanju pokazati, kar je razložila, je rekla, de naj berejo: „Paul v Troji.“ Apost. djan. pogl. 20. in posamesne izreke po obliki in obsegu slovnice in umoslovno razložijo. Posebno se nam je dopadlo, ko so izreke prav po divisko razložile v vboje in obogatjene, ne pa, kakor je navadn, v gole ali nange in okinčane. Slišati dalje jih v pridane, in podredne in nadredne razdeliti, nam je še več všeč bilo, ker je naša Avstrijska slovnica v temu oziru še nepopolna. Kdo ne ve, de gorjenje razumiti, je potrebno vedeti, kakšne so izreke ana proli drugi.

Vse nje ravnanje nas je prav razveselilo, prepričali smo se, de ona je res prav iznajdena v detovodstvu, v posamesnih predmetih uka in njih vodbah. Gorečje želje so so v našim sercu probudile, de bi tudi v naših Avstrijskih šolah za dekleta se tako ravnalo! Pobožnosti pa in detinske blaženosti, ki so je pri vsem učenju sploh in pri vsaki besedi poseboj iz nje svitleno, njcnjga polhlevniga, ljubezniviga ravnanja s prihodnimi učencami kakor s sestrami, nismo v stanu opisati. Samo to naj nam bude dopuščeno izreči, de se nismo mogli zderžati, de bi glasno ne rekli: Bog hotel! de bi učitelj le napol od nje učeni, serčni in bogaboječji bili; in mladost bi v kratkim omikana in izobrazena bila, kakor bi treba.

Ob 11 je prišlo v ravno tisto sobo 14 učenc iz 2. in 3. reda. Prihodne učence so jih v pričo svoje matere učence in pričo nas za vajo učiti počeli, in so

z njimi tako ravnale, de je bilo očito viditi, de so si pravila detovodstva tako dobro ko milo pobožnost svoje matere učenice prisvojile. Radi bi bili še več časa tako lepo ravnanje poslušali, ali čas je pretekel. Sicer se je nam v Augsburgu nar imenitniši vidila vbojomilnica. V nji vodbi vsak vboji, naj si hode svojo vbojstva kriv ali nekriv, star ali mlad vsako dobo svoj košček in spodobno delo. Radi bi bili še se. Akvinato poslušati, in radi siromasnico pogledati, in ker objigaja čas ni pripustil, smo šli siromasnico pogledati.

Tukaj smo vidili, kako so iz slame toliko lepih reči delali, ki se delec in široko po svetu prodajajo, vidili smo, kako so iz starih konopov (štrikov) ki niso bili več za rabo, in ki so jih od mešanov in pljanov v dar prejali, različno platno delali; stare konope so razpletali, razvitke mikali, omikano preli in iz preje tu nogovice, podveze i t. d. pleli, tam platno tkali. Napletejo in natkejo kolikor je za domačo reč v vbojomilnici potreba, in kdor ne vé, de je veliko potreba, in še veliko drugih kosov, vsake verste, ki se vnašnjim hišam pošlejo in prodajo. Siromasnica ima tudi svojo pričetno šolo za fante in dekletica.

Vsa naprava, moramo reči, nam je prav zavzela, in ni nam znane nobene vbojomilnice, ki bi v vsih obzirih tako vredena bila. Sme se za izgled svoje verste vzeti, kar je Augsburgskim mešanam toliko veči čast, ker so jo sami napravili, in sami jo oskerbé. Pri takih napravah se večkrat zgodi, de si poglavarji in vodji mošnje polnijo in bogatije napravljajo s izgovorom, de za vboje skerbé. Augsburgu se tega očitati ne more.

Zvečer smo se po železnici do Nördlingen peljali, kjer smo prenočili, in zjutraj do Gunzenhausen, od tukaj okoli pet ur delec smo se peljali s pošto v Svbach, kamor smo prišli ob 1 popoldne 29. kimovca. Bil je god edniga izmed sopotnikov, nikdar ga ne bomo pozabili; popotvaje sploh med protestanti nam ni bilo mogoteč, kakor smo serčno želeli, pobožnosti opraviti.

Šwabach

ima 7000-8000 duš in semenišče za prihodne učitelje. Tukaj so bile tudi šole zaperte; tode gospod naučitelja Jakobi, ogleda semenišča smo po sredi doma našli; pripravljav se je ravno v Anshah šolo obiskati iti. Skazal nam je milo pomljivost; pokazal nam je vse po semenišču, in natanjko razložil njegovo napravo in ravnanje. Kar mu je posebno lastniga je to, de izriti prihodne učitelje vzame za dve leti le take mladenče, ki so se že od 13—16. leta v kakšnim sobivališču ali pa pri kakšnim učitelju va-nji pripravljali. Prej ko vanj stopijo, se morajo izpraševanju podvrčeti. Ina zraven šolo za vadbo in blagorejnico za gluhomutaste. Prihodni učitelji so že prvo leto po vstopu v semenišče vadijo s posamesnimi učenci ravnati, in potle s celo šolo in serc s početka v posamesnih predmetih, de li se s večrednimi šolami primerno ravnati sčasama navadili.

V semenišču je vse veličansko, sobo sploh ko dvorana za risanje, samo spalnico so za toliko postelj pretresne. V deseterih sobah se uči muzika ali skladnolasje; v peterih so orgle, v peterih glasoviri.

Gospod Jakobi je bil tačas složil novo šolsko vstavo. Ihtvali jo avstrijskano in rekeli, de je veliko iz nje vzeli, ondašnje narodne šole popraviti.

Kmetijsko šole nima, samo vert za sadjorejo je zraven. Kakor je gospod ogleda rekeli, semeniščani radi no delajo, se jim v semenišču biti teško zdi, sobivališče in vodje v njemu sovražijo.

So tisti dan smo se zvečer po železnici v Nürnberg podali, kjer smo prenočili; drugi dan smo se po mestu hitro ogledali, nad pobožnostjo otrok, ki so v katolski cerkvi blizo altarja v stolih pri sveti maši bili, se prav razveselili in — ko nam ondašnje učilstvo nič kaj posebniga obetalo ni — smo se pol 11 po železnici naprej peljali, in mimo Erlangen, kjer smo se spet živo na Švajcarsko spomnili, ko smo lepo obdelan kraj vidili, o pol 1 popoldne v Bamberg prišli.

Bamberg.

Bamberg leži na obeh krajih tekoče vode Regnic; ima okoli 12000 prebivavcov in je zavolj svojih lepših prehodov in krasnih vertov, kakor zavolj krotkosti in blagodušnosti svojih prebivavcov ptujcu prav mило mesto. Nas Avstrijane je pa star grad, Babenburg, rodoslovni grad slovesnih Bahenbergarjev s svojim prelepim in zamaklivim pogledam in svojim rajskim okrožjem posebno zavzel. Ko smo se bili nekoliko odpočili; smo šli v cerkov svetiga Jakopa; bila jo ravno popoldnanska služba božja. Cerkev jo bila polna; staro in mlado, veliko in malo se je prav lepo zadržali; občna petje s orglami jo serce k sveti pobožnosti povzdigovalo.

Po službi božji smo šli k g. Injmostru Šveicor-ju, predsedniku šolskiga sveta; povedali smo mu, kaj bi radi; on nas je prav prijazno sprejel; po njim smo nar imenitniši učitelja ondašnjih šol spoznali; še tisti večer nam je veliko šolskih reči razodel, za drugi dan nas k ručenju povabil, ter objubil nam še veliko povedati. Učitelja, ki smo ju po duhovnemu gospodu spoznali, sta gosp. Baumann in Offinger, vredna učitelja, učena slovesniga detovodja Grazer-ja. Drugi dan je šel gospod Šveicer sam s nami v šolo g. Offinger-ja, ki je prazno, ali prazniško šolo imel. Kmalo smo spoznali, de Bamberskiga šolska osnova je Monakovski vsa enaka; in de so od nje le v tem razloči, de v Monakovim ima vsak petih tečajev posebno sobo in posebniga učitelja, Bamberg pa za šest tečajev ima le tri sobe in tri učitelje. V vsaki sobi se tedaj učenci dveh redov vkup učijo.

Bamberske šole pa v mestu in po deželi imajo dvoje posebno, ki ga Monakovske nimajo, namreč:

1. Vodbo pisaje se brati učiti,
2. Uk kmetovavstva in sadjoreje.

Pervo jo vpejal gorečni učitelj, gospod Offinger. V duhu svojiga učitelja je složil: Erhst Buch, fünfteltes geobnetter Stoff zu den ersten Schreib- und Rechenbüchern. Beyrnuth 1849, in mu vodbo pridjal. Uk kmetovavstva in sadjoreje so mora Baumann-u zahvaliti. Njegovo sadjorejšče izdã vsako leto veliko drevesev in presada vboigim učiteljam.

V šoli je dosti tablic s pisavnimi in natisavnimi čerkami na steni viditi. Učitelji si jih sami napravijo

s čerkami, k temu namenu iz pleha zrezanimi, brez de bi veliko časa gubili.

Bamberg ima semenišče za prihodno učitelje, do pedeset jih gre va-nj, za mesto in deželo se učitelj v njenim izobražujejo. Tudi tukaj učijo že nokteri učitelji sami v šoli otročije peti.

Šolski poglavarji in učitelji složno ravnaajo. Zato-raj ima tudi tukaj uk in reja otrok prav dober uspel. Narodne šole so vse občne, nobeniga zasebniga ali privatniga sobivališča ali zasebne šole za fante tukaj ni; zatoraj se pa tudi ondašnje šole tolikšniga napredka veselê.

Posebno je pa treba opomniti, kako na tanko gledajo, de vsak otrok 6 let v šolo hodi. Vsak otrok, ki hoče v kakšno službo stopiti, mora list skazati, na kterim je na tanko popisan. Ravno-tako gledajo na nedelsko učenje; vsak dobi prvi krat, ko v nedelsko šolo pride, list, na kterimu so šolski dnovi za celo leto naprej zaznamovani, in s tem mora vsakikrat skazati; de je res v šoli bil.

Ob 3 popoldne 1. d. kozoperska smo se po železnici naprej podali; ob 7³/₄ zvečer smo prišli v Hof; od tukaj smo jo naprej potegnili nekaj po železnici, nekaj po pošti do Reichenberg; kamor smo ob 2 po polnoči 2. d. kozoperska prišli. Tukaj smo čakali do šestih v jutro, ob šestih smo se spet na železnico deli; v štirih urah smo se priderdrali v

Lipsko.

Visoko lipe, ki pred mestom in v predmestjih sem ter tje rasejo — od njih ima menda mesto svoje ime — so nas na slavenške kraje v živo spomnile; mesto pa nas pri prvem ogledu, ni nič kaj mило ganilo; zdelo se je nam, kakor de bi blagodušnosti, ki se ser po nemškim vidi, tukaj doma ne bilo.

Gospod Froš je bil tako dober, de nam je pokazal do vodja ondašnjih mestnih šol, gospod Vogel-na. Ta je v vsih učenostih prav izučen, v detovodstvo prav zveden, serčen, vsim mil možak. Sprejel nas je prav po prijateljsko, s velikim veseljem in priljudno postrežljivostjo nam vse, kar smo ga vprašali, dopovedal, kakor smo želeli, in po tem, ko nam je razložil, kako so ondašnje šole napravljene, kako so razdelene, kakšne reči in v kakšni vrsti se učijo, nas je peljal v posamesno rede.

Ondašne šole imajo sploh to posebno.

Narodne šole se kličejo meščanske šole. in so: 1. šole, kjer ni učencam za poduk nič plačati treba; 2. šole, kjer učenci učbarino plačati morajo. Taki učenci so sinovi bogatih staršev, ki se od učbarine oprostiti ne morejo.

Šole, kjer se učbarina ne plača, so to le:

1. Šola pri svētu; ima 800 — 900 otrok obojiga spola;
2. „ za vboje; „ 1200 — 1300 „ „ „
3. Vendler-jevašola „ okoli 250 „ „ „
4. šola pri delavnici ima okoli 150 deklet.

Prava meščanska šola je, kamor hodijo učenci, ki morajo učbarino plačati. Učbarina je glavnica ali zavod občne meščanske šole, ki ima okoli 2300 učencev.

Meščanska šola ima 8 tečajev, in jo razdelena v početno, sredno in realno šolo.

Početna šola ima dvoje razdelov. Ona isto otročiče naravno probuditi, in jih k daljnjemu uku pripraviti. V prvem razdelu se otročiči vhogali, paziti, misliti in lahke reči pomniti učé. Narisuje jim pred očmi učitelj na šolski deski podobne reči, jim spodaj imena zapisuje in jih vadi na kamnatih tablicah enako narejati; govori z njimi od narisanih reči, in od njih delov v kratkih tode različnih izrekeh, jih uči imena v sloge razstavljati, in posamesne s čertami zaznamovane glase naiti in povedati. Učijo se otročiči v temu redu tudi prve čerte potezati in rajtati ali računati; to se učé šteje vsnkoverstno.

V drugim razdelu se gre z ukam naprej. Otročiči se uče govoriti, brati in zapomniti; zraven se podučujejo v veri, v lepopsu in pravopisu; v rajtanju z glave, petju in risanju, ki pripravja k uku oblik.

Tako pripravljajo otročiče k daljnim uku.

Srednja šola, namreč 6. 5. in 4. red, napreduje, razširuje in doverši pričetni uk za fante in dekleta brez ozira na kakšni si bodi stan.

Realna šola pa, ki ima 3. 2. in 1. red, uči umetne in obrtne reči take učence, ki v kakšen tak stan stopiti želé; ki postavim tovarniki (fabrikanti), vmetniki, kupovavci, gospodarji, rudarji, gojzdarji ali poštarji biti želé.

Realna šola za dekleta izobrazuje pa bolj dekleta, jih pa nobene reči ne uči, ki bi jim ženska dela ali njih stan onemilisti vtegnila.

Učenci, ki 4. red dobro dokončajo, lahko v gimnazium ali latinske šole stopijo. Če se trojim redam srednje šole pristavi dvoje razdelov početne šole, je učencem tedaj prej ko v latinske šole stopiti morejo, pet tečajev dokončati treba.

Učelarina je vsako leto v početni šoli po 6 tolerjev (Reichsthaler) v srednjih in rečnih po 8—16 tolerjev.

Vsak ponedeljek je prvo uro slovesna šolska služba božja ali šolsko posvečenje, namreč petje in kratek serčen nagovor.

Očitno izpraševanje je le enkrat v letu, konc šolskega leta o veliki noči. Gospod vodja pa ima vsake tri mesce izpraševanje v posamesnih redih.

Šola terpi vsak dan 5 ur; tri dopoldne in 2 popoldne; sredo pa v soboto so popoldne šolski prazniki. Učenci, ki se še po šoli uk ponavljati vstavljajo, se vsak dan še eno ali 2 uri dalje učé.

Vsak otrok mora, ko v šesto leto stopi, v šolo iti, in dokler 14. leta ne dokonča, va-njo hoditi. V početnih šolah so fantiči in dekletica skup, v srednjih so pa razdeleni.

Gospod Vogel nas je peljal narprej v početni red. Bilo je okoli 50 otrok obojiga spola skupaj. Hodili so v šolo od prvih dni velkiga travna do prvih dni kimovca, in če 4 tjeodne praznikov iznemeš, še le 5 mescev se učé.

Gospod učitelj, ime mu je Vater (oče), je res prav ljubezniv oče otrok. Narisal je na deski klobuk in počel z otročiči v kratkih izrekeh od njega govoriti. In ko so jih posamesni učenci sem ter tje gladko in čisto povzeli, je rekel, de naj jih vsi skupaj ponové. Te izreke so bile odgovori na sledeče vprašanja: Čemu je klobuk? Iz česa je narjen klobuk? Kako so mu

pravi, kdor ga je naredil? Kakšno obliko ima klobuk? Kako se pravi delu klobuka, ki gor stoji in je nekoliko neraven, vgnit? — Po tem je rekel, de naj dohro pogledajo s kakšnih čert je narisan; jim je pokazal, kako se naredijo ter rekel: Naredite jih tudi vi na svojih tablicah. Pa je vprašal: Kaj si narisal? Kaj ste narisali?

Poslednje je zapisal ime pod obliko klobuka, in rekel: glejte to je ime podobne. Pri tri prič klobuk je rekel, de naj pazijo na glasnike, namreč: o in u in ko so jih našli, jim jih je pisaje pokazal, in tako je tudi s soglasnikami storil. Poslednje je rekel, de naj celo besede zapíšejo, in ko so jo zapisali, de naj čerke posamesnih glasov najdejo in pokažejo.

Kako pomljivo so otročiči sedeli, kako listro na učenika gledali, kaj lo storili, in gorečno pazili, de bi prav za-njim narisali, kar jim je kazal, ni dopovedati; in kako je to nam všeč bilo ni izreči.

Ko je šola dokončana bila, smo gospod vodja vprašali, če se otročiči že tako zgodaj besede pisati učé? In on je odgovoril: Prav za prav se otročiči še le v drugim razdelu brati in pisati učiti začnejo; v temu redu se tako ravna, kar, kolkar ste sami vidili, otročičam dopade, jim reči pred oči postaviti in njih um naravno probuditi. Tako se otročiči glase spoznati, razločiti in izgovoriti učé. Po tem takim se brez težave v kratkim dobro brati naučé. Gospod Vogel nam je tudi povedal, kako mu je v glavo prišlo, otročiče tako učiti početi.

Zapazil je, de otročiči so večkrat svoje ime že doma se narisati naučili, prej ko so nobene čerke poznali; in ko je začerkano bilo, so vedili, kaj pomeni. Začel je čez to misliti; zdelo mu se je, de bi koristno biti vtuglilo, ko bi se po vodbi izpeljalo, ter je poskusil prvo leto otročiče tako misliti in govoriti učiti, in glej! konc leta se je lep sad v šoli nad otročiči vidil. Po tem je slozil gospod Vogel bukvice ali knjižico s oblikami in jim pridjal vodbo, jih rabiti. Sedaj se v Lipskih v početnih šolah sploh tako učé. Rekel je pa zraven, de početni uk naravno vravnati, ni sam sebi vere dal, temuč je vse Nemško občel, različne narodne šole ogledal, povsod poslušal, veliko dobrih in slabih našel, pa v vsaki se kaj naučil, iz vsiga, kar mu se je nar bolj dopadlo, vzel, ga sverstel in tako svojo početno šolo napravil.

Vprašali smo ga tudi, če ima Lipsko semenišče za prihodne učitelje. Tukaj, je rekel, ni nobeniga semenišča; naši učitelji so vsi akademikarji in dohtarji ali naučitelji, ter mlo pridjal: Rajti bi pa semeniščane imel!

Drugi dan smo šli narprej v 6. red, ki je našinu 2. redu enak. Bil je v njemu ogledavni uk. Govorili so od ptice čaplje (Kittfyer). Okoli Lipskiga je več verst čapelj. Popisali so jo, kakšna je od zrvunnj v kratkih in odločivnih izrekeh. To slišati, smo vidili, de učenci imajo od nje pravi ogledek ali zapopadek. Poprašali smo učitelja, kako so si učenci od nje tak ogledek zadobili. Učitelj stopi a skrinji, vzame z nje napeto čaplje, ter reče: Postavil sim jo narprej, kakor jo vidite, učencam pred oči, in z njimi od nje delov in nje posebnih znamenj govoril, kazavši jim na-nji. Ko so si učenci po tem poglavitne reči zapametil, sim jo pred njimi na deski s poglavitnimi čertami narisal, in

oni so si jo vsak na svoji kamniti ploši narisali. Nagnjeto plico sim shranil, namesto nje jo bila njo podobna ali slika, in spot smo so od nje pogovarjali.

Zdaj, ko je dobro poznajo, govorimo od nje, brez da bi treba bilo na-njo ali na njo sliko gledati. V temu redu se ogledavni uk sploh okoli takih reči vrti; ki se, kakoršne so v naravi pred oči postaviti dajo, in kar živali tiče, okoli takih, ki se v njih cela verzija nazoči.

Šli smo po tem k novokam, ki so še le prvo dni kozoperska, v početku družiga pol leta v šolo hoditi začeli. Tu, je gospod Vogel rekel, so otročiči naprej vbogati učci.

Učitelj je vprašal otročiče, če slišijo, ko govori, in pa s čim slišijo? Koliko ušes imajo? Koliko jih vsak človek ima? Na vse so kratko in razumno odgovorili. Šel je naprej k očem, in enako vprašal, ter rekel: Rekli ste, de vidite in slišite; bom vidil, če je temu tako. Počel je vprašati zdaj tega, zdaj uniga. Ktera roka je desna? ktera je leva? Zdaj je rekel temu, zdaj unimu: Vzdigni desno, vzdigni levo; zdaj vsim vkup: vzdignite desno, vzdignite levo itd. Sperviga je šlo neredito. Učitelj jih je opominal, de naj dobro poslušajo in gledajo in rekel: Vam se je zdelo, de slišite in vidite, pa gajte, de ne znate še ne slišati ne gledati; saj ne storite, kar vam rečem. Veselje je bilo otročiče gledati, kako so si prizadevali, de bi prav šlo, in ti ki so prav slišali, so unim, ki niso prav slišali, resnobno migali, kakor de bi jim hotli reči: Ne tako, poslušajte bolj.

Posledujo je šlo dobro; učitelj jih je polhalil, in učenci so hli vsi srečni.

Ko smo pa vun šli, je gospod Vogel rekel, tako so otročiči s početka gledati, poslušati in govoriti, to je vbogati učci.

Šli smo za tem v peti red. Lepopis je bil, in učenci so pisali po časomeri. Bil je na stolici velik časomir, in pisali so po $\frac{1}{4}$ vdarka. Izrek je bil scer na deski napisan, učitelj ga je pa le narekaval in zraven mero dojal, po kateri so pisali. Postavil je mero na $\frac{1}{4}$; učenci so hitreji, pa vsi enako pisali. Poslednje jo učitelj mero postavil na $\frac{1}{4}$ vdarka; jel izrek naprej peti in zraven skoraj plesati, tudi nekoliko učencov je ž njim pelo; vsi pa so v miru, lepo in prav hitro pisali. Prav prijetno je gledati, ko se po mori ali vdarku piše; otroke roko enako in hitro premikati vaditi, je to dobro. Ali po taki vodbi se povsod pisati učiti bi težka bila. Ni lahka, učiteljev najti, ki bi, kakor Lipski, tako pisati učiti znali.

Ob 10 smo šli iz reda. Na dvorišču, smo vidili veliko učencov, ki so sem ter tjo veselo letali; in ne-ki, kateri prav zadovoljno, čersto in živo skakali. Učitelj je bil zraven; in ko smo s gospod Vogel-nam blizo njih prišli, so nas pray prijazno pozdravili. Gosp. Vogel je rekel: Učenci viših redov pridejo pred poldne $\frac{1}{4}$ ure na dvorišče, so razveztriti in prehoditi; tri ure vedno pomniti in pri miru sedeti, bi jim pretežka bila. Ko se nekoliko prohodijo, grejo spet radi in veseli k uku. Nikoli pa ne pride več redov skupaj, temuč so že tako vredeni, de pride vsak posebej pred poldno odpočit so $\frac{1}{4}$ ure.

Posledatič nas je poljal gospod Vogel v prvi, to

je nar viši red. Tu je vso akademsko hilo. G. učitelj je učil kakor govornik nekaj iz človekovsvoja. Koliko so ga 14letni učenci razumeli, nenaravno soditi. Tode takšnima uku je veči godnosti treba.

Tudi v Lipskim so zasebno šole no terpe. Pred nekaj let-jih je dosti bilo, sedaj je še smno četvero sobivališč. Te se pa potrebne zdijo; otroci imajo v njih živež, stanovanje-in poduk; in so pod vodstvom meščanske šole.

Ko smo v Lipskim toliko zvedili, smo so naprej odpravili. 3. d. kozoperska o poldno smo so iz Lipskiga po železnici vzdignili in ob 4 zvečer v Draždane prišli. Tukaj smo šli pogledat Miroslavovo semenišče in zraven evangelsko mestno šolo za fante in dekleta; in po tem katoliško šolo. Nič posehniga nismo našli no pri te, ne pri uni, kaj bi tedaj od njih govorili. Spomniti pa valja, de v Draždanih je dosti privatnih šol.

5. d. kozoperska ob 6 zjutraj smo se v parobrodu po Labi v Prag podali, kamor smo drugo jutro ob 6 $\frac{1}{2}$ prišli. Tudi takaj bi bili radi kaj detovodskih reči zvedili; ker so pa ravno tisti dan šole spet svečano počele, in učitelji toliko opraviti imeli, smo se zadovolili s tem, kar nam je častivredni vodja poglavitno šole od ondašnjih šol povedal, smo krasno mesto ogledali in drugi dan po železnici na Dunaj se podali, kamor smo ob 9 zvečer prišli.

Na Dunaju smo zvedili, de nekoliko ondašnjih šol ima že svojo pripravnico. V Gradcu smo šli pogledat šolo za otročiče, našli smo učitelja; njegovo govorjenje očita moža, ki svoje opravilo razumi, ki z otročiči ravnatu in ž njimi govoriti zna. Ko otročiči iz te šole stopijo, ne grejo precej v spodnji razdel perviga reda, temuč grejo prej eno leto v pripravnico (Berberchtungshaus). Tako smo zvedili, de tudi v Gradcu ima c. k. zgledna poglavitna šola svojo pripravnico.

Kaj pa sledi iz popisa tega detovodskiga potovanja, ali kaj je avstrijskoma učilstva, ki se je popravljeni začelo, popolnoma popraviti, posebno v tistih c. k. kronovinah, kjer je dva jezika učiti potrebno, napraviti treba.

V uvodu je scer tužno, tode, de bi tako ne, resnično in očitno dokazano, kako so šole svoje učitelje dosedaj sploh dobivale; kaj se jo od šol in od učiteljev terjalo, in kako so se učitelji k učilstvu pripravljali in rili.

Način, po katerim so, kakor smo popisali, šole učitelje dobivale, ni kratko nitar k dobriemu zadostliv. Temu je pa tako, ker učitelji dosedaj skoraj od česar živeti in za starost, si ničesar upati, niso imeli.

Deržava je prave, dobre in vredne može vselej v takih mladenčih dobivala, ki so že v početku svoje mladosti po primerni skerbi in nevrudljivim prizadevanju k svojim prihodnim stanu se pripravljati in uriti počeli.

Skerbnim in previdivim staršim pa ni zamčiti, če otroke k prihodnim stanu pripravljajo posebno gledajo, če bodo v njemu od česar živeti in za stare dni se česar nadjeti imeli.

Sedajne skopo plačilo, ki je skoraj vsim učiteljam po deželi, in tudi dosti mestnim v oziru nistanovitnih

prisluzkov primerjeno in domenjeno, ni zadostno, de bi od njega živeti mogli; pa tudi za stare dni se jim ničesar nadjati ni. To v priliki pokazati, sledi, kar se je K.... primerilo. K.... je bil učitelj v B.... in ko so neki učenci prve tri rede poglavitve šole dobro izognali, so njih stariš ga za svet vprašati prišli, v katero šolo bi jih zanaprej dali, de bi se tako izučili, de bi pošteno živeti mogli; in za kateri stan bi jih po njih dušnih močeh pripravljati mogli.

Neki učence je naravnost rekel, de bi rad učitelj bil; učence namreč, ki se je zavolj svoje pridnosti in dobre glave tako dobro ponašal, de je učitelju slabe učence učiti pomagal. K.... je tedaj svet dal: Dajte ga v 4. red; naj ga dobro izgrene, če je treba tudi troje let; zraven pa naj se orglati in peti uči, pa naj gre v detovdovski tečaj. Pa veste, kaj so mu odgovorili? Česar bi mu se pa neki pri šolah nadjati bilo? Če bi tudi tu ali tam na deželi 200 f. do 300 f. dobil; kaj bi pa v starosti imel? — Če pa, so nasproti rekli, izgrene samo gimnazium, bo šel, če bo treba v ta ali uni grad pisat dokler se izuri; res de ne bo nekaj čnsa nobeniga plačila imel; pa bo vsaj kaj obrajtan, in sčnsama mu 400, 500 do 600 f. ne bo mankalo in bo dobro živel. — Če se bo pa naprej učil, zna biti duhoven, ali če bomo zamogli, ga bomo dali, de se bo postav učil, in tako zna biti pisar, sodnik, komisar in morde svetovavec; če pa tudi ne, mu 700—800 f. nikoli mankalo ne bo; in toliko je že dosti, de se lahko živi. In tako ni svet siromaka K.... nikol nič veljal. Še čevljar, kteriga sin je K.... prosil, de naj bi njegoviga očeta nnganjati, de bi mu, izuriti se za učitelja in organista, orglati se učiti dal, mu je odvernil: Če bo moj sin pridren čevljar, bo ložej živel, kakor de bi učitelj bil. Koliko se tedaj učiteljski stan obrajta!

Ni človeka, ki bi potrebniga živeza si pridobiti ali zlaštati ne iskal; zatorej si tudi med učitelji neki, če ravno jih ni dosti, s pisarenjem, s nespodobnimi kupčijami in še clo s odertijami pomagati iščejo, in šolo v nemar puščajo, brez de bi pomislili, kaj bo iz tega za se in za šolo zraslo! Izrasejo pa nezložnosti, pritke, prepri in tožbe med učitelji in duhovni, med soseskami in oblastnu; to učiteljam in šolam slabo ime prinese; pristojno čast zmanjša in jih večkrat clo ob njo pripravi. Če se temu do dna gre, se najde, de vsega tega je krivo, ker si je učitelj kaj maliga pridobiti prizadeval.

Veliko učiteljev na deželi bi si radi poštene kaj pridobili; pa nimajo priložnosti; nekteri bi radi detovdsko knjigo ali bukve, se bolj izuriti, brali, pa jih nimajo, in si jih kupiti ne morejo; nekteri si kolikor le more krajcarjev prihrani, de si nekšne detovdvske bukvice kupi, pa koliko mu to pomaga, ker se skoraj vsake take male bukvice na veči naslanjajo, ki si jih pa zavolj draginje kupiti ne more.

Učitelji v mestih si kaj pridobé, ko po šoli s nekoliko učencami nauk ponavljajo. Če takih učencev veliko imajo, si precej dobro za živez pridobé. Ni li pa žalostna, ko mora učitelj, ki v šoli od dne do dne po 6 ur uči, po posamesnih hišah učiti in se moriti, de si živez pridobi? Šo tukaj ni skoraj nobeniga učitelja v nižih redih, de bi zavolj velike draginje živeza in zavolj zmarnar veči draginje staniš se tako moriti ne moral. Lani so govorili, de so stanišča podražele zastran pa-

pirnih dnarjev, letas pa se zgovarjajo, de je hišna dača po 3 $\frac{1}{2}$ od sto^o poskočile in terjajo po 10—25 f. od sto več od staniš; tako de stanišča, ki so se pred 8 let za 180 f. dobile, zdaj šo okolj 275 f. do 300 f. s. d. stojijo. Kdor tedaj zavolj stanišča noč in dan učiti mora, kdaj se hoče kaj izuriti?

Se slabši se godi učiteljam po deželi: Njih živca obstoji sploh v temu, kar jim kmet od svojih pridelkov da in v učbarini. Pa koliko grenkih mora učitelj večkrat slišati in požreti, ko pride v hišo, ki je bila po okrajni oblasti prisilena mu učbarino pretečeniga leta plačati, in ki jo je posiliti moral, ker ni od česar živeti imel.

Iz tega se tedaj očitno vidi, de — dobre učitelje šolam pridobiti, je treba napraviti, de bodo od česar živeti imeli, in de, ko bodo pridno učili, se jim ne bo bati, kaj bo ž njimi, kadar ne bodo več učiti mogli.

Kako bi bilo prihodne učitelje izuriti.

Po novi napravi se detovdovstvo sedaj po dve leti in veliko ur vsak tje dan uč; pa le se ne sme nadjati, de se bodo prihodni učitelji tako izurili, kakor bi treba bilo, de bi se v blagor ljudstev izurili: Pervič se jih malo detovdovstva učiti loti, drugič nimajo prave priložnosti, izuriti se v vsih rečeh, ki so potrebne, de bi ljudstvo zdramiti, v živoveri in dobrim zadržanju podučiti, in vse njegove opravila prav vravnati mogli. Do leta 1848 so tudi latinskiščolci, in marskteri, ki je želel učitelj biti, se detovdovstva, ki se je pol leta in le po uro na dan učilo, lahko učili. To je scer učenec, ki so se posamesne učiti postavili, in zatorej svoj uk tje več, tje manj v nemar puščali, večkrat pa clo šole pustili, veliko škodilo; šole so pa le več takih za učitelje dobile; večim so sedajni učitelji taki.

Zanaprej ni več šoli se po ti poti učiteljev nadjati. Učenci latinskih šol pa sedaj v posamesnih hišah več ko kedaj učivarijo. Razložek je ta. Poprej je bilo jim treba s detovdovsko spricho se skazati, zdaj pa, ko se svobodnosti poduka ne razumi, zdaj se že učenci nižih latinskih redov učivariiti prederznejšo.

V prid Primorja je bilo že v letu 1847 več skavnovnic za prihodne učitelje (Präparanden-*Stipendien*) vstanovljenih, pa vender se jih ni do 1848 v Terstu ko smih šest k detovdovskimu poduku oglasilo. Po dvetletnim tečaju bi po tem takim, če bi prav dobro šlo, šole vsako leto tri izurene učitelje pridobile; koliko je pa to za škofijo, kakor je Terstjansko-Koprska, ki ima čez 240,000 duš; koliko je to za tolike potrebe poduka? Zraven pa šo urenje prihodnih učiteljev ne bo v stanu, visoke nade c. k. ministerstva poduka izpolniti, de bi se ljudstvo, kakor bi treba omikalo.

Noben pameten človek ne bo rekel, de ni ljudstva omikati treba; vsak si želi omikna biti; — treba je tedaj skerbeti, de se vs narod, vse ljudstvo omika. Narod omikati pa se ne pravi, posamesno versto ljudi čez drugi povzdigovati; ampak vsakiga človeka po svojih opravilih v stan postaviti, de moč in dari, ki mu jih je Bog dal, spodobno obratati in vprotebovati razumo in zamore. Zatorej so nekdanje ljudstva, ki so

se pravo oniko razveseljevale, kmetovavstvo visoko in več ko vsak kateri si koli, bodi stan, obrajtalo in cenile. Le trinoči in hojevavne in latinske ljudstva so kmetovanje v nemar puščale. Ljudstva dobro omikane, Egipčani, Izraelci in Rimljani so spoznali, de poljedelstvo je prapravo glavo razsvetliti in serce požlahnuti. In re, o kjer koli ljudje zemljo razumno, radovoljno in serčna obdelujejo, so dobri, zdravi in čvrsti na duši in na telesu. Ljubozon de poljedelstva je tedaj treba prubediti! Kjer je ljubezen de dela doma, ni postopanja, izvira vsih nesodob. Poljedelstvo podpira dalje mnogoverstno dobro zadržanje. Kdor zemljo umno obdeluje ne more biti brez vere. Kdor pametno jo sveta hodi, Boga povsod pred očmi najde; čudeži vsigamogočnosti, modrosti in dobrote božje mu vedno serce k nebesam povzdigujejo, in veselje, hvaležnost in čast, ki je v sercu proti Bogu čuti, ga pobožne pesmi peti neganja.

Sedajni napravi, prihodne učitelje izuriti, pa ne bo dano, toga lepiga naučenja doseči; zakaj prvič nimajo prihodni učitelji priloznosti so kmetovavstva tako naučiti; de bi ljudstvo, kakor bi treba v njem podučiti mogli; drugič nima sama, kakor nimajo šole, potrebnih pripomočkov, kmetovavstva se primiti, ne ga učiti.

Koliko more neki pomagati, če se tudi kmetovavstvo vsak tje dan neke ure uči, posebno v mestih, kjer ni kmetije blizo šol; kjer je deleč iti treba, prej ko se va-njo pride, kakor tukaj pri nas; kjer se kmetovavstva skoraj v djanje obračati uči ni moči; zraven pa se še sem ter tje hodé toliko časa zapravi.

Tudi poduk v petju ne bo sadá, ki se čaka, pernesel, če se bo le 1 ali 2 uri na tje dan učilo, kako se ima peti, ali pa če se bodo le nekatere pesmi peti učile.

Orglati se navaditi ni en sam glasovir več prihodnim učiteljem dovolj, zakaj kdor se orglati navaditi hoče, mora se veliko vaditi. Koliko je pa brez orgel se navaditi moči, naj sodi, kdor se tega razume; orglati znati pa je učitelju, ki hoče ljudi v cerkvi pobožno ganiti, prav potrebno.

Kar pa druge predmete uka tiče, se jih prihodni učitelji, posebno ti, ki od doma nobene pomoči nimajo, zavolj tega ne bodo dobro navaditi mogli, ker si veliko prizadevati in druge učiti morajo, de si potrebni živčez pridobé; posebno ker se jim ustanovnice (stipendiji) če jih tudi imajo, še le med letam podarijo. Obložijo se tedaj preveč s zasebnim učenjem; ž njim nar lepši čas, ko bi se uriti mogli zapravljajo, po starim učé, in se tako vodstvu, ki se ga uče, vkljub, krivih vobed privadijo. Tako ne bo tedaj moči stariga kopita odpraviti.

Če se Avstrijskane naprave, prihodne učitelje izuriti, kakor smo jih tukej razložili, ptujim permerjo; se vidi, de so ptuje veliko bolj pripravne, ker imajo vse priprave, ki so potrebne, prihodne učitelje v uku in v djanju prav izuriti.

Med ptujimi napravami za prihodne učitelje je pa prosto semenišče v vasi Krajclingi po svojim sadu ga soditi, nar pripravniši, ker je navadnih pomankanj prosto in ker, kar je učiteljam, ljudem in deželi želeti, prav po naravi, s nar manjšimi stroški, in nar gotoviši doseže. S čem pa doseže? Omikaje glavo, serce in roke.

Kar je nekaj časa sem se je že več glasov po cesarstvu slišati dalo, de naj bi se semenišča, prihodne

učitelje podučiti, napravile; več njih pa, de naj se za prihodne učitelje ustanovnice napravijo, se jim v pomoč dajo, in de naj pri posamesnih stanujejo. Ti, ki so to svetovali, so si tako mislili: Prihodni učitelji bodo prihodni omikavci družin, bodo sami družinski očelje, bolje je tedaj, de s družinami v posamesnih hišah stanujejo. Ta ni clo prazna, in ko se nar bolj na stroške gleda, lahko negana.

Ali vsakdanja skušnija uči, de 16—20letni mladenci v družinah še prav živeti ne znajo in tudi primere, ki jo s šolo imajo, ne razumé, ter razumeti sploh nemorejo, dokler se detovodskih pravil prav dobro ne naučé; zraven pa preveč lepiga časa se izuriti, zapravé; zatorej stanovati v posamesnih hišah prihodnim učiteljam dobriga, ki se pričakuje, ne prinese, temuč jim veliko škodi. Prihodne učitelje bolj izuriti, je tedaj v resnici semenišča napraviti potroha. V semeniščih pa je treba, de se prihodnim učiteljam ves poduk in vse da in prisvoji, kar jim je treba, de bodo v sercu čutili, kaj če reči, narodni učitelji biti, in de bodo ljudstvo, kakor je treba, primerno in ročno omikati razumeli; zraven pa se ne sme nič kaj takiga terpeti, kar bi navadne neprilicnosti semenišč, prazno vseznatost, hinavstvo, razklanost itd. seboj prinesiti moglo. Semenišče v Krajclingi pri vodanskim jezeru naj bo zgled, ono naj se posnema. Res, bolj ko se duh, ki v njemu vlada, premišlje, bolj ko se pregleduje, kolikšno je njegova dobrotljivost za šolo in hišo; bolj se v sercu želja vnema, de bi tudi v naši državi takšne semenišča, učilstvo popraviti in povzdigniti, se napravilo in ustanovilo.

Takšnemu semenišču za prihodne učitelje je pa narprej velike kmetije treba, de bodo priloznost imeli, v djanju se naučiti, česar jim bo treba, kmeta podučiti, de Bog je namreč vsakaterimu kraju sveta moč dal, vse pririditi, kar je za živčez potrebna, če ga človek po njegovi legi, nizkosti ali visokosti obdelovati razume, in tedaj tako seme va-nj seje in tak sad sadi, ki ga navadno podčebje ne tare in zatira. Šola je treba, de ljudi učé zemljo spoznati in obrajtati kakor rudno žilo blagostanja, in se stare navade in predsoda iznebiti: Ta kraj ne rodi ko to ali uno; ne prinese in ne more prinesiti več ko toliko! Šola je treba de ljudi na duši in na telesu zdrarni, jih misliti, delati in pridni biti neganja; jih učé moči, ki jim jih je Bog dal, prav obračati in vptrebovati, jih ljudje v resnici biti, in visoke vrednosti, ki je kakor podoba božja imajo, se zavediti uči in vadi.

V semenišču je dalje treba, de se prihodni učitelji peti, goditi in orglati po pravilih in v djanju tako dobro navadijo, de bodo kakor hitro jim bo učiti početi, serce mladih in starih pri občni službi božji milo in pobožno ganiti žamogili.

Nima se pa v semenišču terpeti, de bi se kaj posvetniga in nesodobniga goditi učilo; de bi šole po deželi, kakor se je že kje zgodilo, sčasama ne bile šole godeb in kratkočasnic, in de bi učitelje pri svatbah in pri občnih veselicah goditi ne mikalo.

Kar druge predmete poduka tiče, je treba jih početno in ne učeno učiti. Vsako reč je treba natanko in čisto razložiti; vsako reč je treba, de prihodni učitelji sploh in posebej v vsih delih, prav dobro skoz in

skoz razum; od vsake reči je treba, da vejo, kako se da v telesni in dušni prid obrniti; vsake reči je treba, da se tako dobro nauče, da je bodo lahko in ročno v djanje postaviti mogli. Varovali se je pa treba vsakiga priuka, in vsakiga lepotečja, ki bi razumnosti škodilo.

Poslednjič je treba, da se semeniščani v djanskim letu vsak predmet uka po primerli vodbi narpej posamesne učenca, po tem pa celo šolo v pričo semeniščniga učitelja učiti vadijo.

Nar večji skerb v semenišču pa ima biti, v sercu semeniščanov pravi strah božji rediti; vse reči in vsi predmeti poduka naj strah božji nadihujejo in množe.

Vodja naj bo zgled modriga hišniga očeta, in naj s semeniščanimi kakor s svojimi sinovimi ljubeznivo in resno ravna. S mladenči se posebno v sobivališču tako ravnati da; in prihodni učitelji se bodo v svojih opravilih tako ravnati navadili; in ko bodo s družino lepo ravnali, se bo cela občina po njih izgledu toliko več vergla, ko bo vidila, da se dobro učenii in odgojeni; zgled ji bojo v vsih rečeh. Takšne semenišča bi šolam dobrih, v pravim duhu izgojenih, prostih, pohlevnih učiteljev in rediteljev dale, in zamareno ljudstvo bi se v malo let omikano in izobraženo vidilo.

Takšne semenišča bi pa država napraviti morala. Stroškov bi tudi toliko ne bilo. Tla na deželi niso toliko drage. Morde bi se kje še tla in poljiše v blagor cerkve ali šole zapuščene našle. (Pri svetim Petru v Istri je poslopje nekdojniga samostana prostorno, in stoji skoraj brez rabe zapuščeno, zraven je tudi velik vert. Bi so ne moglo v tak dober namen imeti?) — Za živce v semenišču bi pa vsak semeniščan nekoliko plačati moral; ko bi se učiteljski stan povzdignil, bi tudi sinove bogatih staršev va-nj stopiti mikalo, nebi več približališe takim bilo, ki si drugači živeža pr-služiti nemorejo. Zadosti bi pa tudi v vsaki kronovini eno semenišče bilo, več njih bi prihodnih učiteljev lahko enako ne izurilo.

Primorje ima že 6 vstanovnic (stipendijev) za prihodne učitelje. Vodja in 3 ali 4 učitelji v semenišču bi veliko čez dvakrat toliko ne stali; učenci v semenišču bi živeli nekoliko od pridelkov svojih rok, nekoliko bi pa od svojih staršev vdobili; in država bi tedaj s malimi stroški n-r zlahkosti blagorejnic, ki je kedaj bila, napravila in vstanovila.

Tukaj pri Terstu bi se takšno semenišče v Škednu (Servoli), Katinari ali pri sv. Jerneju v Barkoli, kjer niso tla za kmetijo toliko drage, napraviti dalo. Vsak teh krajev je okoli uro od mesta, ima farno šolo in podnebje, ki je podnebu po Krasu in po Istri skoraj enako.

Druga reč, ki skoraj v vsih Avstrijskih kronovinah že več let šolam veliko težav dela, in ki posebno današnje dni še marsikakšno zмотo vzrokuje, je poduk v dvojih jezikih.

Jezik narod narodu bliža, s jezikom narodi med seboj prijazno ravna, jezik kupčiji pomaga, kupčija narode omikati se spodbada. Stranka nerednosti pa se je v poslednih časih, da bi tako ne! jezika v svoje namene služila, in se ga še služi, da bi, ker drugači nemore, svoj ž njim vstavljala, da bi se pravi red, ki se vstanovlja, ne vstanovil.

Če se na dvojezične šole po Koroskim, Štajerskim, Krajnskimi in v nekimi deli Primorja, ozremo, vidimo, da se je nemški jezik okoli od 35 let sem v teh okrajnih velikó razširil. Tode težko človeku pri sercu dela, da se je tako neprimerno, krivo in zopernaravno ravnalo, da se je materin jezik v nemar puščen, namesto da bi se bil na-nj, kakor na znan, nemški, ptuji jezik, kakor neznan naslanjal, in tako oba jezika naravno dobro učila bila. Ta neprimeren način, jezik učiti, ni, če ptuji jezik iznameš, res nič dobrega, temu več veliko šola štoli in hiši prinesel. Otroci so se s rečmi, ki jih niso razumeli, trudili in morili; mile leta mladosti so jim pretekle, brez da bi se bil njih razum razsvetlil, njih glava skoraj neobtesana. njih serce skoraj neomikano ostalo; in kar so si brez razumeli v glavo s trudam zabili, se je hitro ko magla iz glave zgubilo. Zatorej imajo nekoliko prav tisti, ki pravijo: Šole, šole so krive toliko neprilicnost, toliko nesreč!

Pa tudi dosadašnje šolske bukve niso posebno, kar jezik učiti tiče, prav napravljene bile. Imele so pa vendar to dobro, da se v njih enake reči v dvojih jezikih, na eni strani v tem, na drugi v unim jeziku zraven, kolikor je mogoče bilo, enako natisnjene bile. Ker niso tedaj ne bukve, kakor je treba, napravljene bile, ne učitelji se jih prav služiti znali; so nekateri mislili, da bukve so vse krive, da šolski poduk tako malo zda, in so zatoraj tukaj v Terstu druge različne, za nemško gol nemške, za laško gol laške bukve s raznim obsegam v doljnim in gornjim razdelu pervaiga reda vpejali. Tako so si mislili, bo s šolskim podukam bolj šlo, in otroci se bodo jezika bolj naučili; pa niso mislili, da tako se drugi ptuji jezik odveri, in se ga naučiti ni mogoče. Dvojne bukve v roki otroka so zмотa; nemške so mu, kakor da bi jih ne bilo; še bolj uro učence ne veselí doma brati, kar jim je brati rečeno in naloženo bilo, ker ne razumé, kaj berejo; pa tudi primočkov nimajo, da bi poizkahi in našli; kaj besede, ki so jim razložene bile, ki so jih pa spet pozabili, pomenijo, besede namreč, ki jih je, poglavito misel razumeti, vediti treba.

Koliko se po tem takim drugi šolski nameni doseči dajo, nemaroma tukaj pretesati. — Nemaroma po ko de rečemo, da če se brati drugači učilo ne bo, šolske leta otrokam glavo razsvetliti in serce požalhtniti, kakor je potrebno, bodo preneglo pretekle.

Po Avstrijskim cesarstvu je v več krajih, kjer je več narodov skup, ali kjer so ljude zmešani, se dobro ve, zraven materniga jezika še drugaiga ptujiga se učiti potrebno. Tega ni treba spričevati. Kdor pa pravi, da tega ni mogoče, se jako moti. Učenci se zraven materniga ali s maternim jezikom še drugaiga ptujiga lahko učé, in scer brez da bi, kakor neki pravijo, šolskih imenovan zamudili, ali da je jim pretežko bilo.

To očito kaže:

- Lahkost, s katero mladi otroci vse reči, ki se jim naravno kažejo, v glavo vzamejo, in posebna urnost, s katero se jčicka po ogledavni vodbi učé.
- Skušnja veliko sedanjih učiteljev. Ko so poznali, kako krivo se je poprej jezik učil, ko so razgledali primeru, ko kateri ima jezik s drugimi predmeti uka; so se večletni skušnji se prepričali, da so s maternim jezikom še tega ali uniga ptujiga

zika učiti ni pretežko, temuč de takšn uk je, če se po detovodskih vodilah napredova, posbno pripraven, razum otrok probuditi in vsjmu poduku vspeh dati.

- c) Sad, ki ga je dosedanje, desiravno neprimerno ravnanje od leta 1816 prineslo; in poslednič
d) Veliko hiš, kjer se otroci dveh jezikov, ki se v družini govorita, v mladosti nauče, brez de bi se tega zavedli.

Kdorkoli se je ptujga jezika učil, so spomni, do lozeji, ko so perve reči, ki je bral, kar slog tiče, bile; lozej mu je bilo po pomenu posamesnih besed pomen cele izreke ali stave naiti: in večkrat ko so enake besede v različnih primerah naprej prišle, gotoviši so mu v glavi ostale. Tako se prvi reči, ki se berejo lahko razumč, tako si človek besed ptujga jezika v spominu nabere, in po tem iz njih kratke izreke ali stavke napravlja.

Če so pa jezika ne le s besedo temuč tudi s pismam učiti in s tem, kar mu je znaniga, to, kar mu ni znaniga, prav skladati loti, se človek če pridno tako napredova, obeh jezikov po izgledih in po pravilih nar gotoviši navdi Tako, postavim, Italjan, ki se hoče nemškiga naučiti, skuša naprej posamesne nemške izreke ali stave razumeti, in v svoj laški jezik naprej vstmeno in po tem pismeno prestavit; ko bi pa, kar bi v laškim bral, v nemško prestaviti hotel, bi nič ne storil; in če bi si ravno nekoliko besed, ki jih ne razume, v glavo zabil, bi mu nič ne pomagale. Če so pa bukve v obeh jezikih zraven pisane, pokrije laško stran, ko nemško v laško prestavlja, odkrije jo pa rad večkrat, viditi, kaj ta ali una nemška beseda pomeni.

Naše berila so učiti se le brati nepopolne, manjkajve; učiti se jezika nepravilne; in učiti se razumno brati, kar se bere, neprimerno.

A. Berilo za spodnji razdel perviga reda nima:

- 1) Po glaskovni vodbi sverstene slogovnice, učiti se brati čerke in sloge.
- 2) Nima po pravilih izrek ali stavkov in po detovodskim vodilu: od lahkiga do težkiga, od enojniga do sostavljeniga, po stopinjah napravljene sostavkovicc ali here sostavkov, brati se učiti besede takih reči, ki so otrokam primerno, s oziram ne na pravila, po katerih se besede rastavljajo, ne na besede, ki od drugih pridejo, ne na sostavljene besede.
- 3) Nima razumno brati učiti, kar se bere, malih, otročjim letam primernih pripovest.

B. Za zgornji razdel perviga reda ni berila, ki bi s oziram na jezik, na pravila, po katerih se besede napravljajo in skladajo, nasledno napravljeno in složeno bilo.

To bi takšno biti moralo, de bi otroci v njemu naprej v enojnih, po tem pa v enojnih vbojih in v enojnih bogatih in poslednje v sostavljenih izrekah ali stavkih vse lahko brali, kar jim je potreba, se jezika, prav brati — in razumno brati, kar se bere, naučiti.

Vse pa, kar bi se bralo, se dobro vé, bi moralo iz nauka od verozakona, od dobriga zadržanja in iz naravoslovja vzeto biti.

Za drugi red bi bilo v enakim duhu, samo obširniši, berilo napraviti treba.

Kjer se pa v dvojih jezikih uči, ki' bilo treba berilo v drugi ptuji jezik prav na lahko in zvesto predstaviti in vse opustiti, kar se otrokam razložiti ne da, postavim, gerundium, participium itd. in s početka tako izreko, ki so vsakimu jeziku lastne. Takimu berilu bi pa še bilo treba pridjati bero nalog ali nalogovnico, do bi se učenci doma pisaje urili, kakor je sostavek učitelja Ahn-a; bila bi zraven djanska slovnica.

Ptuje šole so si prav za prav enake, in se lo v tem razločijo, do na Švajcarskim se učenci že v prvih početnih redih čerto potezati in risati učiti počno in v naslednih napredujejo; na Bavarskim se pa tega v narodnih šolah dosedaj še učilo ni. Ptuje šole so sploh takšne, kakoršne visoko c. k. ministerstvo ukla terja, de naj bi avstrijske bile.

Šolske leta pa v katerih ptuje šole toliko storč, so od šolskih tečajev, ki so v našim cesarstvu navadni in zapovedani, različne. Po razdelitvi redov ptujih šol se vidi, de na Saksonskim in Bavarskim je 5 in na Švajcarskim 6 let poduka do latinskih ali realnih šol treba; naše zgledne in poglavitne šole pa nimajo dosedaj do četrto tečajev.

V Dunajski in Gradski zgledni in poglavitni šoli so spoznali, de četrto let ni zadosti, in so toraj pripravi red napravili; tako je otrokam petero let v šolo hoditi. Pa tudi petero tečajev ne bo mendo zadosti, zakaj otroci, ki v viši šole ne gredo, hočejo vsako šestih let, ki morajo v šolo hoditi, dobro doprnesti. Pripravnica je pa le, šole popraviti že lepa reč.

Če je tedaj na Dunaju, v Gradcu in v ptujih deželah, kjer se le en jezik govori in uči, 5 in 6 let se predmetov početniga ukva v narodnih šolah naučiti potreba; kaj bi se neki reklo, ko se po Krajskim in v Primorju terja, de tukajšne šole naj v dveh jezikih v četrto let toliko storč, kolikor Dunajske, Gradske, Lipske in Bavarske v enim jeziku v petero in Švajcarske v šestero let storč!

V dveh jezikih učiti je res, kakor so zdaj šolski redi razdeleni težka za učitelja in morivna za učence. Ker se pa od tega nič vedeti neče, in se teožave ne prevdarč, in nje vzroka ne v pomankljivosti bukve, ne v neprimerni razdelitvi predmetov za vsaki red, ne v kratkosti časa išče, temuč le lo v učitelju, in se lo tega krivi; se s tem več zmot vzrokuje, ki dvojezičnim šolam in njih učiteljam po svetu nekako nečast delajo.

Kdor pa pravi, de ptuji jezik bi se po narodnih šolah še lo v drugim redu učiti početi imel; kdor pravi de ptuji jezik učiti bi posebniga učitelja treba bilo: in kdor pravi; de učitelj bi zdaj le ta, zdaj le uni jezik v posebnih urah učiti imel; hoče nekako, brez de bi naravnost rekel, drugi ptuji jezik odsvoliti.

Kakoršen si bodi drugi jezik se lo s maternim ali okrajnjškim vred v šolah naj si bode po izgledih, naj si bode po slovnčnih pravilih naučil; če se bo po primeri, ko se duh otrok razvija, na materni jezik naslanjal, če bo enaki učitelj oba jezika, in scer razjnsniti in podpirati ja med seboj, primerljivo skupej učil, ne pa vsakiga posebej v posebnih urah.

Otroci se naprej v svojim maternim jeziku reči ogledovati in poznati učč, pa se jim reče, knko se jim v drugim jeziku pravi, in ko so se 5 ali 6 besed na-

učili, so že v stanu malo izreko napravljati in so uriti. Ko bi se tako dvojca jezika v vseh redih v spodnjih bolj po izgledih, v zgornjih pa po izgledih ko po pravih med seboj podpiraje učila; ni straha, ne, da bi se ne dobro naučila.

To pa doseči bi mimo tega, kar je od šolskih bukev ali knjig že rečeno bilo, še posebno potrebno bilo:

1. De bi se predmeti uka po primeri občnih dušnih meč otrok razdelili in sverstili in za vsak red posebej omejili, kakor, postavim, šolske bukve in osnove ptujih šol, posebno Švajcarskih in Monkevskih in Bamberških knjezo.

2. De bi se za ogledavni poduk primerne reči, kakoršne se po okrajinah v naravi najdejo, ali pa v priličnih oblikah ali podobah pripravile; ker reči dobro poznati, jih je ogledovati treba. Tako pripravo bi vsaka šola imeti morala, de bi kaderkolj bi treba bilo učitelju učencem reči pred oči postaviti mogel. Temu je Lipska šola lep zgled.

3. De bi se zapovedalo in gledalo, de bi se posamesni redi s otrokami ne prenapolnili, de bi učitelj čns in prilično imel, vsak dan se prepričati, koliko so se naučili, in jih k pridnosti priganjati. Tako nabasanih šol, kakor so pri nas, nismo po nemškim nikjer našli, ko v Draždnihi; drugod se povsod red, ki bi prepolu biti imel, med dvoje učiteljev razdeli, če ravno na vsakiga le po pedeset ali še manj otrok pride.

4. De bi se redi izglednih in poglavitnih šol pomnožili in scer od početka s pripravnico. Pripravnica naj bi dušne moči otrok naravno in primerno razvijala, in otročiče v šoli v bogati namreč dobro in prav poslušati, gledati in ravnanju učita. Takšna pripravnica je daljnemu poduku v naslednih redih, kakor se v Lipnici vidi, prav koristna.

V Monkovih šolah gre, kakor je rečeno bilo, vsak učitelj s svojimi učenci od prviga do zadnjiga reda naprej. Kakšna korist iz tega za daljni poduk izhaja, je bilo že dokazano; tukaj hočemo le spomniti, de taka naprava tudi učitelje podbada, se dalje bolj izobraževati; kolikšna korist je pa, ker so učitelji tako reči, sileni, se vsako leto kaj novega učiti! Tudi zapazijo lahko pregreške, ki so jih v prvih letih morde storili, jih preišlujejo ter jih popraviti in se jih za naprej varovati si prizadevajo.

Tudi kar smo od Šent Galskih šol govorivši rekli, nima se pozabiti, koliko bi namreč koristno bilo. ko bi se keršanski nauk, kjer je več šolskih redov, v posebni sobi učil. kader ko bi pa razmisli, bi lahko spovedal, de tako bi se mladost keršanski nauka vse bolj učila in prijala.

Poslednič pa, občne šole popraviti, je še, kakor ta potopis kaže, prav potrebno in vse skerbi vredno, de se zasebno ali privatno sobivališča ali šole za fante popolnoma odpravijo ali vsaj prav zmanjšujejo. De pri-

vatne in občne šole enake učila nimajo, je že uvod dokazal; in de privatne šole so občnim šolam škodile in se jim povzdignuti in dobro ponašati tudi v ptujih krajih branile, so priča Monakovo in Bamberg, kjer ni nobene, in Lipnica, kjer se lo četvero njih terpi, in pa Draždani, kjer je toliko privatnih šol, pa tudi narodne šole tanke, de se s unimi primeriti ne smejo. Napraviti bi treba bilo več občnih šol, in te neprilicnosti bi več ne bilo; in zasebni učitelji bi se deržavi, ko bi občno službo dobili, serčno zahvalili. de jih je stisk, v kterih so tičali, rešila.

* * *

Zgorimenovani so se na ta pot odpravili, de bi šolstvo po nemškim, ki se toliko hvali, posebno v takih šolah, ki se med prvimi imenovati smejo, ogledali, in tako v stanu bili, prav razsoditi, kakšne so rečene šole proti našim; in ko bi morebiti kaj takšnega v njih našli, ki bi avstrijsko ljudstvo bolj omakati pripravno bilo, de bi ga visokoumnihu in blagoušnitnu ministru uka s vso pozornostjo predpotožili, de bi se stasama vpeljalo. Sami od sebe so se tako potoviti odpravili, in nekoliko zavolj kratkosti časa, ki jim je bilo pot odpraviti, nekoliko zavolj malenkosti premoženja niso le nič kaj od šolskiga truda se odpotočili, marveč marsikakšno težavo in veliko truda preterpeli. Pri vsim tem jim pa le toliko ni žal, de so to pot storili, ker so narprej našli, de zgedna poglavina šola v Terstu, ker se glaskovna vodba in zraven vzajemno ali medsebojno podučenje saj v spodnjim razdelu že od več let sem s dobrim nasledkam, ki se po nemškim vidi, rabi, — če se na nje notranje ravnanje gleda, ni ravno toliko zad za naršlovesnišimi šolami; zraven pa se tudi prepričali, de njih podučne in detovodske vodila so vodilam enake, po kterih se Švajcarske, Monakovske, Bamberške in Lipske šole ravnavo, in ker jim blagoslov od zgoraj in dobrotljivi daž in milo sonce vlade ne manka, tako lep sad dajejo, de so si, naj se le proti njim kriči, kolikor se hoče, svesti, de niso svoje službe nevrredni; drugič pa se sladko nadjajo, de visoko ministerstvo po milosti ne bo le za zlo vzelo njih prizadevanja, temuč bo, haker hitro bodo državne okolšine dopustile, to ali uno njih predlog v djanje postavilo. Vse dobro je prilično semenovinu zernu; le po malim poganja; kali in rase po času, in bolj ko ima prisad, derv in sad močen in terden biti, več časa mu je treba. Ti, ki so to naznamili, bodo morde že dolgo v čerhi zemlji počivali, prej ko bo kaj, naročeniga v djanje stopilo, se spoznalo in sad dalo; tede s dobro vestjo bodo od svojih odpravil odstopili, de so namreč storili, kar so mogli, blagor krasniga cesarstva in slavenkšiga naroda, ki so mu s dušo in telesam vdani, povzdigniti. Bog Blagoslavi Avstrijo in nje vitočšiga in ljudemšiga cesarja, Franca Josefa!

IZ BOSSUETOVIGA RAZGOVORA.

POSLOV. M. VEKNE.

(Konec.)

Deržava, ki čuti, de je tako napravljena, čuti tudi de ima moč, kteri ni emake, in si je svéta, de ni nikdar brez pomoči: tudi vidimo, de Rimljani niso v svojih rečeh nikdar

obupali, ne kadar jih je Porsćna hetruški kralj v njih ozidju gladoval (stradovol), ne kadar so Galijani, njih mesto požgali, vsi njih deželo obsuli, in jih v Kapitolju zaporte držali; ne kadar jih je Pir, epiroški kralj, ravno tako umeten ko prederzen, s svojimi sloni strašil in njih armade pobijal; ne kadar jim je Hanibal, že tolikokrat zmagovanec še več ko petdeset jezerov moč, in njih nar boljše vojaštvo v bitvi pri Kanah pobil.

Takrat so konsula Terencija Varona, ki je bil po svoji nerodnosti toliko bitvo zgubil, v Rimu, ko de bi bil zmagal, sprejeli, samo za to ker ni v toliki nesreči nad ljudovladjo obupal. Senat ga je za to očitno zahvalil; in takrat se je po starih vodilih sklenilo, v tem žalostnim stanu nobene ponudbe miru kar poslušati ne: sovražnik se je zavzel; ljudstvo se je okrepčalo, in je menilo, de ima pripomočke, ki jih Senat po svoji razumnosti pozna.

V resnici ta Senatova stanovitnost vsred toliko nesreč, ki so se ena za drugo prigodile, ni izhajalo samo iz terdovrnega sklepa, se nesreči nikdar ne vdati, temuč iz globočnega znanja rimske moči in tudi sovražnikov. Rim je vedil iz svojiga čista, to je, popisa svojih mestjanov, ki se je po Serviju Tuliju vedno natanjko napredoval, vedil je pravim, koliko mestjanov za orožje pripravnih je še imel, in kaj je od mladosti, ki je vsak dan dorasla, upati smel; takó je svojo moč hranil sovražniku nasproti, ki je bil od Afrikanskih bregov prišel, ki ga je moral v pluji deželi, kjer so bile pomoči pozne, sam čes naricati, in ki so mu bilo še zmage, v kterih je tolikanj červi zgubil, škodjivje: zatorej je Senat, ki je zmirev vedil, koliko dobrih vojakov mu še ostane, v vsaki nesreči, kakoršna koli se je prigodila, le odlašal, in se nikdar vstrahiti ne dal. Ko je po zgubi pri Kanah in po puntih, ki so ji sledili, vidil, de so se moči ljudovladje tolikanj zmanjšale, de bi se bila komaj branila, ko bi bili sovražniki pristiskali, se je s serčnošjo zderzal, in brez de bi ga zgrubo zmotilo, je na vedenje premgovavca pazil jel. Brž ko se je zapazilo, de Hanibal, namesti svojo znajo poganjati, ni nekaj časa družiga misli, ki ga se veselil, se je Senat vložil, in jo dobro vidil, de sovražnik, ki je v stanu bil, svoji sreči odreči, in svojim velikim izidom se ostepiti dati, ni bil rojen, Rimljane premgati: takrat je Rim vedno nar več reči pričeval; in Hanibal pri vsi svoji umetnosti, pri vsi svoji serčnosti, in pri vsih svojih zmagah mu ni zamogel zoperstati.

Po sami ti prigodbi je lahko soditi, komu je morala na zadnje znajo ostati. Hanibal napihjen od svojih velikih izdov, de je menil, de je Rim kar lahko vzeti, in se je vlenobil. Rim vsred svojih nesreč ni na poguma ne upanja zgubil, in je več reči ko kedaj napravjal. Precej po zgubi pri Kanah je Sirakuzo in Kapuo obegal, uno, ker je bila pogodbam nezvesta, to, kćr se je bila spuntala. Sirakuzo se ni mogla ne s svojimi terdnjavami ne s Arhmedovimi znajdbami braniti. Kapui jo bila zmagovavna Hanibalova armada zastoj na pomoči prišla: marveč so Rimljani tega vojskovodja prisilili, od obloge Nole ostepiti. Nekoliko pozneje so Kartagijani na Hispanjskim oba Scipiona otelpl in vbihi. V vsi ti vojski se ni bilo Rimljanom nič obušljivšiga in nič hujšiga prigodilo: njih zgruba jih je prisilila zadnje moči napeti. Mladi Scipion, sin eniga unu dveh vodjev, nezadovoljen, de je bil rimske reči na Hispanjskim spet povzdignil, je Kartagijanem vojsko v njih lastno mesto nesel, in je njih deržavi vrst zavil.

Stan tega mesta ni bil tak, de bi bil Scipion v njemu toliko protivnosti našel, kolikor jo je Hanibal v Rimu; in te ga so boto prepričali, de vstavo teh dveh mest kolikajj prevdarje.

Rim je bil v svoji moči: Kartago pa, ki je bila omagovata začela, so je le še s Hanibalom zderčevala. Rim jo imel svoj Senat zedinjen, in o ravno teh časih se je najdla v njema lista zloznost, ki jo bukve Makabejev tolikanj hvalijo: Kartagijanski Senat je bil po starih nespravljivih strankah razdeljen, in nad Hanibalovo pogubo so je nar zlahništranka visokih gospodov veselila. Rim šv bog in poljedelstvu vdan, je redil čudovito vojaštvo, ki je lo po slavi hrepnelo, in se druga mislilo, ko rimsko imć povišati: Kartago, ki je bila s vojsko

kupčijo obogatela, je vidila vso svoje mestjanje njih bogatjem vdan in nikakor za vojsko izurjene. Rimsko armade so bile skoraj vse iz mestjanov sestavljene: Kartago je bila vajena le pluje trume imeti, kterih se je dostikar tistim, ki jih plačujoje ravno tako bali, kakor tistim, zoper kter se rabijo.

Te napčnosti so izhajale nekoliko iz prve osnove Kartagijanske ljudovladje, in nekoliko so se bilo stćnna va-njo vrile. Kartago je zmiřej bogatje ljubila; in Aristotelj jo dolži, de jim je bila takó vdana, de je svojim mestjanom dopustila, jih verć krepostje ceniti: za tega voljo je ljudovladja, vsa, kakor tudi Aristotelj opomi, za vojsko napravljena, nazadnje vojno urenje zamemarila. Ta modroslovec je ne graja, de ni drugih ko pluje vojno imela; in verjeti je, de jo še lo dolgo časa pozneje v to napčnost zabrela. Tode bogatje kupčijsko ljudovladjo naravno va-njo poltje: človek hoće svoje premoženje živati, in meni v svojih denarjih vse najdliti. Kartago je menila, de je močna zato ker je imela dosti vojakov, in po tolikanj puntih, ki jih je v poslednjih časih vidila, se ni dala podučiti, de ni nič nesrečnšiga, ko deržava, ki so le s plujci združuje, v kterih ne najde ne gorečnosti, ne zvestobe, ne vbojživosti.

Res je, de je bilo, kakor de bi bil veliki Hanibalov duh napčnosti ljudovladje odvrnil: čudo se zdí, de se v pluji deželi in celih šestnajst let ni nikdar vidilo, ne recen punta, temuč le mormranja v armadi, vsi iz različnih ljudstev sestavljeni, ki so, brez de bi se raz med seboj zastopile, povelje svojiga vodja tako lepo zložno razumelo.

Tode Hanibalova umetnost ni mogla Kartago zderžati, ki je brez moči bila, ko jo je vojskovodja, kakoršen jo Scipion bil, v nje ozidju napadel: trčba je bilo Hanibala domú poklicati, ki je lo se trume, bolj po svojih lastnih zmagah, ko po zmagah Rimljanov oslabljene, imel, ki so se na dolgi poti popolnoma spričile. Hanibal je bil tedaj tepen; in Kartago, prej gospodinja cele Afrike, sredzemeljskiga morja in vse kupčije sveta, je bila prisiljena, se v jarm, ki ji ga je Scipion nalozil, vdati.

Glejte slavni sad rimske potrpežljivosti. Ljudstva, ki so se v svojih nesrečah vemale in krepčale, so po pravici verzele, de je vso rekeno, de se lo upanja ne zgrubi; in Poltjij je prav dobro sklenil, de Kartago se je po sami natori oběh ljudovladj nazadnje Rimu podvrć morala.

Ko bi se bili Rimljani teh velikih političkih in vojskih lastnosti le poslužili, svojo deržavo v miru ohranili, ali svoje zatirane družbenike podpirati, kakor so se hlinili, bi se morala njih pravičnost tako hvaliti, kakor njih hrabrost in razumnost: ko so pa sladkost zmage okusili, so holi, de naj se jim vse vda, in niso nič manj iskali, ko narpej svoje bližnje sosede in po tem cel svet po svoje postave pripraviti.

To doseči, so si svoje družbenike ohraniti, jih med seboj zedinili, med svojo sovražnike razpetjio in zavidljivosti pripravili, se v njih sveto vrtenje, popolnoma znali.

Pazili so ne samo na vedenje svojih sovražnikov, temuč tudi na vse napredke svojih sedocev: verh vsiga so skerbeli moči, ki so preveč strašno prihajale, ali njih pridobitvam preveč velike zadereg stavile, razdeliti ali kako drugačj poravnati.

Gerki niso tedaj prav imeli, ko so o času Poltjijja mislili, de je Rim bolj po sreči, ko po ponašanju rasl: preveč so v svoj narod zaljubljeni, in ljudstvom, ki so jih čez-se se povzdigovati vidili, preveč zavidljivi bili; ali zna biti, de rimsko deržavo tako hitro napredovati od deleč vidí, so po človeški navadi, brez de bi nameni, ki so to veliko zelo gibalj, zapopndli, djanja, kterih uzroki so jim neznanji bili, sreči pripisovali. Poltjij pa, ki mu je njegova velika prijaznost z Rimljani dalje v skrivnosti viditi dala, in ki jo v puniških vojskah rimsko politiko od blizo ogledoval, jo bil pravičniš ko drugi Gerki, in je vidil, de rimske pridobitve so nasledek obširniga namena bile; zakaj vidil je, de so Rimljani izmed sredzemeljskiga morja oči na vse kraje do hispanjskiga in do sirjanskiga okrog obrčali; na kar se je tam godilo, pazili; po redu od stopnje do stopnje napredovali; so prej vterdali ko Sirli; so

¹ Arist. pol. II, 11.

² Poltj. XI, 37.

³ Poltj. I, 67.

ne s preveč opravili oblagali; so nekaj časa hlinili, in se o prvem času zaredeli; z-krat, dokler je Hanibal premagan bil, de bi Filipu, makedonjskemu kralju, ki ga je podpiral, orožje vzeli; de ko so kaj pričeli, so niso nikdar vtud ni, nikdar zadovoljili, dokler ni bilo vse storjeno; Makedončanem nikdar hipa pustili, de bi se zavredili; in premagani jih, Grecii, tolikanj časa snujni, z očitnim sklepam prostost dali, na katero ni več mislila; tako na eni strani strah, in na drugi spoštovanje rim-skega imena širil. Iz tega se lahko skli-ne, de Rimljani niso po sreči, temuč s ponasnanjem v pridobitvi svetá napredovali.

To je vidil Polibij o času napredovanja Rima. Dionizij Halikarnski, ki je po ustanovitvi cesarstva in o času Avgusta pisal, in ki je stare navedbe rimske ljudovladje, ki se po svoji naravi tolikanj pripravne bile; nepremagljivo in gos-podovavno ljudstvo zredili, v njih začetku priprijeti, je ravno to sklenil.

Zadosti ste vidli, Veličestni Gospod, de mislim téh mo-drih zgodbovstajev pristopile, in Plutarha overžete, ki v svojem Gerku vedno preveč zalezebam, rimsko veličastje zgol sreči, in Aleksandrovo zgol kreposti pripisuje¹.

Fa bolj ko ti zgodbovstajev v rimskih pridobitvah nam-enám kažejo, bolj razadevajo njih krivico: ta pregreha se ne da od želje oblasti ločiti, ki jo tudi za tega volje evangeljski nauk po pravici obsodi. Fa tudi samo modrostvo je zadosti, nani dokazati, de nam je moč dana, le svoje premoženje ohrani-ti, ne pa se ptujiga polastiti. Ciceron je to spoznal², in pravila, ki jih je dal, vojsko peljati, zadržanje Rimljanov očitno obsodijo.

Res je, de v začetku svoje ljudovladje so se dovolj pravične kazali. Bilo je, kakor de bi sami svoje vojaško na-gnecno krotili hotli, ovražje ga z mejami, ki jih je pravičnost stavila. Kaj je lepšiga in sveteljšiga, ko družstvo Fecialov, bodi si, de je bil Numa njegov pričetnik, kakor Dionizij Halikarn-ski pravi, ali Auk Murcij, kakor Tit Livij³? Družstvo je bilo ustanovljeno, soditi, če je kakšna vojska pravična ali ne. Prej ko je Senat svetoval, ali ko jo je ljudstvo sklenilo, se je vselci jej pravičnost pretresovala. Ko je bila pravičnost vojs-ke spoznana, se je Senat pripravil jo pričeti: tode pred vsim drugim se je poslalo, reči, kterih se je bil kdo po kri-vice polastil, nazaj terjati, in site se ni delalo, ko potem, ko so se vse poti zanesljivosti poskusile. Sveta naprava, če je ked-oj ktera bila, in ki je kristjanam v sramoto, ki jim še Bog, ki je bil na svet prišel, vse ročt vmiriti, ljubezni in miru vdih-niti ni mogel.

Fa kaj pomagajo nar boljši naprave ko se nazadeje v prazno šego zveržejo? Sladkost znanje in gospodovanja je v Rimljanih kmalo pokazala, ker jim je bila naravna pravičnost pustenosti dala. Pretresovanje Fecialov ni bilo pri njih več družiga ko prazna šega; in desiravno so svojim narvečim so-zvražnikom djanja velike pravičnosti, in še clo milosti skzovali, častilceževje vendar ni dopustila, de bi bila pravičnost njih svete vladala.

Sicer so bile njih krivice tolikanj škodljiviši, kolikor bolj so jih vedili z lepim zgovoram pravičnosti ogerniti, in kér so kralje in narode neobčutiljivo pod jarm spravljali s zgovoram, de jih podpirajo in branijo.

Pridajmo še, de so bili tistim, ki so se jim zoperstavili, nevsmiljeni: druga, pridobitjem zlo navadna lastnost, ki vejo, de strah storí več ko polovico pridobitev. Alj je treba po ti ceni gospodovati; in alj je gospodovanje tolikanj sladko, to cení ga hočejo ljudje z nevsmiljenosti kupiti⁴! Strah povsod razširil, so Rimljani si prizadevali v vseh mestih strošne iz-glede nevsmiljenosti zapustiti in v tistih, ki so se na se zanesli, neizprošljive kazati, brez de bi še kraljem zanesli, ktero so, potem ko so jih v svojih slovesnih vhodih v železih in vpružene za sebnj vlačili, nemilo morili.

Fa ču so bili nevsmiljeni in krivični v pridobitvah, so poveržene narode pravično vladali. Prizadevali so si podlož-

nim ljudstvom svojo vlado vgodno storiti, in so ménili, de to je nar boljši način, si svoje pridobitve zagotoviti. Senat je deželno poglavarje v berzdi držal in ljudstvom pravico delal. To družstvo je bilo pribražilo zatiranih; tudi očitni in sil se ni med Rimljani do zadnjih časov ljudovladje poznalo, in ves svét se je nad zmernostjo njih gosposk čudil.

Niso bili tedaj taki živinski in lakomni pridobitelje, ki lo po ropu hrepéni, in ki svoje gospodovanje lo na puguho premaganih dežel ustanovljajo: Rimljani so vse, ki so jih vzeli, poboljšali, delaje, de so v njih pravica, poljedelstvo, kupčija, še clo umetnosti in znanosti, ko so jih enkrat okusile, cvetéle.

Tako so si nar cvetelji in nar terdelnji, kakor tudi nar veči derzavo, ki je kadé bila, napravili. Od Evfrata in Dona do Herkuljevih stebrov in do Atlantskega morja so jim bile vse dežele in vse morja poveržene: iz srede in kakor iz serca sredzemljiskega morja so vsó širjavo tega morja obje-mali, vdiraje na dolgo in široko v vse derzave okrog in der-zaje ga ko sredino za združenje svojo de-ržave. Clovek še sterna, ko misli, de ljudstva, ki so dan današnji tako močeno kraljevstva, cela Galija, cela Hispanija, skoraj cela Velika Bri-tanija, Ilirija do Donave, Germanija do Labe, Afrika do svojih strašnih in nevohodljivih pusav, Grecija, Trakija, Sirija, Egipt, vse kraljevstva male Azije, in tiste, ki jih černo in kaspiško morje oklepa, in druge, ki jih znabiti pozabim, ali ki jih ime-novati nočem, so bile več stoletji le rimske dežele. Vso ljud-stva našiga svetá do nar divjih sil njih močenošni spošto-vaie: in Rimljani so pri njih skoraj povsod s svojo oblastjo postave in omikanje vpeljali.

Nekako čudo je, de v tolikanj obširni deržavi, ki je to-likanj narodov in tolikanj kraljevstev obsegala, so ljudstva tako pokorne in punti tako redki bili. To je bila rimska politika po različnih sredstvih previdila, ki vam jih je treba na kratko razložiti.

Rimske vselisa, na vsih krajih deržave ustanovljene, so imele dva čedna nasledka: prvega, de se je mesto velikaš Stevila mestjanov, veči del vbohig znebil; druga, de so se poglavni kraji varvali in ptuje ljudstva malo po malim na rim-ske šege navadile.

Te vselisa, ki so svoje pravice seboj prinesle, so ostale ljudovladji vedno vdane, in so vse derzavo z Rimljani naljudile.

Fa verh vselisi je dobilo veliko mest za svoje mestjanje pravico rimskih mestjanov; in po svojim koristu z gospo-dovavnim ljudstvom zvezane, so bližnje mesta v pokoršini der-zale.

Nazadnje se je zgodilo, de so vsi podložni deržave mé-nili, de so Rimljani. Časti znanogovavniga ljudstva so se malo po malim premaganim ljudstvom podelile: Senat jim je bil odprt, in še cesarske časti so se smeli nadjati. Tako so po rimski milosti vsi narodi le še en sam narod bili, in Rim so za občno domovino imeli.

Koliko polajšanje to je čudno zedenje vsih ljudstov svetá pod eno oblastjo brodnitstva in kupčiji doneslo! Rimsko družstvo je vse objemalo; in razum nekterih meji, ki so jih so-seđeje kakšenkrat nadlegovali, je zival ve drugi svet globok mir. Ne Grecija, ne mala Azija, ne Sirija, ne Egipt, ne po-slednji veči del drugih dežel, niso bile nikdar brez vojske, ko pod rimsko oblastjo: in lahko je razumeti, de tako vgodna zveza narodov je pomagala lažnost in pokoršino v celi der-zavi ohraniti.

Vojaki (Legioni), ki so bili za brambo mej razpostavljeni, su, čez unanje čuvaje, notranje vterdvali. Rimljani niso bili vajeni v svojih mestih terdnjav imeti, ne svojih mej vterd-njevali; in skoraj ne nujdem, de bi bila ta skerb pričela ko pod Valentinianam L. Poprej so moč in gotovost derzave edino lo v trume stavili, ki so bile tako razpostavljene, de so druge drugim roko podajale. Sicer niso mest nadlegovali, ker so povelje imele, vedno pod milim nebam stanovati; in pokor-šina ni vojakam dopusti⁵, so po deželi razkropili. Tako niso rimske armade ne kupčije ne poljedelstva knlile. V svojim taborju so kakor nekako mesto napravile, ki se ni od drugih ločilo, ko v tem, de so bilo dela v njem neprenehljive, pokoršinska ojtiršiji in povelje terdelnji. Zmirej se bile k nar manjšimu preniku pripravne; in ljudstva v pokoršini deržati, je bilo zadosti, jim lo nepremagljivo vojaštvo od blizo pokazati,

¹ Dion. Hal. ant. rom. I. II.

² Plut. lib. de fort. Alex. et de fort. Rom.

³ Cicer. de off. III.

⁴ Dion. Hal. II. ant. rom. Tit. Liv. I. 32.

⁵ Polyb. X. 15.

Pa nič ni miru države tolikanj zadrževalo, ko red pravice. Stara ljudovladja ga je vpeljala: cesarji in modri so pa po ravno tisti osnovi razlagali: vse ljudstva do narj dijših so so enal-jeno čudilo: in zavolj njega so bili Rimljanj vredni sojeni, gospodarij svetli bili. Sicer, če so so rimsko postave tako sveto zdelo, do njih veličan tvo še obstoji, desiravno je država razdejana, izhaja iz tega, do v njih zdrava pamet učiteljica cloveskija življenja, povsod vlada, in do so pravila naravno pravičnosti nikjer bolj izpeljane no najdejo.

Pri vsi ti velikosti rimskega imdna, pri vsi globoki politiki in pri vsih svojih lepih napravah je ta sloveča ljudovladja uzrok svoje pogube v svojim nedru, v večni zavidljivosti ljudstva zoper Senat, ali marved prostakov (plebejcev) zoper plemenitnike (patricijane) nosila. Romulj je bil ta razloček vpeljal¹. Kraljem je bilo treba povišanih ljudi, do bi si jih s posebnimi vezami prisvojili in po njih drugo ljudstvo vladali. Zatorej je Romulj očete zbral, iz kterih jo Senat (starčestnivo) napravil. Tako so se zavolj svoje častljivosti in starosti imenovali; in iz njih so izšle sčasoma plemenitno družine. Sicer jo Romulj pri vsi oblasti, ki jo je ljudstvu prihranil, prostake plemenitnikom mnogoverstno podvergel; in ta podložnost, kraljevi oblasti potrebna, so ni le pod kralji, temé tudi v ljudovladji ohranila. Izmed plemenitnikov so se vselej Senatorji jemali: službe, oblasti, časti, še clo duhovstvo, so bile plemenitnikov; in očetje, ki so bili pričetniki svobodnosti, niso svojjo prdnost opustili. Pa zavidljivost jo je kmalo med oba reda vrnila: zakaj od rimskih vitezov, tretjega reda, med plemenitniki in pripromist ljudstvom, ki je zdaj s to, zdaj z uno stranko držal, mi ni treba tukej govoriti. Med una dva reda tedaj se jo zavidljivost vrnila: o mnogih priložnostih se jo obujala; globok uzrok pa, ki jo je redil, jo bila ljubezen do svobodnosti.

Temeljno vodilo ljudovladje jo b'lo, svobodnost za od rimskega inačna neodločljivo red imeti. Ljudstvo, v tem duhu zrejeno; recimo več, ljudstvo, ki je menilo, do je rojeno čez druge ljudstva gospodovati, in ki ga Virgilij zavolj tega tako imenoval, "kraljevo ljudstvo" imenuje, ni hullo postav prejemati ko samo od sebe.

Senatova oblast se jo potrebna zela, obavne zборе, ki bi sicer prevec hrupni bili, kroliti. Pa prav za prav jo imelo ljudstvo oblast, povelje dajati, postave vpeljevati, in mir in vojsko skleniti. Ljudstvo, ki jo imelo nar obstojniji stvari kraljeve oblasti, se jo nekako natore kraljev navzelo. Dalo si je po. Senatu svetovati, siliti se pa nikakor ne. Vse kar so jo prevec gospodovavno zdelo, vse kar se jo čez drugo povzdigovalo, z cno besedo, vse kar je enakopravnost, ki jo je svobodna država terjala, ranilo ali se jo ranili zdelo, je to razvejano ljudstvo motlorovalo. Ljubezen do svobodnosti, ljubezen do slavo in pridobitev jo delala, do jo bilo težavno, tako glave vladati; in prederznost, ki jo delala, do so nazvujna vse pričeli, jo morla znovaj razperitjo napraviti.

Tako je Rim, za svojo svobodnost také vnet, vidil, do se jo po ti ljubezni do svobodnosti razperija v vse stanove, iz kterih jo obstal, vrnila. Od tod serdit zavidljivosti med senatam in ljudstvom, med plemenitniki in prostaki, ker so prvi vedno terdili, do prevetlica svobodnost nazadnje sama sbrzatore; in drugi nasproti se hali, do bi so oblast, ki po svoji natore vedno rase, v zatiranje ne zvergja.

Med tema koncama ni moglo ljudstvo, sicer tako modro, prave srede najti. Osobni dobiček, ki se to, kar se za občni prid začne, na eni in drugi strani predelec pujanja, ni pri zmernih svetih ostali pripustil. Častiljeino in nepokojno glavo so zavidljivosti obudovale, do bi si jih v prid obernile; in to zavidljivost, zdaj, bolj zakrito, zdaj bolj očitno, kakor so časi nanesli, tode v dnu sere vedno živo, so nazadnje veliko prememio naključile, ki se jo o času Cezara in drugih, ki so sledili, prigodile.

VII. NASLEDEK PREMEMB RIMA RAZJASNJEN.

Lahko vam ho, veličestni Gospod, vse njih uzroke najdiiti, ako si, potem ko hote lastnost Rimljanov in vstavo njih lu-

¹ Dion. Hal. II.
² Dion. Hal. IIId.

dovladijo dobro zapipadli, priznatele nekoliko poglavnih prigodeb prevladati, katero so, desiravno so se v zlo dalnjih časih prigodile, vendar med seboj očitno svzavane. Nate jih k ložejšim razumenju vkrab zbrano.

Romulj, v vojski zrejen, in kakor so je menilo, Martov sin, jo Rim sozidal, in ga je z nabrno derlajo naljudil, s plujci, s pastirji, s suznji, tolovaji, ki so bili prišli, in pribežališu, ki ga jo bil vsm potepuham odperi, prostosti in brezskaznosti iskat: prišlo jo tudi nekoliko boljnih in bolj postojnih.

To divjako ljudstvo jo v duhu r dil, vse s silo počenjati, in tako so tudi žene, ki so jih vzeli, dobili.

Malo pomalim je red vsanovil, in duhe s prav pametnimi postavamj vkrotil. Začel jo z vero, ki mu jo bila temelj držav¹. Tako resnobno, ako modro in tako pohlevno jo je napravil, kolikor so le tame malikovanja dopustile. Pluje vze in daritve, ki niso bile po rimskih seghaj vpeljane, so bile prepovedane. Sčasoma se jo ta postava opustila; tode Romuljev namen je bil, do bi se držala, in nekoitko so jo je vedno ohranilo.

Zmed vsiga ljudstva je zharj kar jo bilo boljšega, do bi občno svetstvo iz njega napravil, ki ga jo Senat imenoval. Iz dvesto Senatorjev, kterih številjo jo bilo pozneje se pomnoženo, ga jo zložil, in od tod so izhajale žalno rodovine, ki so jih patricijsko imenovali. Drugo so se plebejsko, to je, prosto ljudstvo imenovalo.

Senat jo imel vse opravila vredovni in predlagati: ne ktere jo on s kraljem samoooblastno vredoval; bolj splošno pa so se morale ljudstvu predložiti, do j h je razsodilo.

Romuljo so Senatorji, ki jim jo prevec gospodovaven bil, v nekim zboru, kjer je bil na enkrat velik vihar vstal, na kose sosedaki: in duh nepodložnosti se je že ikrat v tem redu kazati začel.

Ljudstvo, ki jo svojega kneza ljubilo, vtolaziti, in velik zapopadek od pričetnika mesta dati, so Senatorji oznanili, do so ga Bogovi v nebesa vzeli, in so mu altarji sozidati ukazali.

Numa Pompilij, drugi kralj, je od dolgim in terdnim miru na ravno tistih predlagah, ki jih jo bil Romulj postavil, šege izdelal in vero vredil.

Tulj Hostilij je z ojstrimi vodiljo vojsko pokorošino in red vojske postal, in njegov naslednik Ank-Marcij je, vojsv po presvetiti in pobozno storiti, z njem svete šege združil.

● Za njem je Tarkvinij Starji, stvarčji si napraviti, številjo Senatorjev do tršč stotin pomnožil, pri kterih so več stoltjgi ostali, in je velike dela, ki so imele v občno vgodnost streči, pr.čel.

Servij Tulij jo osnovo ljudovladje pod oblastjo dveh letnih poglavarjev, ki bi jih imelo ljudstvo vulliti, omislil.

Iz sovraživa do Tarkvinija Osabniga se jo kraljeva oblast odpravila s strašnimi kletvamj zoper vse tiste, ki bi si prizadevali, jo spat vpeljati; in Brut jo storil ljudstvu prisreči, do hoče svojo svobodnost vedno ohraniti.

Pri ti spremembi so opomaban Servija Tulija sledili. Konsulji, ki jih jo ljudstvo izmed plemenitnikov izvnilo, so bili enaki kraljem, razun do sta bila dva, ki sta med seboj zaporedama oblast rabila, in do sta se vsako leto spremejevala.

Kolatina, ki so ga bili z Brutam, ker jo z njem pričetnik svobodnosti bil, konsulja zbrali, so, desiravno jo mož Lukrecije, ktero smert jo premembo naključila, in bolj ko vsi drugi njeno osramotenje maševali dolžan bil, natocevali, za to ker jo bil iz kraljeve rodovine, in so ga pregnali.

Valerija, ki jo bil namest njega postavljen, jo ljudstvo, ko jo bil iz neko vojsko prišel, v kteri jo bil svojo domovino od Vejenčanov in Hetruščanov rešil, natocevalo, do po kraljevi oblasti strože, zato ker jo hišo na neki višavi zidal. Ne samo zidati jo nehaj; temuč, vse ljudski, desiravno plemenitnik, jo vpeljal postavaj, ki jo dopustila na ljudstvo, kterimu je v nekterih okoljstah zadnjo sodbo izročila, so oberniti ali prizivali.

Po ti novi postavi jo bila konsuljska oblast že v svojem začetku oslabljena, in ljudstvo jo svojjo pravico razširilo.

O priložnosti sile, ki so jo bogati zastran dolgov vboigim

¹ Dion. Hal. II.

delali, je ljudstvo, zoper oblast konsulov in Senata spuntano, sloveči bég na aventinški hrib izpeljali.

V zborih se je le od svobodnosti govorilo; in rimsko ljudstvo ni verjelo, da je svobodno, dokler ni postavnih politično, Senatu zoperstavi¹. Treba mu je bilo posebno gospo-
slo dovoljiti, ki so se ljudski tribuni imenovali, da bi zamo-
glo ga sklicovati in mu zoper oblast konsulov pomagati z
vporom, ali s prizivani.

V oblasti se vtrdnosti, so te gosposke med obema stano-
vanoma razperje redile, in niso nehale so ljudstvu prilizovati,
svetlovede, do naj so zemljiša premaganih dežel, ali cene, ki
bi se iz njih prodaja dobila, med mestjane razdelé.

Senat se je takim, državi pogubljenim postavam zmirej stano-
vinitvo zoperstavil, in je hotel, da n-j se cena zemljiš obči-
nimo zakladu prisodi.

Ljudstvo se je svojim puntarskim gosposkam voditi dalo,
in pri vsim tem dovolj pravičnosti ohranilo, krepkost možakov,
ki so se mu zoperstavili, občudovati.

Za te domače nezločnosti ni vedil Senat boljga leka, ko
vedno priložnosti k vsajim vojskam napravljati; one so brani-
le, da se niso razperje do konca poganjali, in so stanove
v hrambi domovine zedinovale.

Ko se vojske dobivajo in pridobitve množé, so zavidlji-
vosti spet obúde.

Obé stranki, siti tolikanj razprtij, ki so državo pogu-
biti žugale, se pogodite, postave napravili, da bi se enim in
drugim pokoj dal, in enakopravnost, ki ima v prostim mestu
liti, vpeljala.

Vsak stan terdi, do gré njemu te postave vpeljati.

Zavidljivost, ki so jo te prilastitve množile, je storila,
de se je z obéno pogodbo sklenilo, v Grecijo poslati, tam
mestnih naprav te dežele in posebno Solonovih postav, ki so
hile nar poljudnisi, poiskati. Postave dvanajstertih ploš so vsi-
novljene in deseterim možem, ki so jih vredili, se je oblast,
ki so jo krivčino rabili, odvzela.

Ko se vse mirno vidi, in ko se zdí, da bodo tako pravi-
čne postave obéni pokoj za vselej ustanovile, so razprtije
spet vnamejo zastran novih prislitvev ljudstva, ki po castéh in
po konsuljski oblasti strože, ki je bila dotakrat prvemu
stanu prihranjena.

Postava, mu je dovoljiti, je predložena. Raji ko konsulj-
sko čast (konsulat) ponižati, dovolje očetje, de naj se trijo
novi poglavarji z imenanj vojaških tribunov s konsuljsko oblastjo
izvolje, in ljudstvo se je do te časti pravica dala.

Ljudstvo zadovoljno, svojo pravico ustanoviti, se svoje
znage zmerno posluži, in napredova nekaj časa oblast samim
plemenitnikom dajati.

Po dolgih prepričih se h konsultatu povernejo, in malo po
malim postanje časti obema stanovoma obéne, desiravno se
pri vultivah bolj na plemenitnost gleda.

Vojske napredovajo, in Rimljani si po pet sto léth Ga-
lijanu takraj Plunin, svoje narveči sovražnike, in celo Italijo²
podveržejo.

Tú značeno pun ške vojske: tako deleč se gré, de vsako
ih dveh zavidljivih ljudstev meni, do ne more brez pogub-
druga obstati.

Rim, padu že blizo, se v svojih nesrečah s stanovitnostjo
in modrostjo Senata obderži.

Nazadujo znaga rimska poterpežljivost: Hasibal je pro-
magan, in Kartago je po Scipionu Afrikanskimu podveržena.

Zmgovoren Rim se v dve sto léth na morju in na su-
hin čudno razširi, in pripravi vse svét pod svojo oblast.

O teh časih, in po pogubi Kartage, se je po službah,
kterih častljivost se je z državo ravno tako množila kakor
njih dobiček, silno hrepenclo. Tisti častiljeljni, ki so se za-
nje poganjali, niso drugiga mislili, ki so ljudstvu prilizovali: in
zločest stenov, ki so jo puniško vojske zdorževale, se je
holj ko kedaj sknila. Graki so vse zmešali, in njih puntarski
naklepi so bili začetek domačih vojsk.

Takrat se je začelo orožje nositi in v zborih rimskiga

ljudstva¹ z očilno silo ravnati, kjer je poprej vsak le po
stavnih politih in s prostomicelnostjo zmagnati hotel.

Modro Senatovo ponašanje in hude vojske, ki so se vnclo,
so hrupo polotalile.

Marij, prozjak, velik vojak, je s svojo vojaško zgovor-
nostjo in s svojimi puntarskimi ogovori, v kterih je občest
plemenitnikov neprenahna napadal, zavidljivost ljudstva
obudil, in se je takó do nar vikših časti povzdignil.

Sula (Sila), plemenitnik, se je poglavarja nasprutne
stranke storil, in predmet Marijevo zavidljivosti postal.

Zvijace in podkupljenje v Rimu vse zamorejo. Ljubezen
do domovine in spoštovanje poslav vgnasuje.

Nesrečo doveršiti, nauči azijske vojske Rimljano giz-
dosti, in pomožé lakomnost.

O tem času so začeli vojskovodji svoje vojske na-so na-
vezovali, ki so do takrat v njih le znamenje obéne oblasti vidili.

Sula je v vojski z Mitridatom, si vsjake prikupiti, dopu-
stil, de so obogateli.

Marij je od svoje strani svojim nasledovcavam razdelitev
denarjev in zemljiš predložil.

Takó gospodarja svojih trum, sta se, eden s zgovoram,
de Senat podpira, in drugi v imenu ljudstva, še clo v ozidju
mesta serditvo vojskovala.

Marijeva in ljudska stranka je bila popolnoma pokončana,
in Sula se je pod imenanj Diktatorja samooblastnika storil.

Strašno je mesaril in z ljudstvom, še clo v postavnih
zborih, in djanju in z besedo terdo ravnal.

Mogočnejši in bolj vsanovljen ko kedaj, se je svojo-
vojno oblast odpovedal: tode še le, ko je bil pokazal, da
rimsko ljudstvo zamore gospodarja terpeti.

Pompej, ki ga je Sula zredil, je v večim delu njegove
mogočnosti nasledoval. Vstanoviti se, se je zdaj ljudstvo, zdaj
Senatu prilizoval: pa njegovo nagnenje in njegov korist vs
ga nazadnje na poslednjo stranko navezala.

Premagovavec morskih toljovcev, Hispanije in celiga iztoč-
niga je postal v ljudstvih in posebno v Senatu vsigamogučen.

Cezar, ki mu je hotel svoj enak biti, se je na stran ljud-
stva obrnil, in o svojim konsultatu narbolj puntarske tribune
posnemaje, je z razdelitvo zemljiš nar priljudnisi postave pred-
ložil, ki si jih je vmisliiti mogel.

Pridobitev Galije je Cezarjevo slavo in mogočnost na
narvikiš stopnje povzdignila.

Pompej in on se zastran dobička zedinite, in so zastran
zavidljivosti skregata. Domača vojska se vname. Pompej meni,
de že njegovo ime bo vse zdorževalo, in se zanemari. Cezar,
delaven in previdljiv, vraga in postane gospodar.

Viditi, ako bi se Rimljani na ime kralja navaditi dali:
napravi razne skušnje, pa ga le v sovražstvo pripravijo. Obéno
sovražstvo pomežiti, mu Senat časti prisodi, od kakoršnih ni
bilo do takrat v Rimu n'kdar slišati: takó de je v polnim Sena-
tu ko zaliravec vbit.

Antonij, njegovo stvarje, ki je o času njegove smerti
konsulj bil, je ljudstvo zoper hite, ki so ga bili umorili, na-
šunal, in je skušal si zmešnjave v prid obrniti, de hi se
vikšji oblasti polastil. Lepid, ki je imel pod Cezarjem tudi ve-
liko oblast, ga je zdorževati skušal. Nazadnje je mladi, de-
vetnajst lét stari Cezar prišel smert svojiga očeta moževali,
in je priložnosti iskal, v njegovi mogočnosti slediti.

V svoj prid se je znal še sovražnik svoje hise, in še
clo tistih poslužili, ki so se z njem vred za oblast poganjali.

Trune njegoviga očeta, in ko si jih Cezarjevo ime in ču-
doviti darovi, ki jim jih je dajal, ganilo, so se mu vdale.

Senat ne zamore ničesar več: vse se s silo in z vojski
dela, ki se tistimu dajo, ki jim več dá.

V li žalostni okoljini je Triumvirat vse, kar je Rim
narsernejšiga in zaliranju narnasprotištiga imel, pokončal.
Cezar in Antonij sta Brut in Knsija zaleria: svobodnost je z
njima poginila. Premagovavec sta, ko sta se mehkužnjig Le-
pida znebita, več pogubed in razdelitev storila, v kterih je
Cezar, kakor umišti, vselej vedil boljši del dobiti in Rim v
svoj prid pripraviti, in so je čez uniga povzdignil. Antonij si

¹ Dion. Hal. VI.
² App. praef. opp.

jo zastoj prizadeval, se spet povzdigniti, in bitva pri Akciju je vso deržavo oblasti Cezara Avgusta povergla.

Rim, ki je bil v tolikanj domačih vojskah se vturdil in opesni, je bil, de bi mir imel, prisiljen se svoji svobodnosti odpovedati.

Ilisa Cezarjev, polastivi se pod velikim imenam Cescarja (impurator) oblasti čez armade, postane samooblastna.

Rim, ki je pod Cezarij hodi skerbel se ohraniti ko širiti, je lo se toliko pridobival, kolikor je bilo treba, divjake odganjati, ki so v deržavo vdrciti hollti.

Ko je Senat o Kaligulovi smerti svobodnost in konsuljsko oblast spet vpeljati misli, so mu to vojski vbranili, ki so hollti vedniga poglavarja imeti, in do naj njih poglavar gospodar bude.

O puntih, ki so jih Neronove sile napravile, si je vsaka armada svojiga cesarja zvolila, in vojski spoznaajo, de so go-spodarij, cesarstvo dejati.

Tako delcē gredō, de ga po dražbi tistimu prodajo, ki več ponudi, in se jarm otresati navadijo. S pokorsino zgine vredenost. Dobri knezi si zastoj prizadevajo jo ohraniti, in njih gorečosti, stari red rimskaiga vojaštva zderževati, jim le serditost vojakov nakople.

Ko so o premembah cesarjev vsaka armada svojiga storiti prederzo, so domače vojsko vnaaejo in strašne morije godē.

Tako deržava po zamernarjenju vredenosti oslabi, in v tolikanj notranjih vojskah vso vkup opesa.

Vsred toliko napēnost so strah in veličanstvo rimskaiga imēna zmanjša. Partijani, velikokrat premagani, postanejo pod starim imenam Perzijanov, ki ga povzamejo, na iztočnim strašni. Severni narodi, ki so v merzlih in neobdelanih deželah stianovali, in ki jih je lepota in bogatija dežel cesarstva mikala, so na vseh straneh va-nje vrediti skušali.

En sam clovek ni več v stanu bremea tako obširniga, in tako silno napadeniga cesarstva zderževati.

Čudno število vojsk in terma vojakov, ki so hollti le cesarje in cesariče poglavarje imeti, prisilji, jih pomnožiti.

Ker se je cesarstvo za dedišino imelo, so se cesarji po množici knezovskih otrok naravno množili.

Mark-Avrelij si pridruži v vladi svojiga brata. Sever stori svojga dva sina cesarja. Mnogoverstno opraviila pristvilo Dioklecijana iztočno in zahodno med sebe in med Maksimiana razdeliti: ker sta preobložena, si v polajšanje vsak svojiga močnici zvolita.

Pri ti množici cesarjev in cesaričev je deržava s preventivnimi stroški obložena, cesarstvo je razdeleno in domače vojsko se množe.

Konstantin, sin cesarja Konstancija Klora, razdeli cesarstvo ko dedišino med svoje sinove: nasledniki posnemajo te izgleda, in lo en sam cesar se skoraj več ni vidi.

Mohkužnost cesarjev zahodniga, Honorija in Valentiniana III. pogubi vse.

Italija, in še Rim, sta večkrat oropana, in postaneta rop divjakov.

Vse zahodno je zapušeno. Afriko obsejajo Vandali, Hispanijo Vizigoti, Galijo Franki, Veliko Britanijo Saksoni, Rim in Italijo Herulji in pozneje Ostrogoti. Rimski cesarji se na iztočnim zaprejo in popuste vse drugo, clo Rim in Italijo.

Cesarstvo se pod Justinianam z Belizarjevom in Narsetovom hrabrostjo nekoliko pokrepča. Rim, dostikrat vzet in očet, ostane nazadnje cesarjem. Saraceni, ki so po razdelitvi svojih delov, in po nemarnosti cesarjev močniti postali, jim vzamejo več del iztočniga, in jih od te strani tak stiskajo, de ne mislijo več na Italijo. Longobardi obsejajo njene nar lepši in nar bogatejši dežele. Rim, po njih vednih prizadevah do konca dognan; in brez pomoči od starih cesarjev pušen, je prisilen se francoskim kraljem v roko vrcēti. Pipin, francoski kralj, gre čez gore in vkroti Longobarde. Karol Veliki, ko je njih gospodovanje pokončal, so kralja Italije, kjer lo njegova zmernost nektero majlno ostanko naslednikam cesarjev ohrani, kronati da; in osnovā v lētū 800 našiga Gospoda, ko so ga Rimljani cesarja izvolili, novo cesarstvo.

Zdaj vam jo lahko, Veličestni Gospod, uzroko povzdigo in pada Rima spoznati.

Vidite, de ta deržava, ki je bila na vojsko ustanovljena

in za to naravno pripravljena, si svoje sosede podvrēci, je, politiko in vojaško ucinetnost do nar vikihi stopnje pognavši, ves svet pod jara pripravila.

V zavidljivosti njenih deržavljanov in v ljubezni svobodnosti, do konca in do nekake neprecenljive mekužnosti dognane, vidite uzroke razpetij ljudovladija in nazadno njeniga pada.

Zdaj lahko razločite vse časa Rima, bodi si, de ga samiga na sebi, ali v zadevi z drugimi ljudstvi premišljevali hočete; in vidite premembe, ki so napravam reči vsakiga časa sledili morale.

Samiga na sebi ga vidite v začetku v samovladijiskim stanu, ustanovljenim po njegovih prvih postavah; pozneje v njegovi svobodnosti, in nazadnje spet, tode po sili in nevolji samovladij podverženiga.

Lahko vam je zapopasti, kako se je ljudski stan po pričelkih, ki jih je že o času kraljevstva imel, izdelal; in ravno tako jasno vidite, kako so se v svobodnosti podlage nove samovladija malo po malim ustanovile.

Zakaj kakor ste vidili osutek ljudovladija, ki ga je v samovladij Servij Tulij, ki je rimskimu ljudstvu prvi sluj svobodnosti dal, napravil; tako ste vidili tudi, do jo Sulevo trinožstvo, desiravno nemogredōče, desiravno kralko, pokazalo, de Rim jo pri vsi svojgi ponosnosti ravno tako v stanu jarm nositi, kakor ljudstva, ki jih je v sužnosti deržal.

De spoznate koj je divja zavidljivost med stenovi malo po malim napravila, vam ni treba derziga, ko časa razločiti, ki sim vam ju nalaš zaznamoval: prviga, ko so ljudstvo nevarnosti, ki so ga od vseh strani obdajale, v nekanih mejah deržalo; in drugiga, ko so je, neimajo se od zvanj ničesar več bati, brez zaderška svojgi strasti vdalo.

Obstojno znanje vsakiga teh časov je to, de v prvim je ljubezen do domovine in postav duha overala, in de v drugim se jo vse po dobicku in s silo razsojalo.

Iz tega je so izhajalo, de so o prvim teh dveh časov vojskovodij, ki so po poslavnih polih čast iskali, vojake v berzdi in ljudovladij vdane deržali; ker o drugim, ko je sila vse premoaga, naprsiti niso drugica mislili, ko jih gladiti, de bi jih zoper Senatovo veljavnost za svoje namene pridobili.

O tem zadnjim stanu je morala v Rimu vojska biti; in ker v vojski, ko postave ničesar več ne zamorejo, le sila razsodi, je moral nar močnejši gospodar ostati, zatorej se je deržava pod oblast eniga samiga povernila.

In reči so se k temu same od sebe tako ravnale, de je Polibij, ki je o nar cvrtlejšim času ljudovladija živel, iz zgotl naprav reči previdil, de se bo rimska deržava sčasama v samovladija spreobernila.

Uzrok te premembe je, de razperitja stanov med Rimljani ni nehati mogla, ko pod oblastjo samovoljniga gospodarja, in verh tega so svobodnost preveč ljubili, ko de bi so ji bili prostovoljno odpovedali. Treba jo je bilo tedaj malo po malim z lepimi zgovori oslabiti, in takō storiti, de bi jo očitina sila zatrciti mogla.

Goljiga je morala po Aristotelju s tem začetci, de so ja ljudstvu vgaljalo, in za-njo je naravno sila slediti morala.

Pa iz tega se jo moralo zastran močniti vojakov v drugo napēnost zabresti; zleg, ki mu v takim stanu ni odlii.

V resnici, samovladija, ki so jo cesarji napravili, je morala vsa vojska biti; ker jo bila z oroženjem napravljena; in za tega voljo se jo pod imenam Cesarja (Impurator) ustanovila, ker je lasten in naraven naslov oblasti čez armade.

Iz tega ste zamogli viditi, de kakor je imela ljudovladija svojga slabost, ki ji ni bilo oditi, namreč zavidljivost med ljudstvam in Senatam, je tudi samovladija cesarjev svojga imela; in ta slabost jo bila razuzdjenost vojakov, ki so jih volili.

Ni bilo namreč močōe, de bi vojaki, ki so vladjo premenili in Cesarje vpeljali, ne bili v kralkim spoznali, de prav za prav oni s cesarstvam gospodarijo.

Zdaj zamorete času, ki ste ga ravno pregledali, tiste pridjati, ki vam stan in premembo vojaštva zaznamovajo: namreč ko je Senatu in rimskimu ljudstvu podložno in vdano; ko

1 Polyh. VI, 1 et seq; 41 et seq.
2 Polih. V, 4.

se svojim vodjem vdá; ko jih k navikni oblasti z vojskám naslovom Cesarjev povzdigne; ko je nekako gospodar čez svoje lastne cesarje, ki jih voli, stavi in odstavlja, kakor se mu ljubi. Od tod nemarnost; od tod puniti in vojske, ki ste jih vidili; od tod poslednji poguba vojstava in države.

Taki so imenitni časi, ki nam premebno rimske države kažejo, če jo samo na sebi premislimo. Tiste, ki nam jo z zavedi z drugimi ljudstvi na znanje dajajo, je ravno tako lahko razločiti.

Čas, ko se s sebi enakimi bojuje, in ko je v nevarnosti, terpi nekoliko več ko 500 lét in neha s pogubo Galijanov v Italiji in države Kartagianov.

Čas, ko se zmire bolj močna v vsih vojskah, ki jih začne, naj si bodo hude kolikor hočejo, brez nevarnosti bojuje, terpi dvé sto lét, in gré do ustanovenja države cesarjev. Čas, ko svojo oblast in svoje veličanstvo ohrani, terpi 400 lét injenja z vlado Teodozija Velikiga.

Poslednjič čas, ko njena oblast od vsih strani napadena malo po malim opesa. Ta stan, ki terpi tudi 400 lét, začne s Teodozijevina sinama in nazadnje neha pri Karolu Velikimu.

Vem, Veličestni Gospod, de bi se zamogo uzkromk pogube Rima dosti posamesnih primerjev pridrjati. Ojstros tojsojceavcov proti dolžnikom je obudila velike in pogoste pinte. Čudno velika množica borcov in znanjev, ki sta jih bila Rima in Italija polna, jo strašne silnosti, in še clo keravce vojske napravila. Rima, ki je bil v tolikanj domačih in vunanjih vojskahn opesal, si je po zvijači ali po pravici toliko novih mestnjanov napravil, de je vsred tolikanj plinjcov, ki si jih je posvoji, komaj sam se-be spoznati mogel. Senat se je z divjaki napolnil: rimska kri se je mešala: ljubezen do domovine, s ktero se je Rim čez vse ljudstva na svetu povzdignil, ni bila prirojena mestnjanam, ki so bili od zvanaj prišli; in drugi so se po mešanju pokazili. Stranke so se pri ti čudni množici novih mestnjanov množile; in nepokojni duhovi so v njih nove priložnosti, zmote napravljali in pričenjati, najdi.

Med tem se je po gizdoti, po razuzdanosti in po lenobti, ki so se vrile, število vbojih brez konca množilo. Taki, ki so se razjedne vidili, niso najdi pomoči ko v puntih, in naj si bo kakor hoče, niso marali, ča za njimi vse pogine. Yeste kaj je Italijinova zarotija storila: Visoki častilježni, in vboji, ki nimajo kaj zgubiti, ljubijo vdne premebne. Ta reda mestnjanov sta v Rimu premagavala; in ker je bil srednji stan, ki v ljudovladfjah sam enakomernost vsiga zderzuje, nar nezmožniši, je ljudovladfja pasti morala.

Temu zamorete še pridjati termo in posebno glavo tistih, ki so velike hrove napravili, namreč Grakov, Marija, Sula, Pompeja, Julija Cezara, Antonija in Avgusta. Nekaj tega sim zaznamoval; tode posebno sim si prizadeval, vam splošne uzroke in pravo korenino boleznj razodeti, to je, zavidljivost med stanovama, ki zasluži, de vse nje nasledke prevdarite.

Pa spomnite se, Veličestni Gospod, de dolga veriga posebnih uzrokov, ki deržave delejo in razvedajo, na skrivnih sklepoh božjo previdnosti visit.

V vsikih nebesih deržj Bog vojke vsih kraljestev; vse serca ima v svoji roki: zdaj strasti overa, zdaj jim herzdo pusiti; in tako vodi ves človeški rod. Hoče pridobiteljev; pošlo strah pred njimi, in vdahne njim in njih vojstakem nepremagljivo prederznost. Hoče postavodajavcov? jim pošle duha modrosti in previdljivosti; jim dá nesreče, ki deržavam žugajo, prehititi, in podlago običnega pokoja postaviti. On pozná človeško modrost, ki je vselej nekako pičila: jo razjasni, in razširi nje vid; in jo spet njeno nevednostj posli, oslepi, podere, zmoti samo po sebi: zavije se, v svojih lastnih zvijačah se zamotá, in njene varnosti so ji zaderge.

Tako izpeljuje Bog po vodilih svoje nezmotljive pravice svoje strašne sodbe: on pripravlja izide v nardaljniših uzrokih, in pošila tiste velike vdare, ki tako deleč zaderjavjo: kadar hoče zadnjiga dati, in deržave prekucniti, so vsi svéti slabi in napéni. Egipt nekaj takó moder, hodí pñjan, onmñljen in omahóvaje zato ker je Gospod čez njegove svéte duh omotice razložil; nu vé več kaj dela, zgubljen je.

Pa ljudje naj se v tem nikar ne motijo. Bog popravi zmoteno pamet kadar mu je všeč; in kdor je slepoto drugih zasramoval, pade sam v še gostejši temo, brez de bi bilo do-

stikrat družiga treba, ko njegove dolgo blaženosti, mu pamet zmčstati.

Tako kraljuje Bog čez vse ljudstva. Ne govorimo več od primerjeja, ne od sreče, ali govorimo od nju, kakor od imena (besede), s kterim svojo nevednost zakrivamo: kar je v obziru na naše negotove svéte primerlej, je namén sklenjen v viklin svétu; namreč v večnim svétu, ki vse uzroke in vse izide v enim redu obseče. Takó so vsu k njemu koncu izteka; in le za to; ker vsiga ne zapodemo, najdemo primerlej in nevrednosti v posamesnih prigodkih.

Tako so vresnici, kar Apoliej pravi, de „Bog je blažen in on sam mogočen, kralj kraljev in gospod gospodov.“ Blažen, ker njegov pokoj je neprecenljiv, ker vidi vse spremenjati se, brez de bi se sam spremenil, in ker vse premebne po svojim nespremenljivim svétu dela; ker mogočnost daja in odjemle, ker jo od človeka na človeka, od hišo na hišo, od ljudstva na ljudstvu prenaša, pokazati, de jo vsi le na posodo imajo, in de ona le v njemu samim naravno prebiva.

Zatorej se vsi, ki vladajo, vikli moči podveržene čuljto: storé več ali manj ko mislijo, in njih svéti imajo vselej neprevidevine izide: oni niso gospodarij naprav, ki so jih pretečene stoletja v rečj džala, in ne zamorejo previditi teka, ki ga bo prihodnost vséle, tolikanj manj ji ga vsiliti. Tisti sam, ki vé ker je in česar še ni, ki vsim časam predsedova, in vse svéte prehit, derži vse v svoji roki.

Aleksander ni menil za svoje vojskovodje delati, ne s svojimi pridobitvami svoje hiše pogubiti. Kadar je Brut rimskimi ljudstva nezmerno ljubezen do svobodnosti vdahnil, ni misli, de je v duhe seme razuzjedane prederznosti vsilil; in kteri je imelo neki dan zatiranje, ki ga je hotel zadržati, dejši ko pred Terkinjiti spet vpljano biti. Kadar so se v vojskah vojakam prilivovali, niso imeli naména, svojim naslednikom in deržavi gospodarjev dati.

Z eno besedo, ni je človeške mogočnosti, de bi, sebi vkljub, drugim naménam razun svojih ne slazila: Bog sam vé vse po svoji volji vravnati. Zatorej je vse čudno, če se le na posebno uzroke gleda; in pri vsim tem napredova vse v vredenim nasledku.

To Vam, Veličestni Gospod, ta razgovor kaže; in de od drugih deržav več ne govorim, vidite po kolikanj neprevidevinih, tode med seboj vzevanih svétih, je bila sreča Rima od Romulja do Karola Velikiga vladana.

Zna biti, de bote ménili, de je bilo treba, Vam kaj več od Vaših Francozov povedati, in od Karola Velikiga, ki je novo cesarstvo osnoval: pa veri tega, de je njegova zgodovina del francoske, ki jo sami pišete, in ki ste jo že tako deleč dognali, si prihranite, Vam drugi razgovor napraviti, v kterim mi bo treba, Vam od francoskiga in od tega velikiga pridobitelja govoriti, ki v hrabrosti tistim, ki jih je starodavnost nar bolj čislala, enak, jih v pobožnosti, v modrosti in v pravičnosti prejde.

Ravno ta razgovor vam bo razodel uzroke čudovitiga napredovanja Mahometa in njegovih naslednikov: ta deržava, ki je dve sto lét pred Karolam Velikim začela, bi bila mogla že v prvi razgovor vzeta biti; pa sim menila, de je boljši, vam njene pričetke in njeno vpadanje v enim nasledku pokazati. Od perviga dela občne zgodovine vam nimam tedaj več kaj reči: vse njene skrivnosti bote znajdi, in le pri vas bo, v nji vse nasledke ven in velikih deržav do Karola Velikiga zapaziti.

Ko jih bote vidili skoraj vse same po sebi pasti, in ko bote vidili vero se s svojo lastno močjo obderžati, bote lahko spoznali, ktera velikost je stanovitna, in kam pameten človek svoje zaupanje staviti mora.

Tajna osuda božja.

PREPOVIEVET OD
M. STOJANOVICA.
(Svérha.)

Urvalo je gluha doba noči, sve loži u pokopju, on sam udobokom san. Samo našeg pustinjaika odbigo san, on svede i promisljáva čúvenu pripoviedicu; ona mu trepti pred očima

i vèri su po glavi. Čini mu se puna lujnosti, puna nauka i liepih primierak. Pun misleo upirase bjeđe svoje zrake kroz prozoru u sobu. Mirno motri starac pustinjač — po sobi mješavinom razsvjetljenju, vidi lieku skopoceno pokćostvo; u pored s-bi spavaoć domaćina. Uz njizinu postelj stajala je krasna šarena kolievka, u kojoj mirno spavaoće geru spomocuto diećešće. Velika tišina vladala u sobi, samo se čulo dihanje spavajućih i cvergutanoje strčićah u duveru.

Mladi putnik ustado litro iz postelje svojo na veliko začudjenje starog pustinjačka, svoga sudruža; stado usried sobu; predje u drugu sobu tiho kano na vjetrovni krilih — pravja noćna utvora —; pristupi k spavajućem čedu u bešiki (xibiki); izterže noćnoje diećadnjem sanku iz uručajke; lati diećešće gvozdenom rukom temerulno za geroco, stisnu ruke kao klošće; slabački vrtak hersnu kao lomno staklo, vrisnu muklim glasom diećešće, zaherlja, glavica mu pado na persi, ubojica ostavi ga kao što vuk žerivu svejuu — nevinio najgješće — ostavlja poklo mu kerv izjipje i sve gladan nije, i povratio se natrag u ložnicu svoju. Iznova zavladala posvuda smortna tišina. Stari pustinjač mislio je, da je sve to, što vidi i čuje težak sanak. Protare si oči budno, podigne se u postelji svojoj i časnitno se prikeristi kerstonu; ustano najposli iz postelje, te izidje iz sobe na dvorište, i još dvoumi, da li je to sve vido u snu! — na javi Izšavšeg na dvor pozdravi pjevanje pitlovah (corazah) zvonit čestčići; pogleda starac k iztoku zora puca; strah ga uzvi i tercij predju od tabanjo do temena, od pete do glave kad se uvierio o istini svega, što je čuo i vido.

Istom što se stari putnik s dvora povratio u sobu, probude se i nesrećna mati udavljenog diećeta, izpravri ga u kolievki, ali jednovna i biedna opazi, da je milo diećešće ladno kao led, tergno ga iz kolievke u svoj naručaj stisne, na vručć grudi, u kojima toplotno bjeje ljubeće srdce majkino i na sav gas stane cviliti i naricati: Jao meni, milo čedo mojej Jao meni, šta sam doživial! Zlobna smerti što si učinila! Huda zablonic! — ustrojila si mi mogja jednika, jedino ufaje moje, veselje moje, serdce moje, dušu moju i sve dobro mojej! Na ovaj jauk svi se u kući probude, domaći i putnici, i svi se skupje okolo biedne majke i jadnoga oca, koj je od težke žalosti onienio, kao kamen; liešili su ih što su bolje znali i mogli, ali sve je bilo zamahu. Pustile nas tugoati govoraču ucviliceni roditelji, za nas neima više veselja na ovoj zemlji, jarko nam je pomračilo sunce, sjajni je mjesec potamnio, rujna zora i danak bieli, cvietje pramalneto, sve je to za nas u mrko zavito; za nas više nećvjetaju ruže, za nas nepjevaju pice sladko piešni svoje; jao nami do groba našega!

Mladi putnik opomenu starog, da je već vrijeme nastaviti putovanje, a starac gledajuć mladića mirna i pokojna, brez ikakvo zabune i grize sviesti, čudio se veoma, i jedva je smio i pomisliti na ono, što je vido noćom. Ako to još i nadalje išlo bude takvim putem, misljaše starac u sebi, to je čeršno od ugledja, gorćio od čemerike, gore od zla, i miesto da se za memo rieši zgonetka tajno osude božje, zavezuju se uzlovi njezini tim kruije. Evo jučer ova kuća bila je kuća radosti i veselja, a danas dom tuge, jada i žalosti, kuća plača i cvitljenja. Našli putnici odoše dalje i ostaviše u suzama uvajućno se domaćino, koji su ih toli velisrdno na stan primili i toli gostoljubivo izpokočili; starog putnika grozno obališe suzo pri polozku, a mladić osta neganjen i hladan, živa slika serdca kamenita. Čudio se starac i žalostio i bio u najvećoj zabuni kao izvan sebe, mladić nasuprot spojkan i vesel. Dulje su vremena idući mučali obodvojica, najposli progovori starac mladiću: „Sinko! leži mi na serdču tajna nieka kao težki kamen. — Zašto učini li noćas keravno ono dieko sa onim nevinim diećešćem? — Ja nisam spavao i sve sam vido što se dogodilo budava bi ti bilo tajni.“ — „Zašto mene daklo pitaš kad si vido,“ reče mladić, „što si mislio, to je bilo na javi, a ne u snu kako si s početka svidio, a Bog znaće čemu jo što dobro!“

„Ako je ono dobro, što si učinio, onda ja neznam što je zlo, niti znam što je vrolo, što li slano.“

Mladić su nasmieši i zamukne. Otvori se široko polje pred putnicima, da se okom nije dalo pregledati. Rujna zorica jutrena već davno otvorila biše svoja vrata svetlića od zlata pred žarkim sunšecem. Na polju njive plodonosne, šarene li-

vade, zeleni gaji i dražestno dubravo, kudgod oko motri svuda vidi mloć, glavu i diku božju. Pice po gornju pjevanju, pčelice neumorno letaju od cvietka na cvietak i sabiraju med; pomnivi mravi gamze od uranka do urlioga mraka i skupljaju si žiminu, lepiri trepetaju i leplaju se; bagudice u travi cverljugaju i cmerktaju i sve štogod živi u svetloj, sladkoj naravi sve se mico i giblje. Putnici motreći dva ova idu napred mučći, a žarko sunce, kraj od biela danka berže blii k zapadu, nego li oni ka varoši, od koje su iz daleka ugledali tornove. Vasanicu puta voć su bili prevallili i još nisu blizu varoši došli. Oni podvostruće korako svoje, a najednoć uzlutnju za njima silan gas žestocje germjavnio; tmasti oblaci zastru nebo; mrka noć pri zavladala, nego joj bieli danak ustupi vladu. Primaće so oluja bliže, bljuno silno kiša iz oblaka kao na žlib. Krova nebiaše blizu; kiša kupa našo putnike, vetrina ih lema, da oko otvoriti nemogu, munje so unakrst kreće po oblaku, grum trese štožeron zemlje; oni trudni i unoreni lumaraju po neznam kao Putnik našeg Preradovića što veli:

„Neznam gdje sam — kuđ sam zašć,

Noć me je stigla u tudjni,

Neznam puta, neznam slaze,

Svuda koi kamen gaz,

Trudne noge po pustini!“

tako i oni samo onda vido, da nisu daleko od varoši kad im munja ognjevita razsvietli put, i to ih obodravša pouzdao napred stupati. Najposli jedva jedvice dodju putnici do grada. Ulice su varoške prazne, nigde nikog čuli ni vidili, svatko se živ sklonio pred olujom i kišom pod krov. Zadeji kraj bliesne se munja, i putnici vido sebe blizu nieke velike kuće, koju po cimeru poznadu, da je gostionica. Javo se na vratima uočći za konak. Vrata se olvoro, izidje pred njih sa svetlom nieki debel ljudina, merzka lica, nemila pogleda, sa razduhanima brćinama i upit ih ostrim rieću: Šta žele, oni odgovore — konak. Gostionik nastavi; on bo je glavom to bio: Možete ovde prenoćiti, ako imate čime platić konak, inče ja nepuštjan gđe u moju kuću; ete sto opuzli, kao travi miševi od kiše, a od blata utracakni, kao kermci. Platić čemo. reče stari putnik, a mladi prećveta mu reć, govoreći: Neimamo mi novacah, nego molimo u ime božjeg dara, primite nas pod svoj krov, mi smo ubogi utrođjeni putnici, noć je nemila i burna, kiša pada, vietar duće, učini gospodaru s nami milo-srdje, kao nieku nagradu za to ja ću te večeras razsvietli lipom pripoviedkom. Iz tog brašna nebude kolaćal osovno odgovori nesmiljeni gostionik i hliede im pred nosom zatvoriti vrata, ali stari putnik obeća, da će platić konak, samo neka ih umorno neodbija sa svega praga. To obećanje skloni gostionika, te ih posli unutra. U gostionici nije bilo nikog tudja do čeljadi domaće siedeće upravo za večerom. Stoj je pred siedećima bio pun jela i pića, za tim zauzme gostionik svoje miesto za stolom i pokaze putnicima nekru obradnu klupu u zapecu, govoreći: Eno ondi možete spavati, samo pazite, da mi vašom makrom i blatnom oćiećem neokaljate dvur i pod sobi. Ako želite štogod jesti i piti, a vi zapovjednik, dati ćo vam se sve za noće.

Domaći sveršioše večeru, brez da su i pogledali na umorne, gladne i žedne našo putnike, koji cieri dugi dan ništa se okusili nisu do vodice hladne i konice tvrda hleba. Nu najkasnoje zapita gostionik mladića putnika, bil' imao volju pripoviedati onu pripoviedku, u kojoj je govorio malo prie, pak će svaki od njih dobiti po komad hleba i po čašu vode. Mladić reče da hoće i gostionik dade im po komadić crna tvrda hleba, kakvim je hranio svoje vaške. Glad je silep i skupa najbolji kulać. To su naši putnici sad podpunoma izkusili pojedavši u slast ono malo hleba. Tad počo mladić ovako svoju pripoviedku: Nieki težak doneo s puta pet brisakah kući, i to brisakah prekrasnih. Njegova dieca sad su prvi ker takva voć vidiia. Zato su se šudila i radovnila neizmierno nad timu liepima, rumenima jabukama — kako su ih nazvala.

Otac razdieli briske medju četvero svoje diece, a jednu dade materi njihovoj.

U večer, kad su dieca pošla spavati, pitaše otac: „No kako su vam se dopale brvske, jesu' sladke?“ Ništa nemože sladje i bolje biti, odgovori najstarija si. Ono su liepe voće, tećne, nakisele a opet sladje od meda. Ja sam košćicu liepu

postavio od moje breske, pa ču ju na dođuće proleće posajati u vertlu, to iz nje odhraniti stablo, koje će onako krasnina roditi plodom. Pravo imaš Danilo! reče otac, vidim da ćeš biti brižan domaćin, koji se uvijek za budućnost stara, to se pristoji poljodielcu.

Ja sam moju taku pojeo, reče najmlađi sinčić, a košticu sam bacio, i majka mi je dala polu od svoje breske. Ala je slatka ta breska, topila se kao šećer po ustima. Ti istina Bog Milovane, nisi mudro učinio, ali naravno, po diećki. Za mudrovanje i onako imade za tebe još dosta vremena ako budeš živ.—Troci sin, Radovan, reče: Ja sam košticu, koju je mali Milovan bacio, uzeo i razlupao kamenom. Unutra našo sam jezgru slatku kao da je orava, nju sam pojeo, a moju bresku prodao sam za papirnu šesticu, za koju ću, kad dođem u varoš na vočno trgoviste, najmanje šest onakvih breskack kupiti.—Taj je učinio najpametnije, prisieće reći pripovedaocu gostionik, taj je moj čovik, taj mi se dopada!—Mladie, putnik, nastavi dalje svoje pripovijedanje: Otac je kretao glavom govoreći: To je, moj Rade! dakako mudro, ali—nije naravno i diećinski. Ne dao Bog moji sinko! da budeš danas sutra tergovac, spekulat ili gostionik. A ti Janjkalica upita otac zadnjeg svoga najmlinijeg i najposlušnijeg sinčica. Prosterodačno odgovori ovaj: Ja sam moju bresku odneo i poklonio našeg susieda bolestnomu Mirku, mome drugu. On ju nije hteo uzeti; ja sam ju ostavio uz njega na postelji, i otio sam doma.

Dobro dragi moji Dakle diećko! to je šta mislite, izmedju vas poluitu bresku svoju najbolje upotrebo? Dieca, izim Janjke, sva povikaše: Bratao Janjka; Janjka mucaše. Mati ga poljubi i polise ju suze radosti: Vidis belasa, i to je pamet! reče gostionik, neimaš li ti više pripoviedati! zapita nesitno našeg mladog putnika. Neimam, odgovori ovaj. To mi je Zao za ona dva komada leba, reče gostionik, što sam ih vam dvojcik dao, mogo sam tim nahraniti moje pse, a onako pokuše badava. Tako vi džebrači, tepci i razsutolci, koji se tepete po svietu, umiete svi legati, mazati, pripoviedati i budalo varati, te vas badava hrano i napajaju. Mislitel da je leb s brsi spao ili iz oblaka s kišom pao? Mislitel vi badavadzite! je i voda badava, ostrim glavom produlji gostionik.—Da, pogodili ste, badava je — bunar se neda izkopati brez troška i uzderžavati u dobrom stanju. Barem je dosta vode kao dragi Bog, progovori naš mladi putnik umiljnim glasom. Pak idi eno napolju curi vodu iz oblaka, osieće se na njega gostionik, pij! Odlazite vi eno onamo pod peč spavati, da badava negori svietja, nije meni do vaše klapnje i do vašeg brezposliknog buncanja. Pervi ste, koji ste me prevrtili, al' ćete sigurno i poslednji biti. Ja sam mislio—sveudilji govori gostionik—da ti umies štogod lepo pripoviedati za uzveselenje, a ti buncaš o tricama, nekimv breskama, što nije to bilo, nit' će lica biti. Ovako se izpraži gostionik, pak ode u drugu sobu, a naši putnici ostadoše u tavnj sobi na tvrdom sobnom podu. Onakve trudne i umorne, mokre i blatue brez postelje i prostirke, brez prostirača i pokrivača.

Potvrduje se sve bolje ono, što sam ja već toliko putal reko, povede sad riec naš stari putnik, da štogod je veći ugursuz i temerutnik, tim je napredni u svemu na ovom svietu. To je pravda ovog svietja? Ona dieca sa briskama u pripoviedki lepo su primier za sve ljude, ali žalibože sve je to za mnoge ljude klapnja. Što je učinio mali Janjka to je za nji ludoria.

Ovako je starac još dulje na tihom divano, misleći, da ga slešća njegov sudrug; ali domalo opazi, da ovaj kruto i slatko već spava, pristade divaniti. Nu čudnovalo mu so vidilo, kad je opazio, da mladie spava, i ovako je sam u sebi govorio: Ovo je čudo i sijeset sa ovim momkom; prozaste dno noći, kad je ležao na čistoj, mekoj postelji, nije mu se dalo počivati, nego so voljovao, a sada na gadnoj, tvrdoj bušljivoj i usljojv daski brez uzglavlja i pokrivača spava kao na meki dušeki.

Starac nije mogo cielu dugu noć ota zatvoriti, i tek prid zoru oblada ga mertvi san i malo zaspi.

Prie još, nego što je tavná noć belom danku vlada predala, već se opet starac probudio iz svoga kratkog sanaka, a mladie je još sveudilji spavno kao da je obendjolen, dok ga kroz naprama stojeći prozor pavša mu na lice sunčana

zraka probudi.—Pomoz mi Dože! progovori probudjeni, ala sam lepo počino! Baš ti hvala domoiste! Što nas nisi sinoć otierao na polje, onde bi, znam doista, zlo po nas na kiši bilo, i ovako nebi naprasno so. Zato ču ti so lepo zahvaliti, znam da ćeš s menom zadovoljan biti.

Putnici se našu spremaju za dalje putovanje, a nesmiljeni gostionik k njima stupa u sobu. Dobro jutro reče on,—plaitite za konak, pak idete svojim putem. Takvi gosti nisu za poštene gostionike!

Nelju ti se gospodare! reče mladi putnik, ja mislim, da ćeš s nami zadovoljan biti; ovo ti ova kupa, ja ti ju poklanjam—i to govoreći izvadi onu kupu skupicu, o kojoj smo već žali, da ja je uzeo od starca na prvom konaku.

Kad gostionik ugleda skupicu kupu—upronasti se od čuda, nije vierovao svojim očima, nit je znao, da li so mladie žali, li istinu govori. Nu kad je mladie još jednakrat ponovio svoje rieči, i gostionik uvierio se, da je istina što velli, razvedri mu se samgodjeno lice, privrlo so jed u med, gorkost u slast, ljutina u blagost i gostionik ovako počo govorit: Siedite dragi moji! sieditel ja vas nepustim na put gladne i žedne; vriedni ste se pokazali, da vas izpokojim i udvorim; sieditel gle sad mi pade na um—moram vam pripoviediti što mi so nočas dogodilo. U suz dožo je k meni nieki mladie i kazao mi je: Sutra ćeš sretno imati dan, jer će se u njemu položiti temelj za tvoju buduću sreću, i ovo vidim tako je.

Gostionik je tek zaverugo dugačak i širok divan, a naši putnici, već gotovi za pući, i mladie lativši konj svoga stierog druga ostavi u najvećem začudjenju gostionika, neprogovoriši više ni riečice.

Bilo je pridgrajde, gdje sa naši putnici konakovali, pridgrajde niekog stolnog grada. Stari putnik pitao je mladoga što učini sa skupicenom kupom? Što misli o tustom gostioniku, o njegovoj listioj čudi? Što misli o cernom lebu, što su ga večerali jučer na večer? Što misli o onim stariinama gostoljubivim, koje je mentovao zlatne kupe? I što misli, da li je pravo, što je gostionik kupu dobio?

Na sva ovakova pitanja, na sve izraze nezadovoljstva i negodovanja starčeva, na sve njegove gorke i černe, ljute i ostre rieči i opazke mladie je odgovorio kao navadno: Starče, Bog znade čemu je to dobro!

Upravu je bilo okolo podne, kad putnici stigoše pod unutarnji grad. Na ulicama gradskima nikog, skoro nikog nije bilo, bilo je vrijeme od ručka. Izmedju predgrajda, odkud su došli, i izmedju unutarnjeg grada tekla je dođuše uzana, ali berza i duboka rieka, preko koje išo se u grad po krasnom, kamenitom mostu. Na ovaj stupieše naši putnici s jedne, a s druge strane nieki gizdavo odieven, na koji gizdavim konju jašeci gospodin. Osim ovik neliasie nikoga na mostu. Jašeci gospodin bio je čoviek u najboljoj života dobi, krasna stasa, lica pogodskoga; odieven je bio u mčke, dvorske, sjajne haljine; pogleda je bio ponosna, iz čega se vidilo, da je pun samog sebe, da je ohol!, ponosan, gord, kao što su ponajviše svi dvorjanici. Sukobise se naši putnici s njim na sried mostu. Mladi putnik primače so ka konju, taknu ga rukom u bočine, konj goropadno i pomannno skoči u visinu; most uzgermi, konj skoči još pomannie uvrietien, poplaš se, uzda puče; konj skoči upronjice i sbaci sa sebe gizdavog svoga gospodara. Ovaj se stermoglavie preko ograde visokog mosta u penjeću se berzu rieku; voda pljusnu, otvori se kao bezdno i proguta nesrećnika, žbur, zvor skoči na vodi nekoliko putub, još zadnjikrat pokuze se utopljenici boreći se sa talinama i sa vertlogom i šiereći ruka u zrak; valovi se sklopise, zakopaše ga, utonu.

Stari putnik, koji je sva ova vidio, osupni od straha nad kervnim dielom, koje je njegov suputnik učinio. Bože! pomislio je, eto čoviek ni kriv ni dužan, izgubi život na grozoviti način, i cerno ovo dielo učini ovaj mladie hladnokervno i huminice. Dosta bi bilo, da je tako hladnokervno i hotimice cerva plazećeg po prahu gzažio, jer i ovog je Bog stvorio, da živi i sluzi drugoj životinji na hranu, a ne da zamulu gine. To je kervno dielo njegova suputnika starcu zдало takvi strah u koji, da je prezao se i žnacod pred mladiećem, kao pred kakvim lavom ili tignom, i nije smio pogledat ga. Mladi putnik spazjaši to, pristupi k starcu i lativši ga umiljato za desnicu

progovori: Starinol da sam ja sad učinio dobro djelo, to li, kako vidim, ništa nedopuštaš, a tako je, jer Bog zna do čemu je što dohro! Čuo si valjda pripovedati, da je bio neki čovjek, koji je ležao pod velikim hrastom promatrao mali žir na hrastu s jedne a s druge strane mali vrež bundevski ondo se desivši, govorio je: Zašto je Bog stvorio na tako velikom stablu, kao što je hrast, ovako mali plod (žir), a na bundevskom malom vrežu veliki plod (bundeva)? — Ovaj žir mogao bi biti kolika je bundeva, to bi dolikovalo velikom hrastu. U koji čas on tako mudrovaše, okide se jedan žir sa hrasta i pade mu upravo na nos, to ga kvacnu. Ovo ga je opomenulo, da je Bog sve na svetu dobro i mudro uredio, jer, pomislio je tada, da je onaj opasni žir bio velik kolika je bundeva, zlo bi bilo za njega i njegov nos.

Tako je starinol dočim poljodielac i težak molo Boga, da im blagom kišom natopi polja i verte i okripi poljske plodove žestinom sunca spaljene, brezposelni šetaoc želi, da ostane suho, liepo vrijeme.

I tako pride mladi naš putnik na malenkosti i spomeni lisuce slučjeval, gdje se jednom po ljudskom sudu čini očita nepravda, drugom nezaluzena nesreća događa lid.

To sam ja sve izkusio, progovori muklim glasom starac, pa baš to je ono, što nemogu dokučiti, zašto tako biva na ovom svijetu? Neću daleko ići, eno n. pr. kakva je postigla sudbina onog dvojačina što si uzrok mu smerti bio. Da li je pravo mentovati čovjeka života, t. j. onog blaga, koje mu porvatili i nadoknediti kadar nisi; mentovat života čovjeka zdrava, bogata, ugledna, srećna, i kom je život sigurno sladak, drag i mio bio?

Li misliš da je pravo što si ukradjenom kupom poklon učinio onom pakostinjaku gostioniku. — Namazo si debelozguski vrat, što veli naša prosta poslovića. Tu si se pokazao tudjim dobar, neznan s kojim pravom?

Li je pravo što si on nevinno dječete temerutno udavio, i njegove roditelje, one stare, poštene ljude, one dobre, gostoljubive duše onako nemilo ucivilio, da kukaju kao sinje kukavice i suze liju do groba svojega?

Bog znađe čemu je što dohro! opet odgovori na sva ova mladić.

Dok su se putnici našli ovako razgovarali, ni opazili nisu već priliš dosta puta. Grad je već davno bio za njima, a oni u polju. Išli su k iztoku. Za njima su ostale visoke gore, ka kojima se sve hitrio i žurnije približavalo žarko sunce težeće k zapadu. Pred njima na istočnoj neba stranici stajala je sedmobjeina duga. Mladić učini pozornost starca Radovana na ovo divno nebesko pojavljenje. Što misliš starinol reče mladić, o sedmobjeinoj dugi, kad li vidiš na nebu? Kad što nisi, kad što opet pada mi na um ono, što čitam eva u Jezgri sv. pisma, u ovoj knjigi, što ju nosim u torbi, da je najme Bog obćeać patriarki Noemu, da već nikad neće više pedepsati zemlju obćenitim potopom i za znamenje ovog svoga obćeaćja stvorio je Bog dugu sedmobjeinu. Mladić izrazi u pjesmi što misli o dugi dočim zapjeva tanko glasovito:

„Perva boja, koja mi je mila
Kao ljljan, ili snieg je bila;
Cistoće je ona slika prava,
Na čistoću nek nas obodrava,
Broz koje se nemože spasiti
I u slavu nebesku uniti;

„Plavetna je druga, koja vijeć:
Gore gledaj u nebo čovječel
Ondi gorj u tvoja domovina,
Gore prava tvoja otčahina;
Dakle često gore oko hili
I nastoji u nebo dospiti.

„Troća boja kao rumena,
Lepa lica žarka i cervena,
Opominjat rjczina je zelja
Ljude na kerv svieta Spasitelja,
Kojom on je ljude okkupio
Kada ju je na krstu prolilo;

„A četvrtina boja je zelena
U ufanja ruho odovena,
Veli: šio se vidiš zelenili
Jednoć zrel č plod se učiniti,
I šlogod Bog dađe navicstili,
Sva čo, sva se verno izpunili;

„Kao čadje cerna boja peca
Cernom, smertnom kopronom zasterta
Uči ljude, da će svi umriti
I u cernu zemljicu dospiti,
Da, u ladnu dospiti će i mraku
I Strahovitu mertvačku raku;

„Opet šesta boja plamenita
Živog ognja slika strahovita.
Kad joj gledam obrazo vatrene;
Ošiceam se na muke paklene,
Gdje će ogranj gorit strahoviti,
Ki se viekonim neće uglasti;

„Sedma boja, kao zlatno čisto,
Ili kao jarko sunce isto;
Opominja na nebesku dikju
I na rajsku krasotu veliku,
Viekovitio gdjećno će vesulje
Sve pravedno zasitili želje.

Dok je mladić svoju pjesmicu pievao, starac ga je pozorno slušao, a kad je mladić gotov bio, reče starac Rade: U nas jo rič u narodu, da se pozna ptica po pievanju, a' ja eva vidim, da ova rič nestoji, dočim ti liepo i prekrasno svetu pjesmu pievaš, a zločest si i opak čovjek, za meno si li, koji te ja poznam gadna posuda, iz koje se gadi piti i najčistia voda. Nehansi to moj sinko pobožne pievati pjesme, a svijest ukaljana krađom i ubojstvom. Starčel reče mladić doći će vrijeme, kad ćeš uviditi, da je sve dobro, lasnovitio i spasonosno, šlogod sam ja učinio prid tvojim očima. Vidiš bio je jednoć neki poljodielac, koji je mislio, da ništa boljeg na ovom svijetu nije kako bogavstvo i kad čovjek imade mnogo novacah. Događi se, da ovaj čovjek nasledio od svog ykca silno bogavstvo i imanje. Čim je dobio novce u ruke, tuki prodade on svoju kuću, svoje polje, i priseli se u varoš, jer bo mu se varoški život bolji vidio od selskog. Od kako je obogatio prestao je raditi, žena njegova nije se više starala za domaće poslove, i dieca njegova postadoše brezposlice i badavadžie. Nije prošio nekoliko godinah, već počeoše njegovi nevaljali sinovi najprje od njega, a posli i od drugih krasiti. Jednog od njih uvatišo pri krađi i bačen bišo u tavnicu; drugi pobieže nevidom, i tepe se i klatio po svijetu, kao pas brez gazde. Roditelji propadoše u siromaštvo po zločestom kučenju i po svomu razsipluku i prije reda pukoše od jada od biede i nevolje i umrieše. Šta misliš starčel jesul' onom čovjeku od hasne biti željni novci? Daleko bi on bio srećni, da je ostao u svomu prvašnjemu stanju! Dakle i opet ti velim Bog znađe čemu je što dobro!

Ja sam starčel poznavao jednog mladića, kome jo nicki bogat sa mora tergovac obćeać zlatno bregovca, ako se smno odluču s njime putovati preko mora i bit mu suputnik i pomoćnik pri tergovacim poslovima. Mladi ovaj čovjek jedva je dočekao ov ponudjenje i već se počeo za put spremati. Kad je već sve gotovo bilo, pade momak u težku bolest; brod sa bogalim tergovcem, njegovim prinleljem odbrodi preko sinjeg mora i s njim sva liepa ufanja njegova izčeznuše, kao dim prid vietrom. Ovaj neugodni slučaj smatrao je momak za svoju skrajnu nesreću, i samo što nije poludio od teško žalosti; bescnio je i prolit istom Boga počeo nesmetno momljati. — Ali posli nekoliko tjednih čuje, da je isti brod od gusarah napredat, uzet, i svi ljudi u njem se desivši postadoše gusarski robovi. Tada istom poznade momak dobrotu providnosti božje prama sebo i stidio se poradi svoga nezadovoljstva.

Vidiš moj starčel da valja biti zadovoljan sa udedom svojim i onda, kad nemože čovjek dokučiti čemu je ovo ili ono dobro. Kako bi moglo to čovjek uvijek dokučiti, kad je

pred njim sakrivena budućnost gustim zastorom? Kad se ljud-
ma štogod dogodi, pripeti, neznađu što iz toga slediti može
jedno, može biti posli mnogo godina. Samo Bog uvijek znađe
čemu je što dobro!

Dok je mladić ovako pripovedao, starac je mučuo vuko
se za njim trudan i umoran i jedva je noge vukao. Stigoše
na podnožje visoke gore, za koju se znađe već zamaklo biše.
Pogledaše putnici okolo sebe, ne bili' naći mogli kakvo mi-
stancu sposobno za odpočivanje, u komu bi mogli prenoćiti,
jer bo ni traga nisu mogli opaziti, da bi bilo blizu kakvo
ljudsko pribivalište.

Eno špijal' reče mladić, smotrišvi u kutu jedne stiene
šupljinu, u nju čemo sa starče skloniti. Špijala je bila pro-
strana, ali u nju vladala gusta tmina, da se mogla—što se
običaj reći—ruko vatali. To putnike nije smieli unići u
špilju.

Utudržen putovanjem starac Radovan, već po starosti
nemoćan, jedva je dočekao, da se spusti na crnu zemlju, i
čim je se spustio i trudna svoja udu pružio, već ga je san
zaokupio u svoj miki naručaj, zaspao starac.

On zaspao nezaspao, a učini mu se kao da žarka mu-
nja zakreši se i razsvietli tamnu špilju. Mladi putnik stajše
nad spavajućim starcem pribražen; starac ga gleda u zabuni
i pun smetnje; lice mladića svietlo kao lice od biele zore, vlasi
kao čisto zlato, odevja biela kao gorski snegi, i čim se starac
najvećma čudio, mladić učinio se krilat i krila mu sjajna kao
buba Ivanjska. Starac se ljuto poplaš pri viđenju ovom i
pade na koljena prid čuvalim mladićem. Neboj se starče
Radovane! progovori mladić, ja sam onaj isti, koji sam i bio,
samo ti se sad pokazujem u mojoj pravoj slici; ja sam anđeo
božji, službenik onog privišnjeg i svemogućeg, svakdibinog i
vickovitog Boga. Poslan sam obući tebe, da—samo Bog
znađe čemu je što dobro na ovom svijetu!

Ti si iztraživao tajnu osudu božju, a to je bilo toliko
koliko da si pokušavano pribagiti sinje more naušnim naper-
stakom, ili koliko da si pokušavano pribrojiti zvezde na nebu,
travice na zemlji, pjesak u moru. Koliko si mermirao, što sam
ja ono stare, inače dobre, miloserdno, valjuše i bogobojeće
ljudu na prvom našem konaku menovao njihove skupociene
kupo; ali žago, da su oni serdca svoja za ono zlato i dragi
kamenje odviše bili prilipili, nego da bi bili mogli najglav-
niju onu zepovide u zakonu Gospodnjem posve izpuniti: „Ljubi
Gospodina Boga tvoga, iz svega serdca tvoga, iz sve duše
tvoje, iz sve pameti, krieposti i mogućnosti tvoje!

Ja sam njih učievilo, serdce ih istina jest ljuto zabo-
lilo, ali sam ih izlećio od najpogibelnije slabosti, koja se sa-
stoji u ljubavi prekomirnoj ovog svieta blaga i imanja, pak
sam ih izhivio od višnjeg izgubljenja. Sad su oni celo serdce
svoje, kako i valja, samomu Bogu poklonili; poznali su, da
je mistetno ono blago, dobro i imanje, koje oganj spaliti,
voda pokvariti, herdja pojesti, moljac izgristi i fat utrabiti i
odneti može; uvidili su, da je jedina kriepost (dohodretelj)
najverniji prijatelj čovieku, koji ga ni na vrati hladna gorna
neostavlja, kad ga već se drugo ostavi, nego ga verno sledi
i na drugi onaj svijet, u viekovitost, gdje nisu radosti kao
zemaljske, koje prilieće svieta, koja izjutra liečno svieta, a
do večer već poveni, nego stalna, čista i viekna veselja.

Kud sam predao smerti u ruke ono diećeše, onog jedin-
ka vriemćenih roditeljah, koji su nas na drugom našem ko-
naku izpokojili i ugostili gostoljubivostju, mislio si ti, da sam
učinio nevolje zločinstvo. Nisam, nego ono diečo bio je Bo-
gu, otcu nebeskomu još dražje, nego svojim roditeljima, i
zato ga je dobri Bog po meni naravnom blagom smertju prin-
eo sa zemlje kao liepi cvietak u svoj nebeski vert, u raj
viekni. — Roditelji diečeta uvijek su bili ljudi miloserdni i da-
režljivi prema ubogih i sirotah: gladno su hranili, žedno na-
pajali, golo odevali, putnike izpokojavali. Ali od kako su do-
bili ono diećeše, već su ih bili počeli pomalo uzteozat se
milostinje i darežljivosti, i tako su učinili prvi korak k naj-
gdnijoj zloći—k lakomnosti, pak bi malo po malo došli i do
varanja, do lovarstva i kao od stepena do stepena do nepravdo
i zloće, po čemu bi se nakasnje stvoravili u bezdno višnjeg
izgubljenja, a po njihovoj škrtosti izgubila bi mnogo i siroti-
nja, koju su dosad toli silno podupirali. Nu sad će, pokle im

vrieme izleći zadatu po gubitku diečeta ranu, postali još da-
režljiviji i čitit će si prijatelje od blaga ovog svieta, od blaga
nepravde, da kad podju s ovog svieta na drugi, primljeni će
biti u viekna pribivališta.

Što sam kao onom gostoniku skupocienu kupu, dvostruko
sam dobro učinio: prvo spasio sam ga od vickovite smerti,
budući je u onaj čas, kad je kupu dobio, mahom promienio
način svoga mišljenja i u buduću bitit će kriepka podpora u-
bogih i poliebitih; drugo spremio sam onu kupu skupocienu
na najbolje mjesto, poradi koje su oni stari, čia je prie bila,
u velikoj pogibeli stajali i vriemćili svoj život izgubiti, jerbo
već su bili osteli lapeži za kupu i odućili umorili ih i kupu
uzeli. Gostonik dosta je imuo čoviek, i kad kupu još proda
dobit će toliko novaca, da će moći, kako je već odavno že-
lio u svomu rodomu mjestu utemeljiti bolnicu i učionu za
mladež i to iz zahvalnosti, što mu je Bog uđielio ono blago,
najposli već je u njegovoj glavi gotova osnova, da podigne
fabriku za predanje i tkanje lana, konoplje, svile i vune. Tu
će mnoga sirotinja dobit priliku zaslužiti si hleb a platno,
sukno i svilena svla pojedintit će, što je dobro za siromake.
Zemlja ova vaša plodna je kako malo imado zemalja, i opet
neimate nikakvih fabrikah, nego iz tudjih stranah morate do-
nositi potrebćine za odevju pod skupe novce i tako sve si-
romasnjiji postaje narod i sve manje volje i ljubavi za obert-
nost ostaje mu. Nijeli inđi bolje to, nego, da je ona kupka
kupa ostala u rukama onih starih kao zakopan talent u ruci
služe kako s. evangjelje pripovieda. Bog je sve stvari na ovom
svietu zato stvorio, da se ljudi s njima na svoju i svojih bli-
znji hasnu i korist služe. Kako veli starče s. evangj. Luc. 19,
12—26 „Uzmet od njega talent, i podajite onomu,
koji ima deset talenta. Ali gospodine! rekoše,
on već ima deset talenta. Velim vami, da svako-
mu, koji ima, dat se bude još više i obilovat
će, a tko ne ima, uzet mu se bude i ono što ima“
Niekoli ljudi misle, da su već pravdini i Bogu ugodni, što se
čuvaju od velikih griehah i zloćah, i nestaraju za što točno
izpunjivanje svojih dužnosti, za diečavanje dobra, zašto i
vremena i prilike, i srećstva i snage imadu i zašto su od Bo-
ga pozvani.

Najposli što je onaj dvorjanin izgubio glavu, nije šteta,
dapače po njegovoj smerti prirećio je Bog veće zlo i pred-
usreo. Onaj čoviek na toliko je već bio uspio u zlokovar-
stvu i okletvi protiv svoje dobrotnu, pravdomu i kriepostno-
mu zemljevladaocu, da bi mu skoro bila njegova opaka i grieš-
na namjera umoriti kralja svog za rukom pošla, da ga ja ni-
sam preteko i obustavio. Da je njemu pošla za rukom na-
miera njegova, izgubili bi milioni ljudih svoja dobro zemlje-
vladaoca, deržava mudra upravitelja, sirote svoja podpora.

Tako mudro vlada Bog i upravlja sa ovim sviетom; ta-
ko on unije isto zlo na dobro obratjati, i sve je dobro na
svietu, samo ljudi dobro na zlo svoje i svojih bližnji po zlo-
upotrebljenju obratjati. Providnost božja dugoterpljiva je, ali
zato neće ostati nijedna zloća i nepravda nezakazana kako ne-
pravda pojedinih ljudi, tako i cieľih narodah i pokolenjah. Sva-
komu će se jednod odmieriti onom istom mierom, kojom je
on drugima mierio! Znati moraš i to, da je sva slava, moć
i sila ovog svieta lašna i izprazna.

I naš šil. pjesnik Gundulić pieva,, reče starac Rad,,
da nije pod suncem kriepko stvari i:

Bez pomoći višnje s nebi
Svieta 'e stavnos sviem bieguća:
Satira se samu u sebi
Silna carstva i moguća.

Kolo od srićeo u okvii
Darećici se neprestaje:
Tko bi sri, eto 'e doli,
A tko doli, gori usnje.

A to, moj dragi Starče! reče mladić, nek ti bude dokaz
da su ljudi stvoreni i oudenjeni za nešto višje, nego su dobro
ovog svieta. — —

Sversjuž reče anđeo starcu: Znaj i to, da umierom čo-
vieku nije dozvoljeno znati tajnu osudu božju, niti smije čo-
viek pitati Boga, zašto opada vlas s moje glave, zašto onaj

Sriemske Glasinke

OD

ILIE GROMOVIĆA SRIEMKA.

XXVI.

PETROVARADINU.

Varadinu grad naš oholi
Koi sagrađen si od pustinja
Petra što tu njekad grieho plaka,
I za milost Svevišnjega moli.

Veličanstven prizor! kamen goli
Tvih visokih stienah, na kim jaka
Tverdnjava se diže do oblaka
A nuz nju tik doru Dunaj doli.

Mu sve ovo veļ nadvisuje
Slava tvoja scbi uvijek ravna
Nju ni turska ruka neoskvrni.*)

Al što sada uho moje čuje?
Nije istina evo ne odnava
On nevierom slavu svoju ocrañ.

XXVII.

Varadinu, ti naš tvrdi grade!
Mišljah da ti tvrdja od kamena
Plava tvoga, vjernost prirodjena,
A ti evo u nevierost pade.

Te branitelj vatreni postade
Aziatsko hunsakoga plemena,
A mrtziljet i slenskog imena,
Domovinu i Carstvo izdade.

Dok god vjernost s tvom jakostju druzi,
Prot nasliju svakom, svakoj u dobi,
Bi štit Carstva i naše Domovine;

Al kad ruku ti Magjarom pruži,
Poće bieszit prot svojju utrobi —
Hliede Carstvom da Slavost pogine. —

XXVIII.

Varadinu ti naš grade bieli!
Kako toli strašno ti zabludi,
Sliedeć savjet od opakih ljudih,
Koe sloboda na svešto osmieli?

Koi i nam su gospodovat htieli,
Noseć guju u saveznici grudi,
Držeć nas za narod slabi, hudi,
Podjarmljeni, neuki, nezrieli.

Koi su prot odredjenju Boga,
I naroda prot svakog pravu,
Svoj nam hliedi jezik narinuć;

To nas evo dovelo do toga:
Da volismo slavno poginuti
Neg podvrgnut njima robski glavul

vrbnac s krova od kuće susieda moga? Čovick nek se u obziru ljube osude božjo-derži kao i u svakom drugom obziru vierožnaka pravog, koji je svetlost u tmimi, veselje u žalosti, sunce u noći, lekar u bolesti, drug na putu, pomoć u nužni i nevolji, učitelj u neznanstvu, savjetnik u dvojbi, utieha u biedi, pokropa u slabosti, obrana u pogibeli.

Čovick starče Radovan! odredjen je za veliku i plemenitu svrhu! on stoji na najvišem stepenu stvorenih biļah ovog svijeta. Da nas angjelah zauzima on prvo mjesto; po duši je duh akoprem ga tiela teret dol pritiska. Neizmiernie su sposobnosti, s kojima je Bog ljude obdario, neizbrojeni puti napredka ka višjem opredielcju — k savršenstvu, koje se u tom anstoji, da čovick Bogu prilican postane. Ljudi su na ovoj zemlji putnici, i onaj čovick, koji čuti svoje opredieljenje, nedangubi na tom putu, nego brez oklevanja naprid stupa po stazi, kojom ići providnost ga je odredila, neobzirajuć se ni levo ni desno.

Po tielu ljudi vi sto životinja, a po duši neumerli duhovni. Putenosti i sklonanju podvjerziti ste po tielu, a po duši slobodna, neumerla bitja. Što više je čovick puten, to je prikljniji životni; a štogod više teži za duševnim, tim se više približuje ka nami angjelima. Napredak ka višjoj savršenosti jest dobro, pravo dobro, i za pravo dobro odredjeni ste vi ljudi. Vierožakon i očilovanje božje po uputjenoj reči božjoj svijetu objavljeno uči vas poznavati vašo opredieljenje. Kriepostan, naravstven biti, reći će učiniti se prilican Bogu — primaknut se svo više k svome cilju.

Bog je najpodpunia i najčistia ljubav; njegovo najveće blaženstvo nastoji se u neizmiernoj ljubavi; njegovi zakoni, zakoni su ljubavi, i ljudi su pozvani na ljubav. Prosti su i jedninstavni zakoni božji: Ljubi mene! ljubite se medjusobno! to je zapovied božja, to je jezgra njegova zakona! O da bi ljudi poznavali i obdržavali ove zapoviede, kako bi srećna na ovoj zemlji bilil ali tmine, koje nisu poznale istinu, dielo ljude od svetlosti, kao dan od noći, sladkosit od gorkosti, zdravlje od bolesti, dobro od zla. Srećan bi bio cieli ovaj svijet, kad bi se ljudi kao brata i sestre, kao dieca jednog nebeskog otca medjusobno ljubili: ali neljube se; merke se nasuprot; narod ustaje prot naroda, plemo proti plemena, susied proti susieda, brat proti brata i odsvetuju svoje opredieljenje i ponizuju se do gorsko ljute zvieradi. I to jim nije dosta, nego još i proti viećnoj providnosti božjoj mermjat se usuduju i derzovito pokušavaju izpilivati tajne osude božje. Tašta oholosti ljudskal štogod se više penješ gooi, tim će niže doli pasti! I

Ova izrekavši izčežnu angjeo; mrak opet zavlada u špiļji; starac Radovan protonu, proniče nekim čudnim čuvtvom od glave do tabanje, i nije znao, da li bđije, da li spava i sanja.

Bože budi mi milostiv, reče prikerstivši se častnim kerstom, priznajeć Gospodine! da si sve dobro i mudro uredio na ovom svijetu; puti su tvoji neizkušani, staze tvoje nevidime, dobrota je tvoja brez konca i kraja, milost tvoja višja od neba, širja od oblakah, dublja od mora, ti si brez konca i kraja! Za sva tvoja stvorenja otičinski se brineš. Neću dalje zahtievati, da postavim perst moj u vertelje čavaljah, u rane rukah tvojih, i ruku moju u bok tvoji, nego ću vieroovati očilovanju reći tvojoj, da si Bog neizmiernie ljubavi, koji i udarajuć i šibajuć miluješ, i ranoći ozdravljaš, i ubijajuć oživljuješ!

Stari Radovan povratio se opet medju ljude u gradjansko druživo i bio je odsele primier dobrotielca i života i osobitog pouzdanja u božju providnost i podpunog pridanja u volju božju u svakom položenju života. U terpljenju mislio je na veselje, u žalosti na radost, u bolesti na zdravlje, u smerti na život viećni i štogodje bilo od Boga poslano sve je dragovoljno primao: dobro i zlo, sreću i nesreću, žalost i radost govoreći: Štogod je od Boga, sladj je od medal! Bog zna de čemu je što dobro!

*) Lieta 1526 pade ovi grad u ruku Osmanliah, koji ga sve do 5. Rujna 1716 deržahu, na koji dan bijahu pobiedeni od Eugenia od Savoje.

XXIX.

Varadinu ti naš grade stari!
Al što se dugo pero moje bavi,
Tražeć uzrok tvog izdajstva pravi?
Kad znam da su uzrok svem Magjari!

Uzeše te oni po prevari;
Njia mit smeto um tvoje u glave glavi,
Sinom tvojim mrcnu na oči stavi,
Mrznju uli proli našoj stvari.

Tako ti nam u novicrstvo padol—
Isla snajde Osick grad sudbina
I on staru Slavu tak pogrdi;

Zapoviednik podmitljen predaše
Njeg Magjarom. Pa da ni istina:
„Da od glave uvijek riba smrdi!“

XXX.

Varadinu ti dakle neskrivil!
Tebe sriemska Vila izvinjava!
Ta iz tebe dojde rode Slava!
Soko iz tebe izleti nam silvil

Kog Junačtvu Europa se divi
Koi voli da na njem ni glava
Neg da zginu naša stara prava,
Da u tuđinca robstvu rod naš živi.

Jelačića mislim mila bana,
Koi u tebi Varadinski grade
Prvu ugleda svietlost biela dana;*)

U Horvatsko on zatim ode kraje.
No zato se to tajit nedade
Da on Srijemac rodjen viek ostajel

XXXI.

JELAČIĆU SLAVNOM NAŠEM BANU.

Jelačiću Slavo tog stoletjal
Ti si sjajna zviezda viek Slavjana!
Ti svog roda jaki stup, obrana!
Viek će goriet slave tvoje cvietjal

Bog ti dade i junačka srietjal**)
Da kao junak dojde na mejdana,
Pobio našeg krvnoga dušmanal
Primi zato viančić sriemskog cvietjal

Slavstvo viek će slavit tvoje imel
Tebe ljube i ljubit će Horvati
Viek kao Otca svog i bana mila!

Mi ćemo se Srijemci dičit s time:
Što je junaka slavnata toli, mati
Porodila u sried sriemskog krila.

Gdie je Dom moj?

Gdie se ori mill ojl
Tamo sladki Dom je moj;
Gdie si taro težki znaj

*) Svičtili naš Ban rodio se 1801 16. Listopada.

**) Poslovica našeg milog Bana.

Poljodielsac s čela svoj,
Na strani je ilirskoj
Sladki jezik moj onoj.

Gdie uz dieło Mati ojl!
Djeci više viek svojoj,
Tamo vieruj Dom je moj
U krasoti vicoitaj,
Za svog Cara—Bana, koj—
Kad mignu, ié će u boj.

Gdie pastiric velik broj
U zoricí jutrašnjaj
Tiera stado, pojeć ojl
Tamo hrana je cicloj
Duši vickom znaj mejoj:
Jezik v slici narodnoj.

Milo—zvučni ako oj
Po dolini prenikzkoj
I planini visokoj
Svud se ori tamošnjaj,—
Zar da nije brate ojl!
Tamo viciai moj pokoj?

Ak' na strani preliepoj
Doma mog' se više ojl
Deder brate ovdie stoj
I premilo mi zapoj
S hrabra gerla krasni oj,
Jer je to moj i dom tvojl.

Neboj mi se, o nebojl!
Domovini u naškoj
Ak' iz serca kriciš oj,
Jer od svuda oj, oj, ojl
Zemlji viek po junačkoj
Odzivlje se kripčko—tvojl!

Ak' je mio perivoj
Gdie se pivca sladki oj,
Jel' nij' velik nepokoj
Proti njemu kad tko jojil!
U saviesti viek gnjevnoj
Vodi hudi, gorki boj?!!

Franz. Bassé.

Tihoća,

Ahl koliko kraj sladki je
Ovdie, romoncać gdiemo
Rieka svóm o žalu bijo
Tiho varda i smiereno.

Jel' gdie liepše biti može
Perivoja izim toga,
U kám imat se uzmože
Pokoj tihí—slast premanoća?

Sve je tiho, izumorio,—
Nigdie ništa, sve uživa
Slasti,—isto zviere verlo
U tihome snu počiva.

Sve u rajskoj nickoj slasti
Tu tihooć sladko kuša,
I nij' stvora božjo vlasti
Da tu sladosti neokuša.

Povietarac kad kad mili
Tiho duvno uz dubove,
I uzdis moj na luhki krilil'
Nosí svojo u dvorove.

Svaki duh, moj, pustjam koga
I anelrajih tiela umerla,
Čini mi se množ kô mnoga
Ljudih š njime bi se sterla

Svaka molba, šaljem koju
Put nebesah gori sjajni,
Čujem herli kak u znoju
Pred Višujega sud protajni:

U dvorovah kak hito molit
Pred koleici Višnjih Bozih.
Milosrdje za izprosit,
Za kô gino duh ubozih

Samo Slavulj mili stoje'
Na tanasnoj hvoje grani
Sladko pojuć zvuke svoje
Fram nebeskoj šije dvorani.

To je, to je stan pjesnika,
Pielci možo gdje uz liru
Božja diela previelika,
Kô se svudier razprostiru.

Nu, ak grudi neima čiste
Ak' ga grizo cerv saviesti,
Ilan se trudi, i man isto
Tu tihodu božje česti.

Dva su puti u viečnost.

Putarik hodi neizmierno
Jednim putem zaviek vjerno,
Kan' po sinjom moru ladje,
Kad se vietar š njim ne svadje.

I čim dalje stupat haje,
Veća radost u njem' traje,
Jer na tugu zaboravi,
Kô s' na putu mu pojavi.

Nu kad dojde na dva puta
Striel prostrieli ga preljuje,
Nezna bo on kud će ići,
Da svoj može cilj postići.

Te sâm sobom ričô povede:
„Ovu cestu ako sliede
Mojo trudna sada nogo,
Nać ću slasti na njoj mnogo;

Uredjona jer je krasno,
Po kojoj ću bidean lasno
Putovati bez promjene,
Dokle mrak me neobisne.

Tam na drugoj put š strani
S ternjem gorkim posipani,
Za putnika pun čemera
Jao! od jutra do večera.

Baš neidem po onoj stazi
Gđio se ternjo svud nalazi,
Ovim putem, što sam obrô,
Idem tražit moje dobro.“

Jao tebi moj putniče!
Kojno sliediš sliepo viče,
Jer baš ovo propast tvâ je,
Cicé kô mnogi uzdisje.

Da po putu koračaje,
Koj je s ternjom na sve krujo
Spieten, ravnâš nogo tvoje,
Špsasenje bi našo svojo:

Jer, koj puta biede nosi,
Smiernom suzom koj ih rosi,
On je sriećan do viek vieka',
Jer ga plajtja u nebu čekja;

A koj trazi puto liepše,
On podnosi miško veško,
Jer mu propast viektiviećan
Za nasradu je nosriećan.

FERR. BABIC.

Kako je Kara Gjordja učitele cenil.

Zdaj, ko se toliko od učitelkih razmer in poboljška njihove plače govori, ne bode morebiti nezanimivo (uninteressant) brati, kako je slovenč osvoboditel serbski, Kara Gjordja (ali Džordža), Slovence pod imenom „černi Juri“ znan, učitele cenil in plačeval.

V „Boogradskom narodnom domu“, kjer je „sovět“ svojo seje imel, je odkazal Gjordja modrcetu učitelu Dositeju Obradoviču, kteremu je bil tudi svojega sina Aleksija v odgojo ali izrežo dal, dvo ali tri stanice za prebivališče. Nikdar, kolikorkrat je prišel v „sovět“ ni zanemaril, modroznanca v „narodnom domu“ posētili (obiskali), da mu je tako spodobno čast zavoljo njegove učenosti skazoval, in pa tudi, da se je z modrim starčkom čez razne učenosti pogovarjal. Leta 1811 pa izvoli Gjordja modrega Dositeja za „savetnika prosvēte“ (ministra uka). Kako jo tako obnašanje Gjordjevo sivoga starčka pač veselilo!

Kara Gjordja pa ni izmed učitelov samega Dositeja tako spoštoval. Znano je, da je on vse učitele tako dobro plačeval, kako državne svetovavce ali ministre. Pogostoma je obiskoval o juternih izhodih iz svojega dvora z vsimi vojvodi, ki so ga spremljali, narodno učilišče, ktero je bil on osnoval, Dositej pa vrēdil. Tukaj je s krepko svojo besedo mladini priporočeval, da se naj rada in dobro učil, dokazovaje jim naglo potrebo učenih ljudi v državi, in kolika sreća in čast da jih čaka, ako se hodo dobro učili. „Vidite li,“ je govoril, „mi imamo dovoljno mišica za obranu Srbije, ali ne dovoljno „vēšli (zvedenih) ljudi za upravljanje iste. — Da mi znamo „državu voditi onako, kako znamo voditi vojsku, drugačie bi sada stojali. Učite se dakle, u vama jo sva nadežda „naša sa te strane. Slušajte vnašo (svoje) učitele i pošujte ij „(jih); ja nji (njih) ne odlukujem od moi (svojih) vojvoda; „učitel i vojvoda,“ reče vpriče vsih vojvodov svojih — „preda mnóm su ravnâ!“ Zlo onomu izmedju vas, na kojega bi mi se oni potzili.“

Ko je odhajal, je vselej učitelu roko stisnil, in mu skrivaj kakšen zlatnik (dukat, cekin) v rje potpisul.

Tako je čislat učitelški stan, spoznavši vrednost učenosti mož, ki se je v pastirski bišici narodil in brez poduka med svojim narodom vzrastel, samo po vzvišenosti svoje duše in bistriini svojega uma.

Ko bi se pač tudi avstrijskara vlada kmalo kmalo na ravne učitele, posebno učitele spodnjih šol, ktere tukaj v misli imam, ozerala, in jim prepelčo plačo v obilnišo sprobernila. Pohlivni gospodje no zahtevajo sicer ministrske, toda vsaj na pol boljše, kakor je bila dosedanja, so — za gotovo vem — ne bodo branili. N.

Pripovedka.

Eniga dné, ko se je žo smračilo, so je plujic po pošti u mesto ** pripeljal. Ni se mudil, temoč terjal jo nove kunje, da bi hitro naprej prišel. Koroňjašk postiljon napreže, skoči

* Učitel in vojvoda sta pred menoj jednaka.

na sedalo, ter s plutim gospodam so urno odpelja. Ko pride-ta u dve uri dolgi gozdu, so začne nočiti. Konji počnejo ne-pokojnji biti, ter dirajo, da bi mislil, kolosa bodo odletela. Na-nglagna pa so ustavljeni.

Trije razbojniki planajo na voz, ter od petnika terjejo, njim vsč kar ima, prostovoljno podati, ako ne, ga bodo pri-morali, ter naredili, da ne bodo vedeli več proti govoril. Po-potnik, u tej stiski, kliče pošiniga slapca na pomoč. Taj pa pokojno na svojih sedalu sedi, ino sladko tobak kadí, kakor de bi ga cela prigoda nič ne dotikala.

Kaj je hotel torej ptujec storiti? Stopi iz voza, ter mo-
ra gledati, kako mu razbojniki vsč denarje in denarja vrednaga
poberejo in uzamejo.

Ko so poslednjič vsč že bili pobrali, reče popotnik:
„Možje, eno besedo! U eni reči je šo ena skrinjica skrita, u
kateraj je 500 lepih tolarjov. Vsč te vam hočem dati, čo tega
potepuha — na postiljona pokaže — dol potegneta, ter prav
dobro namlúte in nasekate.“

Tolovaji si tega ne doju dvakrat ukazati. Tak lahek in
pošten zaslužek se ne more zavreči. Potegnje postiljona iz
sedeža, ter nad njim bobnajo, de je kej. Nekaj časa si je taj
pusil to dopasti; ko mu je pa preveč bilo, uzdigne ramo,
rekoč: „Zajd je zadostil“ ravno ko so njegovi mučitelji hotli
ga popolnoma pobiti. Pogumno obrne bičnjak, zagrabí eniga
tukaj, drugiga tamkaj, ter začne tako nad njimi mahati, da se
jim srece u truplu trase, ino da popadajo kakor muhe o jeseni.
Zadnjič poklekne naš postiljon nanje, ter jim našteje nadavek
s obresti vred nazaj.

Ko ptuji gospod to vidi, si tudi srece vzame, popade
tretjiga razbojnika, ga na tla vrže, ter jako nabije. Prileti
še več ljudi, ki tudi pomagajo, tolovaje zvezati ino u bližno
mesto peljati.

Grédu ptuji gospod postiljona nagovori. „Ti si pa van-
der čuden svetnik. Zakaj si ti tako pokojno sedel, ter mi nisi
pomagal, dokler te razbojniki niso prepejli?“

„Naj mi prizanesijo, milostivijsi gospod,“ je odgovoril
postiljon, „jest sim takosen. Gorek moram postati. Kad-
rer imam dovolj batine, potlej še le vem, kdo de sim, potlej
še le pogumno mahati zamorem.“

Kaj nek ta pripovedka uči? Kako mnogo ljudi pokojno
ostane, ako ravno njih sosed u tenosti tiči, dokler jim po-
slednjič za lasno gerlo ne gré. Pa tudi še nekaj družnaga na-
rodi iz tega lahko posnemajo, posebno — Slavjani. J. Š.

Cesar Jožef in kmetica iz Šumave.

Ko je enkrat cesar Jožef na bavorskih granicah po Šu-
mavi potopoval, pride tudi do vasi Luženic in se naravnost v
prvo kmetijsko stanovanje podá. Kmetica je ravno pri peč
sedela in kruh vsjala.

Ko ga kmetica med dvema stati zagleda, ga po njegovoj
potniški obleki prvič za popotnika derži in mu reče: „Ravno
prav ste mi prišli; nimam nobenega človeka doma. Pojte,
pojte in podajte mi te hlebe; saj nič ne zamudite. Potem ho-
čem vam pa renico mleka in tudi kruha prineseti.“

Cesar si ne dá dvakrat reči, se hitro dela loti in kme-
tici hlebe podaja. Ko je bila kmetica že vsadila, je vsalja in
cesarju mleka in kruha prinesla, zraven pa šo pristavila, da
bi bila lepšega prinesla, ko bi ga bila imela.

„Alj povejte mi, mati!“ povzame cesar ko kruha odlo-
mivši, „zakaj pa imate te božji dar tako zelo črn; ali so
vam tak huda godi?“

„Oj huda, huda, mili prijatelj! Kar si le ima človek, mu
vse gospoda požre; ona pojú belo moko, nam pa črna osta-
ne, ona posueme smetano, mi moramo pa z golim vodenim
mlekom zadovoljni biti.“

„Jaz bi se se pa cesarju priložil, da vas gospodi tako deré
in objedajo! on bi gotovo ne pripustil, da bi so vam kaka
krivica delala.“

„Cesarju? Bog pomagaj! Zó vidim, da nič ne veste, k-
ako se na svetu godí. Cesar je sam naj več odertnik, to nam
sam naj več pobere. Vsaki trenutek se spraska alj stopa s kom
zastran reči, ki niso černo za nohtom vredne, in mi mu mo-

ramo dajati svoje može in sinove, da jih poblijejo, moramo
dajati penozo in ga tako v potu svojega obraza živiti. O to
cesar! to je vam to pravil! ko bi le mogla do njega priti, jaz
bi mu drugič povedala, kar mu gre!“

„No, mati! govori, jaz sam sim cesar Jožef.“ reče cesar
priznajo in razkopaja svojo zveržnjo sukajo. Kmetica zagledni
svetle zvezde na njegovih prsih pade vsa prostrušena pred
njim na kolena, ter ga za odpúščenje prosi. Alj cesar je
vzdigne, jej k sebi sestli veli in zavzame, mu vse teškoče in
bitkosti kmetijskega staná povedati in razodeti.

Ko je potem odhajal, jo kmetico, ki mu je marsiktero
gorko potepla, še bogato obdaroval; kosček črnega kruha na
je seboj vzel in za terdno sklenil, da noče mirovati, dokler
revni sian svojih podložnih ne zboljša.

Pripovedke zilske.

Zakaj bliščé?

Hudič je nekoga dan k Bogu stopil rekoč: Jaz čem vs
ljudi na zemlji s gromom ubiti. — Le, je Bog djal, jaz bodem
pa popred zablišnul, da se bodo pokržižali in ne bodeš imel
oblasti do njih.

Zakaj nose duhovniki črne nogavice (stunfc) in zakaj
je cesarski orel črn?

Dokler je bila obljudbena, sveta dežela in sveto músto
Jeruzalem u oblasti kristjanov, so nosili duhovniki rudeče no-
gavice in cesarski orel je bil zlat. Ko je pa sveta dežela in
sveto músto Jeruzalem prišlo Turkom u roke, so začeli od
žalosti nositi duhovniki nogavice črne in cesarski orel je od
toga vrémena črn. Kadar bodo kristjani te svete kraje od
Turkov spet pridobili, bodo od veselja duhovniki zopet rudeče
nogavice nosili in cesarski orel bode zlat.

Zakaj piščice o veliki noči peti z-čno in po kréšu utih-
nejo?

Judi — ko hoteli usmiljenoga Jezusa njeti in umoriti. On jo
pa šel in se je v votli čmerič (Alaurachen, eine Schwamm-
gattung) skríl. Kukovica je to vidila in kukovala: Kuku, kuku,
Ježiš se je v čmerič skru (skril); in je tako Jezusa izdala.
Judi so zato prišli z ostrimi sulicami in so u čmerič dregali.
Od tega je čmerič tako jamčast. Jezus je o veliki noči od
smerti ustal in je pticam objubil, da jih bode seboj u nebesa
uzel, kadar u nebesa pojde. Vse piščice so se tega radovale
in veselo sprepevale. Ko je Jezus u nebesa šel, vse piščice
visoko, visoko za njim letó, naj dalje in naj višje je letel za
njim Zerjavec (ševa, škornjace, golbar, die Lerche), tako da
si je svoje perute osmodil pri soncu, kakor pri zerjavici, zato
se imenuje zerjavec. Pa za Jezusom u nebesa niso mogle.
Jezus jim je objubil, da jih bode o binkoštih u nebesa peljal
in one so čakale in še sprepevale. O binkošti.

Objubil, da jih bode ali o kréšu u nebesa vzel, ali pa
več. Piščice so spet čakale in še sprepevale, pa tudi o kréšu
jih ni u nebesa uzelo. Sadaj so žalostne potihnule. — Zato vsa-
kega léta o velikonoči peti začno, ker se u nebesa veselo,
po kréšu pa žalostne omolknejo. Kukovica o kréšu pri živom
télusu s červíci zvré, ker je usmiljenoga Jezusa Judom izdala.

PRAVI SLAVJAN. Ne tisti, kteri je naj prednji med
Slavjani, naj več in naj močnejši, temoč tisti, kteri je za
svelo uzajemnost in za združnócnost s drugimi brati naj iskre-
nejše vnet, kteri življenje in smostalnost manj in slabejih
tudi čen, samo to zasluži v naših časih slavno in spreplejo
lino „Slavjana“.

SMESNICA. „Juri!“ reče neki gospod k svojemu slugu,
„vzdigni se, ter nesí ti pismo na pošto!“ — „Ah gospod, ne
morem, ker sim preveč bolan.“ — „Ak ni drugič!“ odgovori
gospodar, „pojdem pa sam, daj mi samo tvoje škornje!“

Varimo so lakomosti, ker je izvir mnogih strasti!

Naprava milodarne birc za vboge isrijskane kmctc.

(Konec)

Znesek nabrane milostuine, ki smo ga v 4. listu dokazali, je bil naraslo do začetka mesca Julja v denarjih na 3.383 f. 5 kr. in 20 stotin moke v ceni . . . . . 140 „ —
skup . . . . . 3.523 f. 5 kr.

Ker smo mislili, da je nar večim potrebam pomagano, nismo več nabrali; pa milosrčnost dragih Terstjanov, in njih pripravnost, našo bogoljubo namoro podpirati, so ni dala omejit, ter so nam sledeči dobrotniki svojo darove prislali, brez da bi jih mi bili prosili:

D. S. I. na Dumaju f. 55, S. f. 2, Dr. Kandler f. 15, Jan. Vordoni f. 2, A. P. Heyer f. 10, C. Millanich f. 10, F. od Bonomo f. 3, Luka Ganzoni f. 5, Jur. Moor f. 10, Ger. Jožef E. f. 10, Jož. Clivio f. 5, S. B. Segrè f. 3, Peter Sartorio f. 20, Ang. Albertini f. 5, Jan. Bat. Bassi f. 10, Jož. Stella f. 5, Dr. Romolo Calabi f. 3, Franc Marecu f. 5, G. R. f. 3, L. Belusco f. 2, F. G. Fanzoy f. 5, Jedan siromasli hudič f. 1, M. Radich f. 10, Franc Chizzola f. 3, E. Bolmda f. 2, M. R. f. 2, G. G.

f. 1, B. Stivanin f. 5, Franc Gattorno f. 10, Miklavž Mincola f. 5, Hermann Credner f. 10, Filip Morpurgo f. 5, Joyce in Družb. f. 10, Cantoni Millanich in Družb. f. 15, Peter Gastl f. 6, M. Cravatto f. 2, L. Laudi f. 2, E. Kraus f. 5, V. Petrovich kr. 30, učenci priv. šole G. A. Mazorana f. 34, kr. 47, Učenci gimnazija: Fulgher f. 1, Bochtlinger f. 1, M. G. Tommasini f. 10, Dr. Jonny f. 10, Peter Aloš, kanonik f. 2, Don Ferd. Staudacher f. 2, Don Anton Krainz f. 1, Jak. Glaser f. 10, Jan. Grato f. 1, M. . . . f. 1, Losar, učenc kr. 20, Linassi, učenc f. 1, Franc Glaz f. 4, Gedoon Flournoy f. 5, Peter Cochino f. 5, šola evangeliška f. 3 kr. 29, Družba parnog mlina f. 10. Skup 3777 f. 11 kr.

Manj zbog zmote v pošti 25 f. 22 kr.
in ne plačenih od G. R. 3 „ — — 28 „ 22 „
3748 f. 49 kr.

obrest iz državnih dolžnih pisem 1 „ 26 „
Iz Kopre poslanih 200 „ — —

Milodari toraj znesejo v denarjih . . . 3950 f. 15 kr.
8 stajov ali čveterakov turšice,
20 stotin moko.

Kako se je to razdelilo, so vidi v sledečem spregledu:

Sprički hranjeni v listovni slav. družba v Terstu s dokladami	Obdarovane srenjo	Staj. turšico	Staj. raži	Staj. boba	Liber soli	Liber moko	Znesek v denarjih	
							f.	kr.
1 Nakup od g. J. Scaramanga	Pazenska Tinjanska	216	77	—	—	—	873	18
2 Nakup od g. J. Dragovina	S. peterska Krinjska Zminska	—	—	77	—	—	205	20
3 Nosnina v ladjo	—	—	—	—	—	—	21	22
4 brodovina do Rovinja	—	—	—	—	—	—	30	50
5 Nakup od g. J. Scaramanga	Pičan Gradišče S. Ivanco	350	—	—	—	—	1023	45
6 Nakup od g. J. Dragovina	Križovbreg	—	—	50	—	—	133	44
7 Voznina in nosnina	Lindaro	—	—	—	—	—	24	20
8 Brodovina, in za sol	Gologorica Kerbun	—	—	—	225	—	30	—
9 Več	Stari Pazen in okolj.	—	—	—	1300	—	70	—
10 Nakup od g. J. Scaramanga	—	100	—	—	—	—	294	50
11 Nakup od g. J. Dragovina	okolšina Bazeta	—	—	50	—	—	137	6
12 Voznina do Kopre in sol	—	—	—	—	300	—	23	51
13 " v Buzet	—	—	—	—	—	—	5	—
14 Nakup od g. J. Scaramanga	okolšina Opertega in Pazna	200	—	—	—	—	501	48
15 Voznina v Šičolo	—	—	—	—	—	—	10	—
16 t. t. Rovinj in sol	Tinjan	—	—	—	300	—	22	—
17 Sol in voznina	Pičan in okol.	—	—	—	200	—	9	50
18 " " " "	—	—	—	—	1200	—	50	—
19 Posebni dar Ant. Žužicu	—	—	—	—	—	—	15	—
20 Poština od pisem	—	—	—	—	—	—	1	46
21-22 Voznina od moko	Tinjan	—	—	—	—	2000	2	—
23 Nakup od g. Franovića	Kovedo	20	—	—	—	—	68	25
24 " " g. Dragovina	Loka	8	—	22	—	—	67	20
25 " " g. Franovića	—	30	—	—	—	—	93	30
		924	77	199	3.525 f.	2000 f.	3.805	5

Se jo razdelilo žita . . . . . 1200 st.
soli . . . . . 3525 f.
moke . . . . . 2000 f.
Ker dohodki znesejo . . . . . 3950 f. 15 kr.
stroški pa . . . . . 3805 „ 5 „

tak se ostanejo . . . . . 145 f. 10 kr.

v rokah g. J. Dobrila, ki bodo po zrečenom namenu med vdove, in sirote razdeljeni.

Jadr. Slavjan vzame slovo in bo o tej reči težko več kaj pregovoril, odbor slav. družta se posluži prilicnosti — in se prečastitim milosrčnim dobrotnikom zahvali za zavnjanje, ki so mu ga skazali, ravno kakor v imenu obdarovanih za vse blagovoljno doneske in darove.

Vredil S. Rudmaš.

Tiskarnica Austr. Lloyd.